

We Lwowie dnia 9. Grudnia 1899.

Aleg. 23

SPRAWOZDANIE

Wydziału krajowego o krajowych niższych szkołach rolniczych i o szkole ogrodniczej w Tarnowie.

Wysoki Sejmie!

Zeszłoroczne sprawozdanie w tym przedmiocie przyjął Wysoki Sejm na wniosek Komisji gospodarstwa krajowego uchwałą z dnia 20. marca 1899 r. do wiadomości, nie dając żadnych specjalnych poleceń, któreby Wydział krajowy miał wykonać w okresie oddzielającym ubiegłą sesję sejmową od chwili obecnej. Wydział krajowy przystępuje zatem bezpośrednio do zdania sprawy o stanie i rozwoju niższych szkół rolniczych w roku szkolnym 1898/9.

W okresie tym było czynnych, nie licząc niższej szkoły w Dublanach, osobnem sprawozdaniem objętej, pięć niższych szkół rolniczych: szkoły w Horodence, Jagielnicy, Kobiernicach i Bereźnicy z zupełnym kursem trzyletnim i otwarta w dniu 15. września 1898 r. szkoła w Suchodole z pierwszym kursem nauki. — W zakładach tych pobierało naukę ogółem 144 uczniów, przyjmując stan z końcem roku szkolnego. Frekwencya w każdej szkole w ostatniem pięciolociu przedstawia się następująco:

ilość uczniów z końcem roku szkolnego	1894/5	1895/6	1896/7	1897/8	1898/9
Horodenka	34	36	32	41	38
Jagielnica	27	30	33	37	38
Kobiernice	30	32	33	28	31
Bereźnica	—	—	10	20	28
Suchodół	—	—	—	—	9
Ogółem	91	98	108	126	144

Na rok 1899/900 wpisano ogółem na wszystkie lata nauki 192 uczniów, z tego 85 na rok pierwszy.

Frekwencya jest więc wcale dobrą i wzrasta statecznie z każdym rokiem, co jest tembardziej pocieszajacem, że do szkół rolniczych wstępują w największej liczbie synowie włościan. Według sprawozdań kierowników stanowili z końcem roku szkolnego 1898/9 synowie włościan w Jagielnicy i Kobiernicach 80%, w Bereźnicy 40% ogółu uczniów. W szkole horodeńskiej, różniacej się organizacją od reszty szkół, stosunek ten układa się nieco odmiennie i tu jednak przeważają synowie włościan. Ci stanowili 37% ogółu uczniów, na synów ofycjalistów prywatnych przypada 27%, na synów rzemieślników 26%, 10% na inne zawody.

Ilość uczniów kończących szkołę podaje się poniżej w zestawieniu za ubiegłe pięcioletnie:

ilość uczniów, którzy otrzymali świadectwo ukończenia nauk w roku szkolnym:

	1894/5	1895/6	1896/7	1897/8	1898/9
Horodenka	9	8	9	12	9
Jagielnica	11	8	11	9	11
Kobiernice	9	7	13	7	9
Bereźnica	—	—	—	—	7
Ogółem	29	23	33	28	36

Po ukończeniu szkoły wstępują uczniowie po największej części do służby w gospodarstwach większych, niektórzy tylko wracają na ojcowiznę. Z 36 uczniów, którzy w br. otrzymali świadectwo ukończenia nauk, 25 przyjęło obowiązków oficyalistów prywatnych, 6 wróciło na ojcowiznę (3 ze szkoły w Jagielnicy, 2 z Kobiernic, 1 z Bereźnicy), 1 uczeń zamierza kształcić się na dozorcę w gospodarstwach stawowych, 1 wstąpił do seminarium nauczycielskiego, 2 powołano do wojska.

Zamiar organizatorów niższych szkół rolniczych spełnia się więc dotychczas tylko w części: w szkołach tych pobierają naukę prawie wyłącznie synowie włościan, niewielu jednak wraca na ojcowiznę. Nie świadczy to jednak wcale przeciw użyteczności tych zakładów, skoro uzdolnienie, jakie dają swym wychowankom zapewnia im chleb w pracy zawodowej. Przeciwnie wzrastająca frekwencya i popyt za ukończonymi uczniami niższych szkół rolniczych stwierdzają same, że szkoły te są potrzebne i pożyteczne.

Zresztą na podstawie dotychczasowych doświadczeń, byłoby przedwczesnie wykluczać już dziś prawdopodobieństwo, że z większą jeszcze frekwencyą, z rozwojem szkół, wzrośnie także procent uczniów, wracających po ukończeniu szkoły na ojcowiznę. Z czterech szkół niższych rolniczych typu włościańskiego, w Jagielnicy, Kobiernicach, Bereźnicy i Suchodole, dwie pierwsze istnieją dopiero lat 13, inne powstały bardzo niedawno. Instytucye to nowe, już się jednak przyjęły w kołach ludności włościańskiej, skoro się do nich tak licznie garną; stopniowo, jak oczekiwać można, obudzi się także przekonanie, że szkoła zawodowa przyda się i na roli kmiecej.

Wykonując za pomocą fachowego urzędnika dydaktyczny i pedagogiczny nadzór nad szkołami, Wydział krajowy nie spuszczał z oka zmian i ulepszeń w sposobie nauczania, a także potrzeby ujednostajnienia planu nauki we wszystkich szkołach w myśl uwag sejmowej Komisji gospodarstwa krajowego.

Ujednostajnienie planu nauki w zasadzie we wszystkich szkołach już zostało przeprowadzonym. Przeprowadzenie jej w szczegółach utrudnia jednak brak podręczników dla użytku niższych szkół rolniczych, któreby z jednej strony dawały podstawę i miarę nauki dla nauczyciela, z drugiej zaś umożliwiały ściślejszą kontrolę w postępach tejże przez kierownika szkoły i Wydział krajowy. Brakowi takich podręczników starał się Wydział krajowy zapobiedz ogłoszeniem konkursu na napisanie książek, podających wstępne wiadomości z nauk przyrodniczych, nauki rolnictwa i hodowli, w zastosowaniu do potrzeb niższych szkół rolniczych, przeznaczając za najlepszą pracę w każdym przedmiocie po 500 zł. nagrody.

Drugim nader ważnym momentem, na który Wydział krajowy szczególniejszą zwraca uwagę, jest dobór i przygotowanie odpowiednich sił nauczycielskich. Szczególniej w niższych szkołach rolniczych, gdzie obok praktycznego wykształcenia daje się jeszcze kulturalne i moralne wychowanie uczniom, harmonijne współdziałanie wszystkich sił nauczycielskich ma znaczenie nader ważne. Długie doświadczenie Wydziału krajowego w tym kierunku i częste smutne zawody, zmusiły obecnie do ściślejszego traktowania tego zasadniczego warunku pomyślnego rozwoju szkół. Wymaga się też dziś od kandydata obok sumiennego i prawdziwego fachowego wykształcenia, ono bowiem jedynie ustrzec może od pozornie naukowej przesady przy nauce, możliwie wszechstronnego praktycznego przygotowania, to bowiem z drugiej strony daje pewność, że żywe słowo nauki,

tak w szkole jak i na folwarku dążyć będzie wyłącznie i jedynie do istotnego celu szkoły tj. do nadania praktycznego wykształcenia uczniom. Możliwie odpowiednio dobrane już siły rokuja obecnie pewne powodzenie wszystkim kraj. niższym szkołom rolniczym; większą trudność stanowi przygotowanie sił młodszych, których wyszukanie przy ściśle określonym wyborze dziś nie jest już tak łatwym. Równocześnie z lepszym doborem sił, weszło i lepsze zrozumienie zadań i celów szkoły.

Wyrugowano z programu nauk teoretycznych wszystko to, co będąc balastem naukowym, utrudniało nabycie rzeczywiście potrzebnych wiadomości. Z nauk elementarnych podaje się tylko to, co jest niezbędnem w przyszłym zawodzie ucznia, tj. czytanie, pisanie, a przede wszystkim rachunki. Nauki przyrodnicze ograniczono do wyłożenia najogólniejszych zasad, do zrozumienia życia zwierzęcego i roślinnego, aby oparłszy się na tem, zrozumieć całe rolnictwo i hodowlę. Punkt ciężkości szkoły przeniesiono do gospodarstwa szkolnego, które prowadzone umiejętną ręką kierownika – z jednym tylko wyjątkiem, któremu zaradzono, jest we wszystkich szkołach pod każdym względem wzorowem polem do pracy, do demonstracyi i zarazem wzorowem gospodarstwem. Wydział krajowy ma też nadzieję, że idąc dalej w tym kierunku i uzupełniając obecną reorganizację już w szczegółach stworzy z kraj. niższych szkół najzupełniej swemu zadaniu odpowiadające zakłady.

Załączając jako alegat 1, 2, 3, 4, 5. i 6 szczegółowe sprawozdania kierowników szkół, dodajemy w dalszym ciągu następujące uwagi o stanie i potrzebach każdego zakładu z osobna.

1. Szkoła w Bereźnicy.

Rozwija się pomyślnie. W bieżącym roku odbył się po raz pierwszy główny egzamin końcowy, przy którym siedmiu uczniów otrzymało świadectwo ukończenia nauk. Z tych jeden wrócił na ojcowiznę, pięciu przyjęło obowiązki w większych gospodarstwach, jeden zamierza kształcić się na dozorcę gospodarstwa stawowego.

Na rok szkolny 1899/10 zapisano ogółem 35 uczniów, z tego 15 uczniów nowych na pierwszy rok nauki.

W składzie nauczycieli nie zaszła żadna zmiana, tylko w miejsce uwolnionego ze służby instruktora do robót praktycznych p. Ludwika Turakiewicza, przybył p. Karol Nowak, były uczeń niższej szkoły w Dublanach.

Od stycznia br. pozostawał w Bereźnicy na praktyce nauczycielskiej student Wydziału krajowego p. Stanisław Dzierzbicki, który po ukończeniu wyższej szkoły w Dublanach i po kilkuletniej praktyce w większych majątkach, obrał zawód nauczycielski. Gdy z końcem roku szkolnego zawakowało w Kobiernicach, wskutek ustąpienia p. Józefa Pawłowskiego miejsce nauczyciela do nauk zawodowych, Wydział krajowy przydzielił tam p. Dzierzbickiego na zastępstwo nauczyciela fachowego.

Gospodarstwo szkolne, rozpoczęte w warunkach nader uciążliwych na gruntach jałowych, zapuszczonych i podmokłych, dzwiga się widocznie z każdym rokiem i już dziś po trzech latach doprowadzono je po zdreńowaniu, odpowiedniemu nawożeniu i dzięki skrzętnej pracy kierownika szkoły do stanu prawidłowego. Stan czynny i bierny gospodarstwa zestawiony szczegółowo w załączonym sprawozdaniu dyrekcji za rok 1898/9 wykazuje 375 zł. nadwyżki w dochodach t. zn. 12 zł. dochodu z jednego morga. Rezultat w danych warunkach bardzo dobry.

W budynku szkolnym i mieszkalnym skonstatowano niespodzianie pojawienie się grzyba. Na wiadomość tę, Wydział krajowy zarządził bezzwłocznie zerwanie podłóg zaatakowanych i, po odpowiedniej dezynfekcyi, ułożenie podłóg nowych. W miarę zrywania podłóg okazało się, że grzyb spostrzeżony z razu w niektórych tylko miejscach, zajął niemal wszystkie podłogi w budynku mie-

szkalnym i w parterze budynku szkolnego t. zn. w trzech salach wykładowych, infirmaryi, w kancelaryi, w mieszkaniu instruktora, obu nauczycieli i w dwóch pokojach w mieszkaniu kierownika. Celem zapobieżeniu ponownemu pojawieniu się grzyba, postanowił Wydział krajowy drewniane podłogi w gmachu szkolnym zastąpić posadzką z cegiełek szamotowych, a w kuchniach i spiżarniach zwykłym betonem. Koszt naprawy obliczony jak następuje:

280 m² podłogi z deszczulek dębowych, po 3 zł. 50 ct. za 1 m², łącznie z dezynfekcją wyniesie 980 zł.

200 m² podłogi kamionkowej po 4 zł. za 1 m² = 800 zł., przestawienie 4 pieców 30 zł.

Koszt ogólny 1810 zł.

Na pokrycie kosztów tych robót, które niezwłocznie musiały być podjęte i będą w tym roku ukończone, wstawił Wydział krajowy do preliminarza budżetu szkoły na rok 1900 nadzwyczajny kredyt 700 zł. według pierwotnego obliczenia w chwili układania preliminarzy. O resztę przekroczy się budżet tegoroczny.

W końcu upraszamy Wysoki Sejm o przyznanie następujących jeszcze nadzwyczajnych kredytów wstawionych do preliminarza budżetu szkoły:

50 zł. na potrzeby ćwiczeń praktycznych w kołodziejstwie i stelmacharstwie, które z dobrym rezultatem wprowadzono w tej szkole już w latach poprzednich jako pożyteczne zajęcie uczniów w porze zimowej; 215 zł. na odnowienie wózka i uprząży zużytych skutkiem częstych administracyjnych wyjazdów do Stryja, oddalonego o 7 km. od szkoły, wreszcie 150 zł. na zakupno grabarki i pługa zwrotnego do użytku w gospodarstwie szkolnem.

II. Szkoła w Horodence.

Wzrastająca z każdym rokiem ilość zgłoszeń o przyjęcie do tej szkoły, dosięgła w tym roku liczby 56. Część podań skierowano do innych szkół rolniczych, a 28 kandydatów zawezwano do egzaminu wstępnego, poczem 17 przyjęto na I rok nauki. Na rok drugi wpisano 14 uczniów, na rok trzeci również 14. Ogółem liczy szkoła obecnie 45 uczniów.

W składzie nauczycieli nie zaszła żadna zmiana, tylko instruktora do robót praktycznych, p. Górnisiewicz, uwolniono na własną jego prośbę ze służby. Obowiązki te pełni w zastępstwie uczeń praktykant, Adolf Jasiński, który przed dwoma laty ukończył szkołę w Horodence.

Naukę o pielęgnowaniu zwierząt domowych w czasie choroby i o pomocy w nagłych wypadkach udzielał w zastępstwie krajowego, wędrownego nauczyciela weterynaryi, powiatowy weterynarz p. Skuciński za wynagrodzeniem w kwocie 300 zł. Zastępstwo to było koniecznem, gdyż z otwarciem trzeciego roku nauki w Bereźnicy, weterynarz krajowy nie jest w stanie obok innych zajęć służbowych odbyć kolejno w czterech szkołach rolniczych 10 tygodniowy kurs weterynaryi. W przewidywaniu, że potrzeby zastępstwa także w roku przyszłym nie będzie można uniknąć, Wydział krajowy wstawia na ten cel do preliminarza budżetu szkoły 300 zł. Wydatek poniesiony w tym roku znajdzie pokrycie w prawdopodobnych zaoszczędzeniach.

Stosując się do uwag sejmowej Komisji gospodarstwa krajowego, Wydział krajowy nie zaprzestaje starań o nabycie pewnej przestrzeni gruntów na założenie własnego gospodarstwa szkoły. Wznowione za pośrednictwem Konsystorza rokowania o zadzierżawienie folwarku ormiańskiego probostwa, musiano na razie zaniechać, gdyż po zbadaniu lokalnych stosunków okazało się, że zorganizowanie gospodarstwa wymagałoby nieco większego nakładu.

Do preliminarza budżetu wstawił Wydział krajowy jako nadzwyczajny wydatek kwotę 859 zł. niezbędnie potrzebną na nowe pokrycie dachów na bu-

dynku szkolnym, administracyjnym i stajni i na sprawienie 25 ram do okien zewnętrznych w budynku szkolnym i mieszkalnym, nadto kwotę 100 zł. na zakupno beczki do wożenia wody i na odnowienie zużytych sprzętów szkolnych.

III. Szkoła w Jagielnicy.

Szkoła ta miała w ubiegłym roku szkolnym 38 uczniów, tj. 11 na pierwszym, 14 na drugim, 13 na trzecim roku. Świadectwo ukończenia nauk otrzymało 11 uczniów.

Zamieszczone w sprawozdaniu Dyrekcyi szkoły starannie zebrane wiadomości o byłych uczniach świadczą najlepiej, że szkoła zadaniu swemu dobrze odpowiada.

W składzie grona nauczycieli nie zaszła żadna zmiana.

Gospodarstwo szkolne prowadzone jest wzorowo. Zestawienie stanu czynnego i biernego gospodarstwa za rok 1898/9 daje 1417 zł. nadwyżki w dochodach, t. zn. 47 zł. czystego dochodu z morga, po odtrąceniu już wynagrodzenia za pracę uczniów. Jest to chlubnym dowodem gospodarności i starannej pracy kierownika zakładu.

Trzydziesto-morgowy obszar ziemi, należący do gospodarstwa szkolnego, powiększono w tym roku dokupnem parceli położonej między gruntami szkolnymi, w obszarze 1 morga i 9 sążni kw. za cenę 160 zł. Wydatek ten pokryto częścią kwotą 100 zł., uzyskaną ze sprzedaży starego siewnika, częścią z bieżących dochodów gospodarstwa.

Za zezwoleniem Wysokiego Sejmu wprowadził Wydział krajowy w tej szkole naukę pszczelnictwa i sadownictwa, którą udziela nauczyciel elementarny p. Michał Zajac. Oceniając pożytek, jaki uczniowie z nauki tej odnoszą, Wydział krajowy wstawia, podobnie jak w roku ubiegłym, do preliminarza budżetu nadzwyczajny wydatek 100 zł., jako remuneracyę za naukę pszczelnictwa i sadownictwa.

Do preliminarza budżetu wstawiliśmy jeszcze nadzwyczajny wydatek 150 zł. na posycie szopy.

IV. Szkoła w Kobiernicach.

Na życzenie Rady szkolnej krajowej odbył się tu, podobnie jak w roku szkolnym 1897/8 drugi rolniczy kurs jednoroczny dla nauczycieli szkół ludowych, według niezmienionego programu.

Plan nauk rozszerzono tylko wprowadzeniem systematycznej nauki sadownictwa i warzywnictwa. Na kurs ten przeznaczyła Rada szkolna, tak samo jak rok przedtem, 10 nauczycieli ludowych z różnych okolic kraju. Nauk udzielali i kierowali praktycznymi ćwiczeniami frekwentantów obaj nauczyciele do nauk fachowych. Dla wzmocnienia sił nauczycielskich podczas kursu, przydzielił Wydział krajowy do Kobiernic, jako zastępcę nauczyciela fachowego, p. Józefa Fronia, który po ukończeniu szkoły w Czernichowie, uzupełniał studia swe jako stypendysta Wydziału krajowego w szkole rolniczej w Liebwerd. Po ukończeniu kursu przeniesiono p. Fronia do szkoły w Suchodole.

W wrześniu br. uwolnił Wydział krajowy ze służby kierownika p. Józefa Pawłowskiego, a zamianował w to miejsce prowizorycznym kierownikiem p. Adolfa Ponińskiego, dotychczasowego nauczyciela fachowego w tej szkole. Ponieważ zaś z tą zmianą zawakowało miejsce nauczyciela fachowego, przydzielono tu z początkiem października w charakterze zastępcy nauczyciela p. Stanisława Dzierzbickiego, który od stycznia br. odbywał praktykę nauczycielską w szkole w Bereźnicy.

Gospodarstwo szkolne dało w tym roku plon mały. Po przeprowadzeniu drenowania, które na 25 morgach najbardziej nieprzepuszczalnych ukończono w roku 1898, i po zwiększeniu w tym roku inwentarza roboczego, oczekiwać można, że gospodarstwo to, walczące dotąd z trudnymi warunkami uprawy, rozwijać się będzie prawidłowo.

Do preliminarza budżetu szkoły wstawił Wydział krajowy jako nadzwyczajny wydatek 100 zł. na naprawę dachu gontowego na budynku szkolnym i 300 zł. na sprawienie apteczki domowej weterynarskiej, przyrządów weterynarskich, dalej na naprawę i na zakupno kilku szkieletów zwierząt domowych do muzeum szkolnego.

V. Szkoła w Suchodole.

W bieżącym roku otworzono drugi rok nauki, na który po złożonym egzaminie przeszło 9 uczniów. Na rok pierwszy przyjęto 17 uczniów nowych.

Z otwarciem drugiego roku szkolnego przeniósł Wydział krajowy do tej szkoły w charakterze zastępcy nauczyciela fachowego p. Józefa Fronia, który na czas kursu rolniczego dla nauczycieli ludowych przydzielony był do Kobiernic. W składzie nauczycieli nie zaszła zresztą żadna zmiana.

Zabudowania szkolne i gospodarskie oddano na użytek szkoły w r. 1898.

Koszt budowy na podstawie kolaudacyi przedstawia się następująco:

I. Wydatki.

a) Budowy wykonane w przedsiębiorstwie:

1. budynek główny szkolny	23.089 zł.
2. " mieszkalny	22.202 "
3. " na pomieszczenie warsztatów do wyprawy lnu	2.857 "
4. inne drobniejsze roboty ogólne	614 "
Suma	<u>48.763 zł.</u>

b) budowy wykonane w własnym zarządzie	19.444 zł.
c) koszta administracyjne	1.869 "

Koszt ogólny 70.076 zł.

We własnym zarządzie ad b) zbudowano stajnię, stodołę, adaptowano jeden z wdzierżawionych budynków na dom administracyjny i ogrodzono sztachetami całe obejście zakładu. Podaną powyżej kwotą 19.444 zł. objęte są nadto koszta ułożenia posadzek betonowych w gmachu głównym i mieszkalnym, koszta wszystkich pieców i kuchni, bielenia i malowania sal w obu budynkach, któreto roboty wymagające starannego wykonania, wyjęto z pod zobowiązań przedsiębiorcy i wykonano w własnym zarządzie.

II. Dochody.

1. Kredyty uchwalone przez Wysoki Sejm	69.000 zł.
2. ze sprzedaży materiałów z rozebranych starych budynków zadzierżawionych	532 "
razem	<u>69.532 zł.</u>
w porównaniu z rozchodem	70.076 "
okazuje się przekroczenie kosztorysu o	544 zł.

Przekroczenie to jest pozornem tylko, gdyż materiały pozostałe z budowy oceniono przy kolaudacji na 600 zł. Materiał ten zużyto na zbudowanie szopy na narzędzia rolnicze, głównym kosztorysem nie objętej. Na koszt budowy szopy preliminowano w budżecie na r. b. tylko 300 zł., w przewidywaniu, że zaoszczędzeniem przy głównej budowie pokryje się nadwyżka kosztów szopy. Tak też się stało. Na tej podstawie Wydział krajowy uprasza o usprawiedliwienie wykazanego powyżej, nieznacznego przekroczenia kosztorysu.

Wewnętrzne urządzenie szkoły i internatu, obliczone na 40 uczniów, jest już zupełne.

Celem zapewnienia szkole obfitszego wyposażenia w środki naukowe zwrócił się Wydział krajowy do Wysokiego c. k. Rządu z prośbą o przyznanie na ten cel pewnej kwoty, tak jak poprzednio dla innych szkół rolniczych. Na skutek tej prośby Wys. c. k. Rząd przyznał w zasadzie zasiłek z funduszy państwowych w kwocie 1000 zł. sumy tej jednak dotąd nie wyasygnował.

Gospodarstwo na obszarze 33 morgowym, wydzierżawionym od miasta Krosna, objęła szkoła w r. 1898 w stanie zaniedbanym. Przeważna część pól leżała odłogiem. Pierwsze starania muszą być zatem skierowane ku doprowadzeniu gruntów przez dobrą uprawę i znawożenie do lepszej kultury. Zadanie to nie będzie trudnem, bo wydzierżawiony folwark ma ziemię dobrą, wyjąwszy kilka morgów o glebie nie przepuszczalnej. Oczekiwać przeto można, że gospodarstwo już w bliskiej przyszłości będzie się opłacać.

W końcu przedstawiamy Wysokiemu Sejmowi dalsze inwestycje, które dla zupełnego urządzenia szkoły są niezbędnie potrzebne:

1. Wybudowanie lokalu na pomieszczenie mleczarni. Budynek administracyjny przerobiony z małego domu zadzierżawionego, pomieścił za ledwie kuchnię, jadalnię uczniów i spiżarnię podręczną. Brak miejsca na umieszczenie przyrządów mleczarskich nie pozwala dotąd na przeróbkę mleka wyprodukowanego w własnem gospodarstwie. Potrzeba mleczarni jest więc pilną, zwłaszcza, że z otwarciem trzeciego roku nauki powinien odbyć się praktyczny kurs mleczarski w tej szkole.

Koszt budowy mleczarni wyniesie 1.250 zł.

2. Postawienie lodowni, podobnie jak w innych szkołach, kosztem 550 zł. Wydatek ten jest nieuniknionym, gdyż bez lodowni nie podobna letnią porą przechować wiktuałów.
3. Urządzenie wewnętrzne stajni dla bydła i koni, tj. urządzenie stanowisk, żłobów, parników na karmę i odgrodzenie części stajni na chlewnię, co wszystko nie było objęte głównym kosztorysem budowy, wymaga wydatku 650 zł. Część tych robót, jako nie cierpiących zwłoki, wykonano już w tym roku.
4. Urządzenie wzorowej gnojowni kosztem 500 zł.
5. Podlepienie dachówek kitem wapiennym na wszystkich budynkach (2600 m²) 320 zł.
6. Kanalizacja, obrukowanie i odrenowanie budynków. Położenie zakładu jest tego rodzaju, że wody deszczowe i nieczystości mają naturalny odpływ przez grunta włościańskie, przytykające bezpośrednio do zakładu. Wynika stąd potrzeba odprowadzenia wody zapomocą ścieków i kanałów przez grunta szkolne do otwartego rowu odpływowego na łące. Za kanalizacją przemawia jeszcze, obok względów na higienę, także konieczna potrzeba odprowadzenia obfitej wody zaskórnej. W głębokości jednego do dwu metrów pod poziomem rozwinięte są w tej okolicy nieprzepuszczalne ily podkarpackie lub żwiru wodonośne. Przy wznoszeniu fundamentów pod budynki szkolne, założono wprawdzie drewny w piwnicach, drenowanie to okazało się jednak niewystarczającym, bo w piwnicach pod wszystkimi budynkami gromadzi się woda w warstwie na 60 ctm. głębokiej.

Zarządzić temu można jedynie ponownem, starannem odrenowaniem.

Koszt kanalizacji i odrenowania oblicza się na 640 zł.

7. Zaprowadzenie wodociągów do umywalni i łazienek uczniów. Donoszenie wody w naczyniach na piętro, gdzie umieszczone są sypialnie i umywalnie uczniów, jest zwłaszcza w porze zimowej kłopotliwe i utrudnia utrzymanie porządku w budynku szkolnym. Koszt wyniesie 500 zł.
8. Na różne drobne adaptacje, które z objęciem nowych budowli w użytkowanie mogą być potrzebne, preliminuje Wydział krajowy 240 zł.

Koszt projektowanych pod 1 - 7) inwestycji obliczono na podstawie szczegółowego technicznego kosztorysu.

Z e s t a w i e n i e :

1. mleczarnia	1.250 zł.
2. lodownia	550 "
3. urządzenie stajni	650 "
4. Kitowanie dachówek	320 "
5. Kanalizacja, bruki i odrenowanie budynków	640 "
6. Gnojownia	500 "
7. Wodociągi	500 "
8. Drobne nieprzewidziane adaptacje	240 "
Razem	<u>4.650 zł.</u>

Kwotę 4.650 zł. wstawił Wydział krajowy do preliminarza funduszu krajowego rubr. XV. jako wydatek nadzwyczajny i o przyznanie jej uprasza w wniosku pod II.

Do preliminarza budżetu szkoły na r. 1900 wstawił Wydział krajowy w rubr. I, III, i IV. kwoty wyższe w porównaniu z budżetem tegorocznym stosownie do większych potrzeb wskutek otwarcia drugiego, a w roku przyszłym trzeciego roku nauki. Wydatki na gospodarstwo preliminuje się w kwocie 1.366 zł. wobec 1.335 zł. wstawionych do budżetu tegorocznego; mała ta nadwyżka znajduje zupełne pokrycie w dochodach z gospodarstwa, które preliminuje się o 400 zł. wyżej w porównaniu z rokiem poprzednim.

Jako nadzwyczajny wydatek wstawiono do preliminarza budżetu 275 zł. na dokupno obornika i nawozów sztucznych, a 80 zł. na wykopanie rowu odwadniającego na łące i sadzawki do moczenia łąn.

Szkoła ogrodnicza w Tarnowie.

Spełniając polecenie Wysokiego Sejmu z dnia 3 lutego 1898 przedłożenia wniosków reorganizacji szkoły ogrodniczej w Tarnowie w tym kierunku „iżby plan nauk teoretycznych odpowiadał umysłowemu poziomowi uczniów do tej szkoły przyjmowanych”, Wydział krajowy wygotował plan zasadniczych zmian reorganizacyjnych i przedłożył go już do zaopiniowania sekcji stałej Komisji dla spraw rolniczych.

Wobec tego, że Komisja dla spraw rolniczych, w tej nader ważnej sprawie, bo decydującej o praktycznem wykształceniu przyszłych wychowanków, nie wypowiedziała swego zdania, Wydział krajowy jest zmuszonym odłożyć przedłożenie całego planu organizacyjnego do przyszłej sesji sejmowej, a to tem bardziej, że dopiero po wysłuchaniu opinii Komisji dla spraw rolniczych

o niektórych zasadniczych projektowanych zmianach, będzie mógł Wydział krajowy przystąpić do szczegółowego opracowania planu rozkładu nauk, oraz odpowiedniejszego praktycznego wykształcenia uczniów, co wobec wielkiej ważności tej sprawy, wymagać będzie jeszcze dalszych studyów.

Bieg nauki w szkole był zupełnie normalnym, ogród był prowadzony wzorowo, przyczem znać było usiłowanie, tak kierownika jak i fachowego nauczyciela szczególniejszego zajęcia się szkółkami drzew owocowych.

Z początkiem roku szkolnego zgłosiło się o przyjęcie do szkoły 22 kandydatów, z czego do egzaminu wstępnego przystąpiło 14, a przyjętych do szkoły zostało 11; w ciągu roku wystąpiło dwóch, a 5 zostało przyjętych, tak, że z końcem roku szkolnego na I. roku było 14, na II. roku 7, a na III. roku 4 uczniów. Z tych 25 uczniów zdało 16 egzamin roczny i uzyskało przejście na rok wyższy, czterech zaś, którzy byli na III. roku, zdali egzamin główny końcowy.

W bieżącym roku jest obecnie 25 uczniów, z czego na I. roku 11, na II. 7, na III. roku 7.

Z ważniejszych spraw administracyjnych Wydział krajowy miałby do nadmienienia to, iż wstrzymał budowę wielkich nowych szklarń przy szkole, a polecił naprawić tam już istniejące dwie holenderki, małą cieplarnię i oranżeryę, które najzupełniej na potrzeby szkoły w tym zakresie wystarczają. Na tegorocznej wystawie urządzonej w jesieni w Tarnowie przez tumtejsze towarzystwo ogrodnicze otrzymała szkoła za wzorowy dobór jarzyn, owoców i nasion dyplom uznania.

Na podstawie powyższego sprawozdania przy dołączeniu rocznych sprawozdań Dyrekcyi, Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

I. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o krajowych niższych szkołach rolniczych i o krajowej szkole ogrodniczej w Tarnowie.

II. Sejm otwiera Wydziałowi krajowemu kredyt do wysokości 4.650 zł. na uzupełniające budowy w szkole rolniczej w Suchodole.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Marszałek krajowy:

St. Badeni w. r.

Sprawozdawca:

Mieczysław Onyszkiewicz w. r.

Członek Wydziału krajowego.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Bereźnicy
za rok szkolny 1898 99.

A. Ogólne wiadomości o szkole.

Rok bieżący był trzecim rokiem istnienia szkoły tutejszej.

Celem szkoły jest kształcenie uczniów na zdolnych praktycznych gospodarzy.

Cheący wstąpić jako uczeń zwyczajny do tutejszej szkoły powinien :

- a) wnieść najdalej do 30. maja b. r. podanie do Dyrekcji o przyjęcie z dołączeniem : 1. metryki chrztu, na dowód, że kandydat ukończył 16 rok życia; 2. świadectwa szkolnego z ukończonej z dobrym postępem szkoły ludowej i nauki uzupełniającej; 3. świadectwa moralności w razie, jeżeli po ukończeniu szkoły był gdzieindziej zajęty przed zgłoszeniem się do szkoły rolniczej — świadectwo to wystawia miejscowy duchowny, a potwierdza gmina; 4. świadectwa zdrowia wystawionego przez lekarza.
- b) Kandydat winien w dniu przez Dyrekcję oznaczonym poddać się egzaminowi wstępnemu, który ma wykazać stopień rozwoju umysłowego, odpowiadającego dalszemu kształceniu się w szkole tutejszej.
- c) Koszt roczny całego utrzymania uczniów prócz butów i bielizny ponosi jak dotąd wyłącznie Wydział krajowy, który także decyduje ostatecznie o przyjęciu ucznia.
- d) Każdy wstępujący uczeń powinien być zaopatrzony w dostateczną ilość bielizny i dwie pary butów z cholewami.

Trwanie nauki i termin rozpoczęcia.

Nauka trwa trzy lata. Rok szkolny rozpoczyna się 1. lipca, a kończy się ostatniego czerwca roku następnego.

Egzamina i świadectwa.

Przy końcu roku szkolnego zdaje uczeń egzamin z przerobionego materiału przed wyznaczoną komisją. Wynik dobry rozstrzyga o przejściu na wyższy rok nauki. Rodzice lub opiekunowie bywają o wyniku pisemnie przez Dyrskęję zawiadamiani. Po

skończeniu trzeciego roku składa uczeń egzamin z całości nauk fachowych i otrzymuje świadectwo z ukończenia nauk, w którym wyrażony jest ogólny postęp w naukach stopniami: celujący, bardzo dobry, dobry, dostateczny, a zachowanie się stopniami: zupełnie odpowiednie, odpowiednie, a względnie zaledwie odpowiednie. Świadectwo to ma służyć jako dowód wiedzy wymaganej w małym gospodarstwie. Tym, którzy przy egzaminie nie odpowiedzieli, wydaje się świadectwo, w którym stopień niedostateczny wyraźnie jest podany.

Skład grona nauczycieli.

1. Henryk Rogala Rozw. dowski, kierownik zakładu i nauczyciel fachowy, uczył botaniki, rolnictwa, zarządu i ustawodawstwa rolnego, razem 16 godzin tygodniowo. Prócz tego prowadził administrację gospodarstwa szkolnego, kuchni zakładowej i kancelaryę szkolną.

2. Nauczycielem fachowym był w myśl dekretu Wydziału krajowego z dnia 15. lipca 1898 l. 37.521 p. Ludwik Kawecki, przeniesiony tu z Kobiernic; uczył chemii i fizyki na I. i II. roku, zoologii, hodowli, mleczarstwa, rachunkowości, do 6. stycznia także rysunków razem 20 godzin, później 18 godzin tygodniowo; prócz tego prowadził od stycznia b. r. mleczarnię szkolną.

3. Nauczycielem nauk elementarnych był p. Karol Błaszkiwicz, mianowany dekretem z dnia 2. września 1899 l. 44.173 udzielał nauk elementarnych 32 godzin tygodniowo i pomagał w prowadzeniu kancelaryi szkolnej.

4. Obowiązki instruktora pełnił p. Ludwik Turakiewicz przeniesiony tutaj z Jagielnicy, gdzie odbywał praktykę przy tamtejszej szkole w myśl rozporządzenia Wydziału krajowego z dnia 15. lipca 1898 l. 37.521. Dozorował uczniów przy wykonywaniu robót praktycznych.

5. Ksiądz Kanonik Zdzisław Łuczycki, katecheta szkół miejskich w Stryju, udzielał nauki religii rz.-kat. 3 godziny tygodniowo.

6. Ksiądz Grzegorz Komorzański, proboszcz miejscowy, udzielał nauki religii gr.-kat 3 godziny tygodniowo.

7. Stanisław Dzierzbicki, praktykant nauczycielski, od 6. stycznia do końca roku szkolnego. Przysłuchiwał się wykładom, prócz tego od 6. stycznia jako od dnia przybycia do szkoły uczył rysunków i kaligrafii i wykładał o uprawie łąk — razem 8 godzin tygodniowo.

8. W jesieni r. 1898 przez dwa miesiące był jako praktykant na instruktora w szkole tutejszej były uczeń szkoły rolniczej w Jagielnicy Julian Œwikliński, który rozporządzeniem Wydziału krajowego z dniem 21. stycznia 1899 l. 3501 przeniesiony został na instruktora do szkoły rolniczej w Jagielnicy.

B. Nauki w szkole udzielane.

Nauka teoretyczna obejmowała następujące przedmioty :

Przedmiot	Ilość godzin tygodniowo		
	I.	II.	III.
Religia	1	1	1
Język polski	4	3	2
„ ruski	2	1	—
Rachunki	4	3	3
Geografia i historia	3	2	1
Wiadomości z chemii i fizyki	4	3	—
Wiadomości z zoologii i botaniki	2	2	—
Kaligrafia	2	1	—
Rysunki	2	1	—
Rolnictwo ,	—	4	5
Hodowla	—	3	5
Rachunkowość i Zarząd gosp.	—	1	4
Ustawy rolne	—	—	1
Dyspozycje folwarczne	1	1	1
Śpiew	1	1	1
	26	27	24

b) Nauka praktyczna opierała się o gospodarstwo szkolne. Wszelkie roboty około gospodarstwa i obsługę inwentarza wykonywali uczniowie sami pod dozorem instruktora i nauczycieli, którzy mieli sposobność na miejscu wskazać i objaśniać cel i sposób wykonywania danej roboty.

W roku bieżącym brak funduszków nie pozwolił Dyrekcyi na dalszą naukę kłodziejstwa, jak to było w roku poprzednim, tylko poduczeni uczniowie trzeciego roku wykonywali niektóre naprawy narzędzi rolniczych. Robota ta bardzo dla uczniżyteczna nie jako zawodowa nauka, ale jako rodzaj pożytecznego slōjdu gospodarskiego, dałaby się niewielką w roczny budżet wstawioną kwotą opłacić, a dla uczniów w ich przyszłym zawodzie byłaby bardzo potrzebną, gdyby każdy umiał wziąć siekiere do ręki i zrobić sobie te zwykłe drobne a tak konieczne naprawy, jakich wymaga ustawicznie inwentarz martwy, a szczególnie inwentarz małego gospodarstwa. Właściwej wspólnej nauce stoi na przeszkodzie brak większego do tych robot lokalu, ale ta przeszkoda może w przyszłości usuniętą zostanie, jeżeli Wysoki Sejm raczy udzielić funduszków na

budowę szopy, której plan taką właśnie ubikację obejmuje, a której budowa na rok bieżący z powodu braku potrzebnych funduszków odpadła.

C. Środki naukowe.

Głównym środkiem naukowym jest gospodarstwo szkolne 30-morgowe, jak to już wyżej było powiedziane. Dalej 1 morg pola dla doświadczeń, na którym uprawia się różne odmiany roślin mających znaczenie dla gospodarstwa, dalej uprawia się tu także warzywa a na $\frac{1}{8}$ części założona jest szkółka owocowa, co wszystko daje uczniowi sposobność na miejscu obserwować tak rozwój roślin, jakoteż sposób ich uprawy. Modele w tym roku nie były wprawdzie zakupywane, ale Dyrekcyja starała się z funduszków, które miała w tym celu do dyspozycyi, uzupełnić urządzenie mleczarni szkolnej i przygotować dla niej odpowiedni lokal. Osiągnięto też ten cel, o ile na to pozwoliły fundusze; zakupiono bowiem formy na sery, różne formy na masło, naczynia blaszane przynajmniej niezbędne, ustawiono i umocowano odpowiednio centryfugę szkolną a dla przeróbki serów już z końcem bieżącego roku szkolnego przygotowano piwnicę, której ściany i spód wyrzucono cementem, co umożliwi każdoczesne dokładne zmycie. Część zaś funduszu zużyto na prenumeratę pism zawodowych i na zakupno książek tak fachowych jakoteż książek do czytania dla uczniów, by im umożliwić pożyteczne zajęcie podczas niewielu wolnych chwil. W roku tym prenumerowała Dyrekcyja „Ziemianina“, „Berlińską gazetę rolniczą“, „Rolnika“ dostarczał szkole kierownik Rozwadowski, a „Tygodnik Rolniczy krakowski“ i „Gazetę Rolniczą“ przysyłały Redakcyje tych pism bezinteresownie, za co im Dyrekcyja na tem miejscu składa podziękowanie. Zakupiono zaś 80 tomików książek do czytania i następujące fachowe dzieła:

1. Roth — Landwirtschaftliche Buchführung,
2. Botune — Landwirtschaftliche Sünden,
3. Haselhof — Landwirtschaftliche Futtermittel,
4. Hoffmann — Rathgeber bei Krankheitsfällen,
5. Loser — Kleines Rechenbuch,
6. Schafert — Milchwirtschaft,
7. Steiner — Nachbarsrath,
8. Wagner — Düngungsfragen,
9. Dzerowicz — Podręcznik prawny,
10. Rohde — Schweinezucht,
11. „ — Rassen-Züchtung u. Ernährung des Rindes u. Milchwirtschaft

Prócz tego dostała szkoła 4 książki od Wysokiego c. k. Ministerstwa rolnictwa i 2 tomy od Wysokiego Wydziału krajowego, prócz tego p. Józef Rogala Rozwadowski z Krakowa darował szkole 12 broszurek i książek, dotyczących hodowli ptactwa domowego i hodowli ryb, jakoteż nową ustawę łowiecką. Wszystkim tym łaskawym ofiarodawcom składa Dyrekcyja na tem miejscu podziękowanie.

D. Frekwencya uczniów.

Z początkiem roku szkolnego 1898/9 było uczniów na wszystkich trzech latach nauki 34, z czego na roku pierwszym było przyjętych 14 uczniów, ubyło w ciągu roku 5 tak, że z końcem roku szkolnego pozostało na roku I-szym 9 uczniów; z drugiego roku wykluczyła Dyrekcyja z powodu braku posłuszeństwa i wielkiej, a niepoprawnej krnąbrności jednego ucznia. Z pozostałych 12 wszyscy przeszli na wyższy rok nauki. Na trzecim roku było 7 i wszyscy zdali z pomyślnym skutkiem egzamin końcowy. Z 7 uczniów wychodzących 1 poszedł na własne gospodarstwo, 1 stara się a stypendyum dla kształcenia się w rybactwie, 5 zaś dostało posady przy większych gospodarstwach, gdzie mają sposobność uzupełnić swe praktyczne wiadomości w szkole nabyte. Oby ci pierwsi uczniowie wychodzący w świat ze szkoły tutejszej mogli zasłużyć sobie na dobrą opinię dla siebie i szkoły, która wszelkimi siłami dokładała, aby nie tylko ręce wyćwiczyć, ale także dobry obyczaj wszczepić w swoich wychowanków. Co się tyczy pochodzenia uczniów, to z powiatu stryjskiego było 2 uczniów, z sokalskiego 1, z Żółkwi i okolicy 4, z podhajeckiego 1, z przemyskiego 1, z brzozowskiego

2, z samborskiego 2, z jarosławskiego 6, z krośnieńskiego 1, z Kamionki strumiłowej 4, ze skałackiego 1, z stanisławowskiego 1, z Rudek 1, z Rawy ruskiej 1. Wedle stanu rodziców było synów włościan 18, prywatnych oficjalistów 4, rzemieślników 2, rodziców o różnych zatrudnieniach 4.

Sprawy internatu.

Uczniowie pomieszczeni są w czterech salach. Pościel składa się z siennika, poduszki z szezki, 2 koców (letniego i zimowego), 4 prześcieradeł, 2 ręczników, 2 poszewek. Ubrania otrzymali uczniowie w ciągu roku 2 drelichowe, dwa trykotowe, 1 sukienne, 1 bundę i 1 kurtkę krótką ciepłą, 1 spodnie grube sukienne, 1 kozuch, 1 parę rękawiczek, 1 czapkę barankową, 1 kapelusz filcowy i 1 słomkowy. Żywnienie uczniów odbywało się we własnym zarządzie w następującym porządku :

Dnie	Śniadanie	Drugie śniadanie	O b i a d	Podwieczorek	Wieczera
Poniedział.	Kasza jaglana na mleku odtł.	w lecie 25 dkg. chleba z omastą	Barszcz zabielały, kłuski z serem i słoniną	25 dkg. chleba z omastą zawsze	Kasza hreczana z omastą i mlekiem
Wtorek	Ścieranka z mlekiem	„	Rosół z kartoflami, mięso z pencakiem i fasolą	„	Pierogi z kapustą
Środa	Kukurudzianka z mlekiem	„	Zupa kartoflana, ryż z cukrem i cynamonem	„	Kluski na rzadko z omastą
Czwartek	Kasza hreczana z mlekiem	„	Rosół z krup. perłowymi i fasolą na kwasno z mięsem	„	Kukurudzianka z omastą i mlekiem
Piątek	Ścieranka na mleku	„	Barszcz zabielały, pierogi z kartoflami i serem	„	Kasza jaglana na mleku
Sobota	Grysik pszenny na mleku	„	Powidlanka z kartoflami, ryż z cynamonem i cukrem	„	Pencak z grochem
Niedziela	mleko pełne 50 dkg chleba	„	Rosół z kaszą krakowską, mięso z kapustą i kartofle	„	Pierogi z kartoflami i słoniną

W ciągu roku wydano 12.140 racyi dziennych, koszt racyi wedle zapisków wynosił na dzień i osobę 23.75 ct. Koszt roczny żywienia jednej osoby bez opału i światła, ale z kosztem utrzymania potrzebnej służby do gotowania i prania bielizny wynosił 83 zł. 50 ct. a więc taniej od roku poprzedniego o 20 zł. 06 ct. od osoby. Spowodowało to tańsze ceny wiktuałów i większa ilość jedzących. Uczniowie byli pod ustawicznym dozorem grona nauczycieli. Stan zdrowia uczniów był w ogóle pomyślny, zdarzył się tylko jeden wypadek zapalenia płuc.

E. Budynki szkolne.

Starano się utrzymać w dobrym stanie, ale już z wiosną bieżącego roku pojawił się grzyb we wszystkich budynkach, co pociągnąć znowu musi za sobą znaczne koszty uzunięcia tego pasożyta. Jak w roku poprzednim tak i w tym roku musi Dyrekcya podnieść braki co do budynków gospodarczych, bo i stajnie za ciasne i nie ma szopy na narzędzia, co niszczy inwentarz, a utrudnia prowadzenie gospodarstwa. Na budowę lodowni otrzymała Dyrekcya w tym roku pozwolenie. Budynek ten tak niezbędny na wsi przy tak wielkiej liczbie jedzących, umożliwi dopiero prawidłową prze-róbkę nabiątu.

F. Gospodarstwo szkolne.

Oparte na 30-to morgowej przestrzeni, którą trzy lata temu objęto, ziemia bardzo uboga, piaszczysta, dotąd prawie dziewicza, bez żadnej kultury, poczyną powoli dźwigać się i nabierać coraz bardziej wyglądu pola prawidłowo zagospodarowanego. Dyrekcya w ciągu tego czasu dąży do wejścia w niżej podany płodozmian i ma nadzieję, że już w r. 1900/901 będzie w stanie cel ten osiągnąć. Główną przyczyną tego powolnego wchodzenia w płodozmian był brak nawozu, który tylko powoli i w własnym gospodarstwie wyprodukować można z powodu trudnych bardzo pod tym względem miejscowych warunków. W roku bieżącym cały obszar pól 29 morgów zaorano i zasiano, o ile nie było zajęte koniczyną. Jak już wyżej wspomniano, 1 morg wyłączony jest z obszaru pól jako pole okazowe. Płodozmian jest następujący:

1. Ugor, do połowy obsiany mieszkanką, reszta łubinem na zielony pognój.
2. Ozimina (2 morgi żyta, 1 pszenicy).
3. Okopowizna (1½ morga ziemniaki, 1 buraki i brukiew, ½ koński ząb).
4. Owies z koniczem i trawami.
5. Trawy i konicz.
6. Trawy i konicz jeden pokos.
7. Ozimina.
8. Motylkowe.
9. Owies.

Bydło żywione było sianem z łąk wydzierżawionych od JW. br. Brunickiego, słomy dostarczyło w potrzebnej ilości własne gospodarstwo. Przez lato pasły się krowy także na wydzierżawionem pastwisku, które dostarczało krowy żywiło. Mleko zużywano na miejscu, a wyrobione masło i sery spieniażano bądź wśród miejscowych odbiorców, bądź przez zamiejscowych. Za masło osiągnęto cenę 1 zł. 10 ct. Odchowano w ciągu roku 1 byczka i 1 cieliczkę; 1 knura i 2 loszki zwrócono Towarzystwu gospodarczemu. Dreny funkcyonowały wogóle dobrze. Podany poniżej rachunek szczegółowy gospodarstwa wskazuje, że gospodarstwo zaczyna się dźwigać.

W okresie objętym sprawozdaniem wykonano następujące doświadczenia polowe.

1. Doświadczenie z nawożeniem wapnem.

Nr. parceli		S p o s t r z e ż e n i a		Zbiór w ziarnie w kg.	Zbiór w słomie w kg.
1	bez wapna	nie było znac różnic żadnych	nie wyległy	20·0	35·0
2	1 ctn. m. wapna			22·0	35·2
3	bez wapna			19·5	27·7
4	1 ctn. m. wapna			24·2	36·9

Doświadczenie to wykonane z owsem wykazało wyżkę na korzyść wapna, ale wyżka ta nie stoi w żadnym stosunku z kosztem nawiezenia, bo to było dane w tym stosunku, że na morg wypadło 50 cetnarów metr. wapna. Równocześnie wykonano nawożenie lichej łąki wapnem na 2 parcelach po 200 m², łąka nawożona wapnem dała 5 kg. siana więcej, nie jest to jednak żadna wydatna różnica. Ciekawem jednak będzie, czy też w roku przyszłym działanie widoczniejszym nie będzie. Przy tej sposobności robione próby z nawożeniem tejże łąki na innym kawałku popiołem i na drugim lichym pośnym kompostem wykazały korzystne działanie na tym gruncie popiołu, bo wprawdzie ilość paszy się nie zmieniła, ale pojawiły się na tym kawałku w znaczniejszej ilości rośliny motylkowe, a więc jakoś roślinności się poprawiła.

2. Doświadczenie z żytem.

2 parcele żyto Schlandstädckie, 1 parcela żyto Tryumf, na parcelach po 660 m². Przy zbiorze dało żyto Schlandstädter 1 kopę 9 snopów, a w tem 127 kg. ziarna
 Tryumf 1 „ 1 „ „ 117 „ „

Całe doświadczenie było o tyle mało udane, że z powodu zbyt późnego nadesłania nasienia żyto to dopiero 12. października mogło być zasiane, skutkiem czego bardzo ucierpiało przez zimę. W roku przyszłym doświadczenie to będzie powtórzonem.

3. Porównawcze doświadczenie z gatunkami owsa przeprowadzone dla c. k. Towarzystwa gospodarczego.

Zasiano 1. owies Duński 22½ kg. ziarna, 2. owies Ligovo 22½ kg. ziarna, 3. Beseler bezostny 22½ kg. ziarna.

Wszystkie trzy owsy posiane były rzędowo na parcelach 840 m² mających dnia 22. kwietnia, zebrane zaś zostały 26. sierpnia 1899.

Owies Duński dał ziarna	156 kg.	słomy	199 kg.
„ Ligovo „ „	218 „	„	263 „
„ Beseler „ „	156 „	70 dg.	199 „

Same cyfry wskazują rezultat, który mógłby być tem więcej pouczający, gdyby szkoła wogóle już lepiej wyrównaniem polem dysponowała jak dotąd.

3. Doświadczenie porównawcze

z uprawą 5ciu odmian kartofli produkcji p. Henryka Dołkowskiego i jednej odmiany produkcji Balsena, pochodzącej już jednak z dóbr br. Brunickiego.

Kartofle wysadzono 29. kwietnia na parcelach po 200 m² w odległości 50 cm. w kwadrat, a mianowicie:

Lelivy	55½ kg.	zebrano	499 kg.
Taczały	68½ „	„	683 „
Gracyi	52 „	„	584 „
Topazu	62½ „	„	606 „
Zawiszy	56 „	„	608 „
Gloria	81 „	„	597 „

Sadzono pod ryskal i uprawiano potem jak wszystkie kartofle częścią płuzkiem, częścią rękami.

Zestawienie rezultatów wykazało na gruncie tutejszym co do plenności przewagę Taczały. Dyrekcyja nie może równocześnie podać i zawartości skrobi, gdyż próby pod tym względem nie zostały jeszcze dokonane.

Wreszcie wykonano w tym roku doświadczenie nad potrzebami nawozowemi gleby tutejszej według metody przyjętej przez stacyę doświadczalną chemiczną w Dublinach. Doświadczenia te nie dały jeszcze pozytywnych rezultatów, dlatego nie podaje się na tem miejscu wyników, można jednak przypuszczać, że kwas fosforowy znajduje się w minimum.

Są to wszystko początki prób, a celem ich jest dojść przez kilkakrotnie powtarzane próby do pozytywnych rezultatów na gruntach tutejszych, któreby i innym miejscowym rolnikom służyć mogły. Dziś już dobre wyniki działania superfosfatu spowodowały wielu gospodarzy wsi Bereźnicy do użycia tego nawozu pomocniczego pod uprawę oziminy.

Stan inwentarza żywego szkolnego wykazuje następujący poniżej rachunek szczegółowy; inwentarz martwy pozostał niezmieniony z roku przeszłego, przybyła tylko brona ciężka do peżu, zrobiona przez uczniów szkoły tutejszej z drzewa i okuta przez miejscowego kowala, jakoteż dwie brony lekkie o drewnianych pokładach. Grunta szkolne powoli okopuje się, aby oznaczyć granice między polem szkolnem a parcelami włościańskimi i uniknąć w ten sposób przyczyn do przykrych sporów granicznych z sąsiadami i ubezpieczyć się od napływu wody z parcel wyżej położonych włościańskich na parcele szkolne. Brak funduszków potrzebnych każe rozłożyć tę robotę na szereg lat, stopniowo jednak i to osiągnięciem będzie. Niedostateczność budynków gospodarskich podniosłem już przy opisie budynków. Przyczynia się to nietylko do niszczenia inwentarza martwego, ale ogranicza zarazem rozwój hodowli bydła i świń, co by znacznie dochód gospodarstwa szkolnego zwiększyć mogło.

Wykaz stanu majątkowego folwarku przy szkole w Bereźnicy za rok 1898/9.

Porównanie inwentarzy gospodarczych.

I. Inwentarz żywy.

a) Konie:

d. 1/7 1898.

1. Szpak m. 14 $\frac{1}{2}$, l. 6	wartości	110·00
2. Szpak m. 15, l. 8,	"	80·00
3. Kary m. 16, l. 8,	"	70·00
	Razem	260·00

d. 1/7 1899.

1. Szpak m. 14 $\frac{1}{2}$, l. 6,	wartości	110·00
2. Gniada klacz m. 16	"	166·00
	Razem	276·00

b) Krowy:

d. 1/7 1898.

5 krów według ceny kupna	725·00
6 szt. jałown. w. 1693 po 25 ct,	423·25
	Razem 1.148·25

d. 1/7 1899.

7 krów według ceny inwentarza	915·00
4 szt. jałown. w. 1402 kg. po 25 ct.	350 50
	Razem 1.265·50

c) Świnie:

d. 1/7 1898.

3 sztuk starych po 180 klg.	540
4 " młodych po 29 " ,	116
	Razem 656 klg.
po 35 ct, —	229·60

d. 1/7 1899.

1 locha wielka	210 klg.
2 " młoda	130 "
3 " stara	180 "
4 knur młody	140 "
5 " stary oczyszczony	200 "
	Razem 918 klg.

po 35 ct. — 321·30

d) O w c e :

d. 1/7 1898.

10 sztuk starych po 6 zł.	60.00
6 „ młodych po 4 zł.	24.00

Razem 84.00

d. 1/7 1899.

6 sztuk starych po 6 zł.	36.00
5 „ młodych po 4 zł.	20.00

Razem 56.00

2. Inwentarz martwy.

d. 1/7 1898.

Stan inwentarza martwego . 2.235.64

d. 1/7 1899.

Stan inwentarza martwego . 2.297.01

Zapasy w materiałach:

d. 1/7 1898.

ściółka (słoma) 8.00 po 1.00	8.00
siano 83.68 po 1.5	125.52
koniczyna 10.37 po 2.00	20.74
żyto poślad 1.48 po 5.0	7.40
kukurydza: mąka 0.78 po 6.0	4.68
owies 25.53 po 6.0	153.18
fasola 0.98 po 6.0	5.88
bobik 0.93 po 6.0	5.58
otręby 1.26 po 3.5	4.41
sól 0.09 po 6.0	54
kartofle 3.40 po 1.0	3.40

Razem 339.33

d. 1/7 1899.

ściółka 9.84 po 1.00	9.84
koniczyna 35.09 po 2.00	70.18
słoma w okłotach 9.75 po 1.5	14.62
siano 54.84 po 1.5	82.26
potraw 29.90 po 1.5	44.75
pszenica 0.02 po 8.0	16
żyto 1.13 po 7.0	7.91
„ poślad 1.70 po 5.0	8.50
kukurydza: mąka i ziarno 1.37	
po 6.0	8.22
owies 17.71 po 7.0	123.97
fasola 0.26 po 6.00.	1.56
groch 0.86 po 6.0	5.16
hreczka 0.43 po 5.0	2.15
len 0.09 po 10 et.	0.90
bób 0.20 po 6.0	1.20
łubin 0.14 po 5.0	0.70
makuch 0.16 po 6.0	0.96
otręby 1.38 po 3.5	4.83
sól 0.04 po 6.0	0.24
kartofle 10.89 po 1.0	10.89
torf 40.00 po 1.62	64.80

Razem 463.80

Zestawienie produkeji roślin i dokupna potrzebnej paszy dla inwentarza.

Gatunek płodu	Prze- strzeń morg.	Z b i ó r				Stan 1/7 898	doku- piono	ogól. było	R o z c h ó d			Stan 1/7 899
		ziarn.	słom.	siano	kłoby				sprzeda.	zużyte	wysian	
		c e t n a r y m e t r y c z n e										
żyto celne	6	38·5	—	—	—	—	0·7	39·2	27·0	4·0	7·1	1·13
„ pośląd		2·3	—	—	—	1·5	—	3·8	—	2·1	—	1·70
owies	9·5	72·9	—	—	—	25·5	25·3	123·5	—	98·2	7·6	17·7
pszenica	—	—	—	—	—	—	1·0	1·0	—	—	1·0	—
mięszanka	1	7·7	—	—	—	—	—	7·7	—	—	7·7	—
groch	—	—	—	—	—	—	1·4	1·4	—	—	0·5	0·9
koński ząb	1/2	—	—	—	—	—	0·6	0·6	—	—	0·6	—
łubin	—	—	—	—	—	—	1·9	1·9	—	0·9	0·9	0·1
bobik	—	—	—	—	—	0·9	4·0	4·9	—	3·8	0·8	0·2
konicz ziarno	—	—	—	—	—	—	0·4	0·4	—	—	0·4	—
„ pasza	—	—	—	62·0	—	10·4	7·0	79·3	—	44·2	—	35·1
siano pasza	—	—	—	159·1	—	83·6	70·0	312·8	—	258·0	—	54·8
słoma ściół	—	—	263·8	—	—	8·0	7·7	279·5	—	269·6	—	9·8
kartofle	1 1/2	—	—	—	221·7	3·4	3·7	228·8	60·2	127·6	30·1	10·8
marchew	—	—	—	—	35·0	—	—	35·0	—	35·0	—	—
brukiew	1 1/8	—	—	—	102·5	—	22·0	124·5	—	124·5	—	—
buraki	—	—	—	—	28·0	—	—	28·0	—	28·0	—	—
fasola	—	1·5	—	—	—	0·9	—	2·4	1·6	—	0·6	0·2
hreczka	—	0·5	—	—	—	—	0·5	1·0	—	—	0·6	0·4
buraki nasien.	—	—	—	—	—	—	0·1	0·1	—	—	0·1	—
kukurydza	—	—	—	—	—	0·7	19·2	19·9	—	18·6	—	1·3
otręby	—	—	—	—	—	1·2	36·7	37·9	—	36·5	—	1·3
makuch	—	—	—	—	—	—	16·5	16·5	—	16·3	—	0·1
ospa jęczm.	—	—	—	—	—	—	20	20	—	2·0	—	—
torf	—	—	—	—	—	—	100·0	100·0	—	60·0	—	40·0
sól	—	—	—	—	—	0·1	1·0	1·1	—	1·0	—	0·1

Rachunek obrotów bieżących w ciągu roku 1898/9.

I. Conto produkcji zwierzęcej.

a) Konie robocze.

Pasza spożyta.

siano 47.4 po 1.5	71.10
ściółka 32.15 po 1.0	32.15
owies 41.15 po 7.0	288.05
sól 0.06 po 6.0	0.36
żyto 0.20 po 5.0	1.00
marchew 12.5 po 0.5	6.25
Razem	398.91

Dochód.

praca koni w gospodarstwie	398.91
sprzed. szpaka m. 15, l. 8.	25.00
„ karego m. 16, l. 8.	30.00
Razem	453.91

Rozchód.

zapłata za paszę i ściółkę	398.91
„ za kłacz gniadą	166.00
Razem	564.91

b) Konie administracyjne.

Pasza spożyta.

siano 36.86 po 1.5	55.29
ściółka 22.0 po 1.0	22.00
owies 28.21 po 7.0	197.47
sól 0.03 po 6.0	0.18
żyto 0.07 po 5.0	0.35
marchew 5.3 po 0.5	2.65
Razem	277.94

Ogólne koszta.

pasza i ściółka	277.94
utrzymanie furmana	150.00
roboty kowalska	30.00
rymarz	8.15
Razem	466.09

c) Krowy.

Pasza spożyta.

siano 50.95 po 1.5	76.42
konieczyna 32.68 po 2.0	65.36
ściółka 108.30 po 1.0	108.30
mąka kukurydz. 0.30 po 6.0	1.80
otręby 26.54 po 3.5	92.89
kartofle 32.0 po 1.5	48.00
sól 0.59 po 6.0	3.54
makuch 13.29 po 6.0	79.74
burak. brukiew 154.55 po 0.5	77.22
ospa jęczm. 0.36 po 7.0	2.52
ściółka torfowa	97.20
Razem	652.99

c) Jałownik.

Pasza spożyta.

siano 5.97 po 1.5	8.97
koniecz 5.42 po 2.0	10.84
ściółka 57.15 po 1.0	57.15
owies 3.34 po 7.0	23.38
groch, bób 1.43 po 6.0	8.58
otręby 0.06 po 3.8	0.20
sól 0.04 po 6.0	0.26
Razem	109.38

c) Buhaje.

Pasza spożyta.

siano 21·98 po 1·5	.	.	32·97
ściółka 14·13 po 1·00	.	.	14·13
mąka kukurydz. 0·67 po 6·0	.	.	4·02
owies 20·87 po 6·0	.	.	146·09
bobik 0·40 po 6·0	.	.	2·40
otręby 0·65 po 3·5	.	.	2·27
kartofle 1·10 po 1·5	.	.	1·65
sól 0·065 po 6·0	.	.	0·38
			<hr/>
		Razem	203·91

Zestawienie stanu obory.

Dochody.		Rozchody.	
za 5.942 litr. mleka po 5 ct.	297·10	za paszę krów mlecznych	652·99
" 7.840 " " " 6 "	476·41	" " jałownika	109·38
" sprzedane 2 cielęta	22·62	" " buhai	203·91
" sprzedaną krowę Kozę	73·00	" wydatki drobne oświatl.	6·32
" sprzedanego Maćka	103·00	" lekarstwa	1·68
" " Hucuła	140·00	" pasienie bydła	36·00
" skoki od krów doprowadz.	20·50	" kupioną krowę Kozę	65·85
" nawóz od gospodarstwa	180·00	" paszę letnią gospodarstwu	95·00
	<hr/>		<hr/>
Razem	1.312·63	Razem	1.171·13

d) Świnie.

Pasza spożyta.

słoma 28·26 po 1·0	.	.	28·26
meka kukurydz. 15·41 po 6·0	.	.	92·46
bobik groch 1·71 po 6·0	.	.	10·26
otręby 7·15 po 3·5	.	.	24·98
kartofle 36·87 po 1·0	.	.	36·87
sól 0·06 po 6·0	.	.	0·36
żyto poślad 0·46 po 5·0	.	.	2·30
makuch 0·025 po 6·0	.	.	0·14
brukiew 13·20 po 0·5	.	.	6·60
			<hr/>
		Razem	202·23

Dochody.		Rozchody.	
sprzedano lochę w Stryju za	38·00	za paszę	202·23
" 2 loszki	18·00	za wydatki przy sprzedaży	6·00
" 13 prosiąt	62·95		
" 1 wieprzka i loszkę	12·90		
" 1 loszkę	48·00		
" 4 wieprzki, i loszki	45·00		
" 11 prosiąt	78·45		
zabita loszka do kuchni	48·00		
za skoki knura	21·00		
	<hr/>		
Razem	372·30		Razem 208·23

e) Owce.

Pasza spożyta.

siano 10·3 po 1·5	.	.	15·45
ściółka 14·5 po 1·0	.	.	14·50
konieczyna 1·5 po 2·0	.	.	2·10
otręby 0·77 po 3·5	.	.	2·65
kartofle 1·01 po 1·0	.	.	1·01
sól 11·5 po 6·0	.	.	0·69
brukiew 1·95 po 0·5	.	.	0 98

Razem 37·38

Dochody.

sprzedano 10 owiec za	.	.	45·00
zabito do kuchni zakł.	1) 15 klg.		5 40
	2) 2 "		7·14
za "dwie" skóry	" "		2·00
Razem			59·54

Rozchody.

za paszę 37·38

f) Woły.

Spożyta karma.

siano 29·72 po 1 5	.	.	44 58
słoma 20·51 po 1·0	.	.	20·51
koniecz 5·13 po 2·0	.	.	10·26
mąka kukurydz. 1·64 po 6·0	.	.	9·84
owies 4·63 po 7·0	.	.	32·41
bobik groch 0·34 po 6·0	.	.	2·04
otręby 1·53 po 3·5	.	.	5·86
kartofle 56·75 po 1·0	.	.	56·75
sól 0·145 po 6 0	.	.	0·86
ospa jęczm. 1·64 po 7 0	.	.	11·48
makuch 3·015 po 6·0	.	.	18·08

Razem 212·67

Dochody.

sprzedano w Stryju za	.	.	314·35
za nawóz	.	.	30·00
Razem			344 35

Rozchody.

kupiono za	.	.	266 00
karma	.	.	212·67
rozchody przy kupnie	.	.	1·50

Razem 480·17

g) Mleczarnia.

Dochody.

za produkta mleczarskie . 806·99½

Rozchody.

za mleko gospodarstwu . 773·51
za przybory do pakowania . 16·09

Razem 789·60

2 Rachunek produkcji roślinnej.

Dochody.

za 25 cetn. żyta od Szenfelda ,	190-00
" 2 " " " ks.Komarz.	16-00
" 1-63 fasoli od kuchni zakł.	13-85
" makę od kuchni .	30-84
" 57 klg. sprzed. kukurydzy .	4-50
" dostawę drzewa opałowego .	23-75
" 100 ocyli i 1 klucz od ks.Kom.	5-01
" drenowanie pól .	16-57
" deskę na półkę od p. Błaszki .	1-00
" 3 klg. owsa .	0-18
" 25 klg. kartofli .	0-50
" 2 klg. saletry od p. Kaweck.	0-26
" produkta gospod. od p. Rem.	2-40
" 60 korek kartofli od kuchni	90-00
" żywienie krów .	652-99
" " jałownika .	109-38
" " buhai .	203-91
" " świń .	202-23
" " wołów .	212-67
" " koni administr. .	277-94
" robotę kowalską koni adm.	30-00
" " rymarską " "	8-15
" wynajęcie paszy letn. krowom	95-00
" myto rogatek. od Admin. szk.	40-00

Razem 2-227 13

Rozchody.

rymarzowi za poprawę uprzęży .	19-05
kowalowi za kucie koni i repar.	103-85
stelmachowi i za mater. drzewny	40-92
blacharzowi za rynnę .	2-14
na dokup. i poprawę inw. mart.	149-92
" kupno siana .	117-00
" " koniczyny .	15-00
" dzierżawę pastwiska i łąki .	268-38
" kupno słomy .	7-70
" " torfu na ściółkę .	162-55
" smarowidło .	6-31
" nawóz sztuczny i kup. oborn.	283-32
" 19-20 kukurydzy na paszę .	114-80
" 16-50 etn. makuchu .	99-90
" 36-70 etn. otręb .	130-29
" 25-27 owsa .	154-93
" 5-38½ grochu i bobu .	31-74
" 22 cetn. brukwi .	11-00
" 3-75 etn. kart. od Dołkow. .	19-54
" 2-0 etn. ospy .	13-68
" hreczkę, koński ząb, konicz .	10-30
" najem dzienny .	42-96
" " ciągły .	12-20
" soli 100 klg. .	5-90
" 100 klg. pszenicy ze Strzałek	9-28
" 2 klg. nasienia buraków i traw	1-52
" flance brukwi, kapusty .	9-22
" ubezpieczenie płodów .	35-00
" myto rogatkowe .	54-24
" zarazek Löfflera .	8-55
" nieprzewidziane .	1-21
" nawóz bydłęcy, zwrot prod. zw.	210-00
" pracę uczniów w gosp. zwrot	180-00

Razem 2.332-40

Zestawienie.

	Dochody		Rozchody	
	zł.	ct.	zł.	ct.
1. Stan inwentarza żywego: a) konie robocze .	276	—	260	—
b) krowy i jałówki .	1.265	50	1.148	25
c) świnie .	321	30	229	60
d) owce .	56	—	84	—
2. Stan inwentarza martwego	2.297	01	2.235	64
3. Zapasy płodów rolnych	463	80	339	33

	Dochody		Rozchody	
	zł.	ct.	zł.	ct.
4. Obroty w r. 1898 9:				
A. rachunek produkcji zwierzęcej:				
a) konie robocze	453	91	564	91
b) krowy i jałownik	1.312	63	1.171	13
c) świnie	372	30	208	23
d) owce	59	54	37	38
e) woły	344	35	480	17
f) mleczarnia	806	99 ¹ / ₂	789	60
B. Rachunek produkcji roślinnej i dokupno pasz	2.227	13	2.332	40
Razem	10.256	46 ¹ / ₂	9.880	64
Nadwyżka w dochodach			375	82 ¹ / ₂

Czyli dochodu z 1 morga 12 zł. 50 ct.

Kronika szkoły.

Szkołę tutejszą zaszczycił swą bytnością JE. Marszałek krajowy hr. Stanisław Badeni. Prócz tego była szkoła dwa razy hospitowaną przez Dra Ignacego Szyszyłowicza Radcę Wydziału krajowego, który także obecnym był na egzaminach szkoły.

Z Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Bereźnicy.

Bereźnica 12. listopada 1899.

Henryk Rozwadowski w. r.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Horodence za rok szkolny 1898/9.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Cel szkoły: Krajowa niższa szkoła rolnicza w Horodence, założona w roku 1885 staraniem Wys. Wydziału krajowego, wspartem ofiarnością JWnego barona Jakóba Romaszkana, ma na celu w myśl rozporządzenia Wys. Wydziału krajowego z d. 30. września 1890 LW. 39408, przedewszystkiem kształcenie pomocników (tj. niższych organów wykonawczych) dla gospodarstw większych.

Cel ten dla szkoły Horodeńskiej wytknięto na podstawie warunków, w jakich ona się znajduje. Prócz obejsia szkolnego i ogrodu 4-morgowego nie posiada szkoła ta zresztą własnego gospodarstwa, lecz opartą jest o wzorowo prowadzone gospodarstwo JWgo bar. Romaszkana, obejmujące 3661 morgów obszaru (gruntów ornych, łąk, pastwisk i stawów), chów koni (stadninowy), chów bydła rogatego (obora zarodowa półkrwi Bern-Simmenthal), chów owiec (tut. Zackle krzyżowane z Hampshiredowkami, odznaczającymi się wzrostem, opasowością, mlecznością i średniej dobroci wełną), gorzelnię gospodarską, młyn amerykański, warsztat mechaniczny, kołodziejski, stelmacharski, fabrykę cykoryi, udoskonalone maszyny i narzędzia najnowszej konstrukcyi.

Uczniowie szkoły Horodeńskiej korzystać mogą ze wszystkich działów tegoż gospodarstwa i drogą praktyki przyswajając sobie tyle pożądane szczegóły dla gospodarza praktycznego, gospodarstwo to jednak z powodu swej obszerności utrudnia gruntowne wyuczenie wykonywania różnych prac gospodarskich, potrzebnych koniecznie każdemu pomocnikowi gospodarczemu, a w wysokim stopniu utrudnia także dozór nad wychowankami.

Wobec tego zachodzi konieczna potrzeba nabycia kilkunastu morgów gruntu i zaprowadzenia własnego gospodarstwa, w któreby uczniowie swobodnie i pod ścisłym dozorem wdrażani byli do nauczania się należytego wykonywania robót gospodarskich — tem więcej, że do szkoły tut. przybywa część uczniów, którzy z gospodarstwem rolnem zupełnie nie są zaznajomieni.

Własne gospodarstwo należycie zagospodarowane, zapewniałoby szkole odpowiednie dochody, a nie zmieniliby dotychczasowego kierunku szkoły, gdyż uczniowie roku III. mogliby nabywać praktyki potrzebnej im jako pomocnikom dla gospodarstw większych, w gospodarstwie dworskiem, o które szkoła jest oparta.

Zaprowadzenie tych zmian w tut. szkole tylko dodatnie rezultaty pod względem praktycznego wychowania młodzieży przynieść może i w takim razie młodzież

tutejsza wychowywać się będzie na dzielnych, czynnych i praktycznych, więcej jeszcze wzięcia znajdujących pomocników dla gospodarstw większych.

Nauka teoretyczna i praktyczna obejmuje przedmioty objęte statutem szkoły i rozłożona jest na lat 3.

Rok szkolny rozpoczyna się z dniem 1. lipca a kończy się z dniem 30. czerwca każdego roku.

Warunki przyjęcia uczniów są następujące :

Starający się o przyjęcie do szkoły powinien :

1. Najpóźniej do 30. maja danego roku wnieść do Dyrekcyi kraj. niższej szkoły rolniczej w Horodence podanie z dołączeniem :

- a) metryki urodzenia, udowadniającej, że kandydat ukończył 16 rok życia ;
- b) świadectwa szkolnego, udowadniającego ukończenia szkoły ludowej z dobrym postępowaniem. Dołączenie świadectwa ukończenia kursów nauki dopełniającej jest pożądanem, a kandydaci, którzy wykażą się takim świadectwem, mają pierwszeństwo w przyjęciu do szkoły przed innymi, posiadającymi zresztą te same warunki ;
- c) świadectwa moralności i dotychczasowego zatrudnienia, wystawionych przez właściwego duszpasterza i zwierzchność gminną ;
- d) świadectwa zdrowia wystawionego przez lekarza.

2. W dniu oznaczonym przez Dyrekcyę poddać się egzaminowi wstępnemu, z którego kierownik szkoły osądzi, czyli kandydat jest umysłowo należycie rozwinięty i posiada dostateczne wykształcenie elementarne, ażeby mógł korzystać z nauk udzielanych. (Termin egzaminów wstępnych naznacza się na koniec miesiąca czerwca).

3. Otrzymawszy zapewnienie przyjęcia, złożyć w Dyrekcyi pisemne zobowiązanie rodziców, opiekunów lub protektorów, poręczające regularną wypłatę należności przypadających szkole za utrzymanie ucznia.

Synowie ubogich rodziców mogą otrzymać bezpłatne utrzymanie w zakładzie. Starający się o takowe, winni wnieść osobne podanie do Wydziału krajowego na ręce Dyrekcyi.

4. Każdy wstępujący do szkoły powinien być zaopatrzony w dostateczną bieliznę do ubrania i w dobre obuwie (buty).

Koszt utrzymania. Za całe utrzymanie, tj. pomieszkowanie, opał, światło, pościel, pranie bielizny, wikt i ubranie (oprócz bielizny i butów) płaci się do kasy szkolnej 150 zł. rocznie, w półrocznych ratach z góry.

Stypendya. Dla szkoły horodeńskiej są przeznaczone : z funduszków Rady powiatowej horodeńskiej 3 stypendya po 100 zł. i 1 stypendyum po 150 zł. rocznie, nadto z funduszków gminy miasta Horodunki (dla młodzieży przynależnej do tego miasta) 1 stypendyum o rocznych 100 zł.

Egzamina i świadectwa. Na końcu roku szkolnego składają uczniowie egzamina roczne ze wszystkich przedmiotów nauki przed komisją egzaminacyjną stosownie do postanowienia §. 14 statutu szkoły. O wyniku egzaminu, który stanowi o przejściu ucznia na rok wyższy, zawiadamia Dyrekcyja listownie rodziców względnie opiekunów uczniów.

Po ukończeniu całego trzyletniego kursu nauk jest każdy uczeń obowiązany złożyć egzamin końcowy z całości nauki zawodowej przed komisją egzaminacyjną.

W razie pomyślnego wyniku tego egzaminu, otrzymuje uczeń „Świadectwo ukończenia nauk“, w którym jest podany ogólny postęp w naukach stopniami : bardzo dobry, dobry i dostateczny, a zachowanie się stopniami : zupełnie odpowiednie, odpowiednie lub zaledwie odpowiednie.

II. Skład grona nauczycieli.

1. Przemysław Cholewa, zastępca kierownika szkoły i nauczyciel fachowy, uczył chowu zwierząt domowych, mleczarstwa, nauki zarządu, zoologii, rachunkowości, tudzież kierował praktyką gospodarską.

2. Włodzimierz Markowski, drugi nauczyciel fachowy, uczył elementarnych wiadomości z nauk przyrodniczych, rolnictwa i miernictwa.

3. Ludwik Zub, nauczyciel do nauk elementarnych, uczył: języka polskiego i ruskiego, rachunków, geografii i historii ojczyznej.

4. Józef Górnisiewicz, instruktor i dozorca uczniów, uczył wykonywania robót gospodarczych, nauki o machinach i narzędziach, rysunków i kaligrafii.

5. Ks. Antoni Joniec, wikary przy łac. kościele parafialnym, udzielał nauki religii uczniom obrz. rzymsko kat.

6. Ks. Sofron Chlibowicki, wikary przy cerkwi parafialnej, udzielał religii uczniom obrz. gr. kat.

7. Jan Skuciński, c. k. weterynarz powiatowy, uczył w kursie szóstotygodniowym pielęgnowania zwierząt w czasie zdrowia i choroby, o środkach zaradczych, o chorobach zakaźnych, o pomocy przy porodach i kuciu koni.

III. Nauki w szkole udzielane.

Nauka w krajowej niższej szkole rolniczej w Horodence jest teoretyczna i praktyczna. Zakres i treść każdego przedmiotu nauki nie uległy zasadniczej zmianie w porównaniu do lat dawniejszych. Rozkład nauki i podział godzin były takie same, jak podano w sprawozdaniu za rok 1897/8.

Nauka objęta podziałem godzin i rozkładem nauk, udzielaną bywa od 1. października do końca czerwca i tylko czasowo w czasie najważniejszych robót, siewów wiosennych, sadzenia ziemniaków, okopywania itp. przerywaną, celem gruntownego zapoznania wszystkich uczniów z temi pracami.

W czasie żniw, zasiewów jesiennych i zbioru okopowych, tj. od 1. lipca do 1. października uczniowie wszystkich trzech lat wyłącznie praktycznie są zajęci. Sposób udzielania nauki praktycznej jest następujący: Uczniowie roku pierwszego używani są przeważnie do wyuczenia się należytego wykonywania wszelkich robót ręcznych, przy użyciu narzędzi ręcznych (kopania, motyczenia, żęcia, koszenia, wiązania itp.) i niektórych robót narzędziami zaprzęgnymi (orania, walcowania, bronowania itp.). W drugim roku nauki używa się uczniów przeważnie do wykonywania prac narzędziami i maszynami zaprzęgowymi lub poruszanymi motorami (orania, młócenia, pielienia, płużkowania, grabienia grabarką, cięcia sieczki itp.) a w czasie żniwa do zbioru i dozoru przy zbiorze, jako pomocników uczniów roku III. do zwózki i do składowania stert.

W roku 3-cim do pracy maszynami (siewnikami, młocarnią parową) i jako dozorców poszczególnych robót. Uczniowie roku III. pełnią kolejno służbę pisarza tokowego i służbę ekonomą. Dla wyuczenia pielęgnowania inwentarza wyznacza się przez cały rok po kolei co tydzień 2 uczniów (jeden z drugiego i jeden z pierwszego roku) do obsługi krowiarni, wołowni roboczej i opasowej, fornalki i stada owiec i trzody chlewnej pod nadzorem ucznia roku III. pełniącego służbę włodarza. W okresie zimowym pełni po 2 uczniów tygodniową służbę w gorzelnii, ci sami w miarę wolnego czasu zajęci są w kuźni i stelmacharni. Z wszelkich wykonywanych względnie dozorowanych prac składają uczniowie codziennie wieczorem raporta ustne i pisemne sprawozdania, uczniowie służbowi składają tygodniowe raporta kierownikowi szkoły, który wszelkie czynności przez nich wykonywane gruntownie omawia i błędy wytyka.

Na obojętciu szkolnem, ogrodzie i półku szkolnem wszystkie czynności wykonują uczniowie sami.

W ubiegłym roku szkolnym urządzono dla uczniów trzy kursy specjalne, a to kurs weterynaryi, kurs mleczarstwa i kurs ćwiczeń dla szkolnej straży pożarnej.

Na kursie weterynaryi udzielał nauki c. k. weterynarz powiatowy p. Jan Skuciński. Kurs pomieniony rozpoczął się 24. marca 1899 i trwał do końca roku szkolnego.

Kurs mleczarstwa. Naukę mleczarstwa przeprowadził na roku III. w porze zimowej od 14. listopada 1898 do 1. lutego 1899, zastępca kierownika szkoły p. Przemysław Cholewa. Naukę tę niezbędną szczególnie dla przyszłych pomocników gospodarczych, o ile to tylko było możliwem (brak bowiem odpowiedniej mleczarni) głównie praktycznie przeprowadzono w ten sposób, że omawiane rzeczy demonstracyami wyjaśniano i uzasadniano.

Kurs ćwiczeń dla szkolnej straży pożarnej odbył się w dniach 25., 26., i 27. kwietnia i prowadzony był przez sekretarza Związku ochotniczych straży pożarnych p. Antoniego Szczerbowskiego i p. Baygera z nadzwyczajną pilnością, to też uczniowie wykazali znakomity rezultat końcowy.

Rok rocznie dla uczniów tut. szkoły odbywał się także kurs uprawy tytoniu, prowadzony przez p. Zygmunta Jaklińskiego, adjunkta przy fabryce tytoniu w Jagielnicy. W ubiegłym roku szkolnym teoretyczną naukę uprawy tytoniu udzielał drugi nauczyciel fachowy p. Włodzimierz Markowski przy nauce rolnictwa praktycznymi zaś zajęciami na pólku tytoniowem od początku do końca kierował sam kierownik szkoły p. Przemysław Cholewa.

Oprócz tego za inicjatywą inspektora okręgowego p. Józefa Krukowicza i za zezwoleniem Wydziału krajowego urządzono w dniach 25, 26, 27. i 28. kwietnia wykłady popularne dla pp. nauczycieli i nauczycielek z okręgu Horodenka i Obertyn. Wykłady z dziedziny mleczarstwa i chowu bydła mlecznego przeprowadził zastępca kierownika tut. szkoły p. Przemysław Cholewa, zaś wykłady z rolnictwa nauczyciel fachowy p. Włodzimierz Markowski. — Uczestników na wykładach tych było 35.

Nadto na konferencyi okręgowej nauczycieli szkół ludowych w Horodence w dniach 7. i 8. lipca na zaproszenie miejscowego inspektora szkół ludowych p. Józefa Krukowicza w obecności 40 kilku słuchaczy wygłosił zastępca kierownika szkoły p. Przemysław Cholewa wykład „O wychowie trzody chlewniej“, zaś w Obertynie w dniach 14. i 15. lipca nauczyciel fachowy p. Włodzimierz Markowski w obecności 28 słuchaczy wykład „O szkodnikach roślinnych i ich tępieniu“.

IV. Środki naukowe.

1. Głównym środkiem naukowym do praktycznej nauki gospodarstwa wiejskiego we wszystkich jego działach jest wzorowo prowadzone gospodarstwo Jakóba bar. Romaszkana, o które szkoła jest oparta.

2. Pole szkolne, pólko do uprawy roślin okazowych, pólko doświadczalne, nadto mały ogródek botaniczny i kwiatowy. Rozłożenie całego obszaru do szkoły należącego pozostało niezmienione.

Pole szkolne podzielone jest na 10 pól po 13·2 ara, na których zaprowadzono następujące zmianowanie roślin:

1. Mieszanek —, 2. pszenica, 3. owies, 4. ziemniaki —, 5. jęczmień kon., 6. koniec, 7. żyto, 8. $\frac{1}{2}$ tytoń, $\frac{1}{2}$ buraki, 9. kukurudza, 10. owies.

Wyłączoną z głównego płodozmianu jest trójpolówka, gdzie uprawia się ziemniaki wczesne, pszenicę i owies.

Nadto na wyłączonych z głównego płodozmianu kawałkach uprawiano w części mieszanek, w której posiano lucernę, ziemniaki wczesne, buraki pastewne, marchew i kapustę.

Wszystkie plody uzyskane z pola szkolnego albo się bezpośrednio spienięża, albo też we własnym zarządzie zarachowuje po cenie możliwie najniższej a uzyskany dochód po spieniężeniu wszystkich plodów nie mniej korzystnie w porównaniu z rokiem ubiegłym się przedstawi, bo mniej więcej około 300 zł., pomimo, że niektóre plody, jak tytoń, owies, kukurudza znacznego uszkodzenia przez grad doznały.

Pólka do uprawy roślin okazowych mają na celu umożliwić uczniom jak najszersze zapoznanie się z różnego rodzaju roślinami uprawianymi.

Poletek okazowych, zasianych najrozmaitszymi roślinami, było w b. r. 335 w obszarze po 2 m².

Doświadczeń z nawozami sztucznymi nie przeprowadzono w b. r. żadnych, bo pole przeznaczone na ten cel z powodu posusznej wiosny musiało być wcześniej, nim nawozy otrzymano, wzięte pod zasiew. Natomiast przeprowadzono próbę z gęstością siewu owsa, który na tutejszych gruntach rośnie w słomę, łatwo wylęga i ziarno daje lekkie.

Rezultat tego doświadczenia na 8 półkach, wynoszących każde 114 m² m. był następujący:

Nr. półka	Ilość wysiewu kilogr.	Stosunek na hektar kilogr.	Z b i ó r		
			ziarna	słomy	plewy
k i l o g r a m ó w					
1	0.91	80	18	84	6
2	1.14	100	20	90	6
3	1.36	120	25	105	6 ¹ / ₂
4	1.59	140	31	100	7
5	1.82	160	26	98	7
6	2.05	180	26	95	7
7	2.28	200	25	94	7 ¹ / ₂
8	2.50	220	23	94	7 ¹ / ₂

Nadto przeprowadzono doświadczenie z uprawą + 5-ciu gatunków ziemniaków dostarczonych przez krajową stację botaniczno-rolniczą w Dublinach. Zbioru jeszcze nie uskutecznilo, nie może zatem Dyrekcya rezultatu tych doświadczeń na tem miejscu podać.

W ogródku małym botanicznym uprawiano najrozmaitsze trawy i zioła, jak również różnego rodzaju rośliny pożyteczne i szkodliwe, aby uczniowie przez ciągłą styczność z nimi się zapoznali. O ile odpowiednie miejsce na to pozwoliło, posadziła Dyrekcya różnego rodzaju drzewa liściaste i szpilkowe, by dać uczniom możność zapoznania się z nimi.

Ogródek kwiatowy urządzony po domowemu, prowadzony był przez uczniów samych, by wyrabiać w nich choć w części zamiłowanie do porządku i estetyki.

Wszelkie prace około pola szkolnego, pola okazowego, pól doświadczalnych, ogródka botanicznego i warzywnego wykonywali uczniowie sami.

3. Reszta środków naukowych pozostała ta sama co i w roku zeszłym, niektóre tylko więcej drobiazgowo przybyły.

Biblioteka powiększyła się o 50 dziełek, częścią treści rolniczej, częścią treści nadającej się bardzo dobrze do nauki i czytania dla uczniów.

Z czasopism prenumerowano 1 dziennik polityczny i 6 czasopism treści rolniczej.

V. Frekwencya uczniów.

O przyjęcie do szkoły na początku roku szkolnego 1898/9 zgłosiło się 45 kandydatów, z tych 17 nie uwzględniono jużto dla braku wymaganych warunków, już też z powodu spóźnienia się z podaniami, 28 zaś kandydatów powołano do egzaminu wstępnego. Z tych 28 nie złożyło 8 egzaminu wstępnego, 20 zaś przyjęto na I. rok nauki.

Z zapisanych z początkiem roku szkolnego 1898/9 na I. rok nauki 20 uczniów opuściło w ciągu roku szkolnego zakład 5, pozostało zatem przy końcu roku szkolnego 15, z których na rok nauki II. przeszło 14, zaś 1 jako zupełnie nieodpowiedni zakład opuścić musiał.

Na II. rok nauki wpisano z roku I. 16-tu uczniów, z pomiędzy których 2 w ciągu roku wydalono, pozostało tedy przy końcu roku szkolnego uczniów 14, którzy przeszli na III rok nauki.

Na III. rok nauki zapisano z początkiem roku szkolnego 10-ciu uczniów, z których ukończyło i składało egzamin główny 9-ciu, jeden zaś z powodu choroby, reumatycznego zapalenia stawów na tle gruźliczem, udać się musiał do domu rodzicielskiego, gdzie umarł.

Przy końcu roku szkolnego zatem było uczniów	38
Wpisano zaś na początku roku szkolnego „	46
w ciągu roku opuściło zakład 3, 4 zostało wydalonych, 1 umarł.	

Z tych 38 uczniów przy końcu roku szkolnego było:

synów oficyalistów prywatnych	10
„ gospodarzy wiejskich	14
„ urzędników	4
„ właścicieli dóbr	1
„ rzemieślników	9
Razem	<u>38</u>

Co do wyznania było obrządku rzymsko kat.	27
„ grecko „	10
„ ormiańskiego	1
Razem	<u>38</u>

Przygotowanie naukowe posiadało:

1 uczeń z ukończoną III. klasą gimnazjalną	
1 „ „ II. „ „	
4 „ „ I. „ „	
1 „ „ I. „ realną	
1 „ „ kursem przygotowawczym seminaryum nauczycielskiego	
6 „ „ szkołą uprawy i wyprawy lnu w Gródku	
24 „ „ „ ludową.	

Według wieku było:

w latach 22	1 uczeń
„ 21	5 „
„ 20	2 „
„ 19	8 „
„ 18	8 „
„ 17	12 „
„ 16	2 „

Frekwencya uczniów w tut. szkole z roku na rok się wzmacnia i rok rocznie coraz to większa liczba kandydatów o przyjęcie się zgłasza. W ostatnich trzech latach liczba kandydatów zgłaszających się o przyjęcie do tut. szkoły wynosiła: w r. 1897/98 46 kandydatów, w r. 1898/99 45, w r. 1899/90 58 kandydatów.

Egzamina końcowe odbyły się w dniach 30. czerwca i 1. lipca b. r. w obecności rady Wydziału krajowego p. dra Ignacego Szyszyłowicza i licznie zebranych gości z Horodenki i okolicy.

Na podstawie egzaminów tych przeszło:

Z roku I. na rok II 14 uczniów, 1 wskutek niedostatecznych postępów opuścić musiał zakład, z roku II. na rok III. 14 uczniów.

Uczniom roku III. na podstawie egzaminu końcowego z uwzględnieniem postępów z nauk w czasie ich 3-letniego pobytu w szkole i ich uzdolnienia praktycznego do zawodu gospodarczego, wydano świadectwa z ukończenia nauk i tak:

z postępem bardzo dobrym: Chomicki Sylwester, z postępem dobrym: Donhöfner Leopold i Wojciechowski Włodzimierz, z postępem dostatecznym: Borówka Leon, Niedowóz Kazimierz, Nowak Stanisław, Paklerski Wiktor, Szlender Józef i Stadnik Michał.

Z wyż wymienionych uczniów Chomicki Sylwester i Borówka Leon wzięci zostali do wojska i w październiku udadzą się do służby. Niedowóz Kazimierz wstąpił do c. k. Seminarium nauczycielskiego; reszta zaś w liczbie 6-ciu udali się z rekomendacji Dyrekcyi na posady pomocników gospodarczych do gospodarstw wiejskich.

Dyrekcya z całą przyjemnością tu na tem miejscu zaznacza, że popyt na wychowanków tut. szkoły jest tak znaczny, że Dyrekcyja w żaden sposób słuźbodawców zaspokoić nie jest w stanie. — W bieżącym roku popyt wynosił 18, podaź zaledwie 6.

Usilne zabiegi i starania, ażeby zebrać dokładne wiadomości o byłych uczniach tut. szkoły pozostały bezskutecznymi. Tyle tylko Dyrekcyi dotychczas wiadomo, że przeważna ich część znajduje się przy gospodarstwach, a tylko mała nieznaczna ilość oddała się innym zawodom.

VI. Sprawy internatu.

Pomieszczenie znajdują uczniowie w 4 sypialniach, 1 czytelnii, 2 salach naukowych i 1 jadalni.

Każdy uczeń dostaje łóżko żelazne, siennik wypchany słomą; poduszkę wypchaną siewką, koc wojskowy, 4 prześcieradła, 3 poszewki, szafkę na ubranie i 1 stółek drewniany przy łóżku.

Salie sypialne są przez cały dzień zamknięte, otwiera się je tylko na godziny do spania przeznaczone. Urządzenie czytelnii składa się ze stołów i ławek, ustawionych w podkowę, oraz szaragów do zawieszania ubrań zwierzeźnich.

Tutaj przebywają uczniowie w godzinach wolnych od nauki i zajęć praktycznych i przygotowują się wspólnie do lekcji.

Do sali jadalnej odpowiednio urządzonej, wchodzi uczniowie tylko dla spożycia śniadania, obiadu i wieczerzy.

Sal naukowych jest 2 i te są zupełnie wystarczające, pomimo 3-letniego kursu, codziennie bowiem na przemian 1 rok nauki zajęty jest ćwiczeniami praktycznymi w domu, na polu szkolnem i na folwarku.

Uczniowie otrzymują rok rocznie po 2 ubrania, tj. zimowe sporządzone z ciemnego grubego sukna i letnie, na cały zaś czas pobytu w szkole, tj. na 3 lata dostaje każdy uczeń kozuch węgierski pokryty sukmem.

Ubranie zimowe uzupełnia czapka, letnie kapelusze słomkowy.

Nadzór nad uczniami w salach naukowych, sypialni i jadalni, jakoteż we wszystkich w obrębie zakładu położonych miejscach wykonywali kolejno i na przemian pp. nauczyciele, o ile tych czynności z obowiązku swego nie spełniał instruktor, zajęty przy praktycznych ćwiczeniach i robotach gospodarczych.

Tryb życia unormowany jest osobnym „Podziałem czasu“, sporządzonym przez Dyrekcyę na podstawie regulaminu szkoły, przez Wydział krajowy wydanego a ulegający stosownie do zarządzenia Dyrekcyi w okresie letnim i zimowym w miarę potrzeby nieznacznym zmianom.

Kuchnia zakładowa prowadzoną jest we własnym zarządzie i ta dostarcza uczniom za stosunkowo niewielką kwotę, bo okragło 9 zł. miesięcznie dla 1 ucznia wynoszącą, dostateczną ilość zdrowego pożywienia.

Koszt ubrania i oprania 1 ucznia wypadł w roku 1898/9 okragło na 30 zł.

Stan zdrowotny uczniów w ubiegłym roku szkolnym, szczególnie w porze jesiennej i zimowej pozostawiał wiele do życzenia. Uczniowie często zapadali na różne choroby z zaziębnienia pochodzące, a że w okolicy a nawet na podwórzu samem u pp. nauczycieli panowała epidemicznie ospa i szkarlatyna, przeto też zachodziła ciągła obawa, by choroby te nie przeniosły się i na uczniów.

Dyrekcji jednak udało się przy zastosowaniu wszelkich możliwych środków ostrożności szczęśliwie nie dopuścić do wybuchu tych chorób w samym zakładzie pomiędzy uczniami.

Uczniowie poważniej chorzy oddawani bywali na kurację do tut. szpitala powiatowego za stosunkowo niewielką opłatą, bo 40 ct. dziennie.

Uczeń III. roku Malcharek Jan zachorował na reumatyczne zapalenie stawów na tle gruźliczem i po 3-miesięcznej kuracji w szpitalu tut. z porady lekarza zakładowego udał się do domu rodzicielskiego i tam tej chorobie uległ.

VII. Budynki szkolne.

Budynki szkolne, po ukończeniu robót przedsięwziętych w ubiegłym roku, a więc dokończeniu budowy wzorowej suszarni tytoniowej, przebudowaniu mieszkania instruktora, urządzeniu pralni, postawieniu chlewków i przeprowadzeniu gruntownej kanalizacyi, nie uległy żadnym dalszym zmianom. W bieżącym roku odnowiono 2 bramy wjazdowe. Zresztą wykonuje się drobne naprawy, jak naprawy poniszczonych już całkowicie dachów i odnowienie niektórych ram okiennych. Dachy gontowe na budynku szkolnym, administracyjnym i na stajni są w bardzo złym stanie, przeto też konieczna potrzeba zachodzi, jeżeli więzby i mury na tem cierpieć nie mają, pokrycia ich na nowo z najbliższą wiosną.

VIII. Kronika szkoły.

W ciągu roku szkolnego 1898/9 zwiedzili szkołę Radea Wydziału krajowego dr. Ignacy Szyszyłowicz dwukrotnie, p. Jakób bar. Romaszkan kilkakrotnie, dalej p. Mikołaj Krzysztofowicz, właściciel dóbr, poseł na Sejm krajowy i prezes komitetu uprawy tytoniu z Załucza, p. Leszek Cieński, właściciel dóbr, poseł na Sejm krajowy, p. Ludomir Cieński, marszałek powiatowy, p. Kornel Strasser, c. k. starosta, p. dr. Teofil Okuniewski, poseł na Sejm krajowy i do Rady państwa i inne osobistości.

Z Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej

w Horodence dnia 5. września 1899.

Przemysław Cholewa w. r.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej niższej szkoły rolniczej w Jagielnicy za rok 1898|9.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Cel szkoły. Krajowa niższa szkoła rolnicza w Jagielnicy założona staraniem Wydziału krajowego i ofiarnością Karola hr. Lanckorońskiego ma na celu wychowanie i wykształcenie na zdolnych gospodarzy praktycznych przedewszystkiem synów włościańskich, którzyby w przyszłości osiadłszy na ojcowiznie, mogli wzorem swym przyczynić się do podniesienia gospodarstwa włościańskiego.

Zaznaczyć tu należy, że z roku na rok stale coraz większa liczba kandydatów zgłasza się o przyjęcie do tutejszej szkoły.

Warunki i termin przyjęcia kandydatów do szkoły.

Chcący wstąpić do krajowej niższej szkoły rolniczej w Jagielnicy jako uczeń powinien:

1. Najdalej do dnia 15. maja wnieść do Dyrekcji szkoły podanie (bez stempla) z dołączeniem:

- a) metryki urodzenia i chrztu, udowadniającej, że kandydat ukończył 16 rok życia,
- b) świadectwa szkolnego z ukończenia szkoły ludowej z dobrym postępem, oraz z ukończenia nauki dopełniającej w szkole ludowej,
- c) świadectwa moralności i dotychczasowego zatrudnienia, które ma być wystawione przez właściwy urząd parafialny i zwierzchność gminną,
- d) świadectwa zdrowia przez lekarza wystawionego.

2. W dniu oznaczonym przez Dyrekcję złożyć egzamin wstępny, z którego kierownik szkoły osądzi, czy kandydat jest dostatecznie umysłowo rozwinięty i czy posiada potrzebne wykształcenie elementarne, aby mógł należycie korzystać z nauk w szkole rolniczej udzielanych. (Termin tego egzaminu przypada z końcem czerwca każdego roku.)

Uczniowie niezamożni otrzymują w zakładzie wszystko kosztem funduszu krajowego (prócz bielizny i pierwszej pary obuwia).

W przyjęciu do szkoły mają pierwszeństwo ci synowie włościańscy, których obszerniejsza i zamożniejsza ojcowizna daje rekojmię, że po ukończeniu szkoły pozostaną na własnym gospodarstwie.

Trwanie nauki i rozpoczęcie roku szkolnego.

Okres nauki w kraj. niższej szkole rolniczej w Jagielnicy trwa lat 3. Rok szkolny rozpoczyna się dnia 1. lipca, a kończy 30. czerwca każdego roku.

Egzamina i świadectwa.

Przy końcu każdego roku szkolnego składają uczniowie egzamina roczne z wszystkich przedmiotów nauki przed komisją egzaminacyjną. O wyniku tego egzaminu, który stanowi o przejściu ucznia na rok wyższy, zawiadamia kierownik szkoły listownie rodziców lub opiekunów każdego ucznia. Uczeń, który przy egzaminie rocznym nie otrzymał przynajmniej dostatecznego postępu z wszystkich przedmiotów, nie może przejść na rok wyższy. Po ukończeniu zaś całego trzechletniego kursu zdaje każdy uczeń egzamin końcowy czyli główny z całości nauk zawodowych (rolnictwa, hodowli zwierząt domowych i administracji) przed osobną komisją egzaminacyjną, a w razie pomyślnego wyniku tego egzaminu otrzymuje świadectwo ukończenia nauk, w którym jest wyrażony ogólny postęp w naukach stopniami: celujący, bardzo dobry, dobry, dostateczny — a zachowanie się stopniami: zupełnie odpowiednie i odpowiednie. Świadectwo to służy jako dowód wiedzy, wymaganej do zawodu rolniczego na małej posiadłości (gospodarstwie włościańskim). Uczeń, który egzaminu końcowego nie złożył przynajmniej z postępow dostatecznym, otrzymuje świadectwa, w którym zaznacza się wyraźnie stopień niedostateczny.

II. Skład grona nauczycieli.

1. Antoni Świeżawski, kierownik zakładu i nauczyciel fachowy, uczy: rolnictwa zarządu gospodarskiego, rachunkowości, tudzież ustaw mających styczność z gospodarstwem — razem tygodniowo 14 godzin, a nadto prowadzi całe gospodarstwo szkolne.

2. Włodzimierz Grodzki, drugi nauczyciel fachowy, uczy: hodowli zwierząt domowych, wstępnych wiadomości z nauk przyrodniczych — razem 19 godz. tygodniowo.

3. Michał Zajac, nauczyciel do nauk elementarnych i ogólnie kształcących, uczy języka polskiego i ruskiego, rachunków i geometrii, geografii i historii, kaligrafii i rysunków, nadto sadownictwa i pszczelnictwa — razem 24 godzin tygodniowo.

4. Julian Ćwikliński, instruktor, uczy wykonywania wszelkich prac ręcznych i dozoruje uczniów przy robotach gospodarskich.

Do 20. stycznia 1899 pełnił ten obowiązek Filip Mierzwia.

5. Ks. Eliasz Matkowski, gr.-kat. proboszcz w Świdowej, uczy religii w 2 godz. tygodniowo na I. i II. roku nauki — a

6. Ks. J. Gliński, proboszcz łac. obrz. w Jagielnicy, uczy na III. roku 1 godz. tygodniowo.

7. Teofil Sochaniewicz, krajowy nauczyciel wędrowny weterynaryi, uczył weterynaryi po 3 godziny dziennie przez 3 tygodnie.

8. Zygmunt Jakliński, kontrolor c. k. fabryki tytoniu, uczył szczegółowej uprawy tytoniu po 2 godziny tygodniowo w okresie wiosennym i jesiennym.

9. Dr. Rylski, krajowy adjunkt-instruktor mleczarstwa, odbył 2 tygodniowy kurs mleczarstwa w miesiącu czerwcu.

10. Strzelecki Kazimierz, naczelnik straży pożarnej w Czortkowie, odbył kurs ćwiczeń dla szkolnej straży pożarnej w sierpniu i wrześniu dwa razy tygodniowo po 2 godziny,

III. Nauki w szkole udzielane.

a) Nauka teoretyczna. Rodzaj i treść wszystkich nauk podano w sprawozdaniu z r. 1890/1.

Na I. roku przeważają nauki elementarne, ogólnie kształcające i podstawowe, a także udziela się już na tym roku wstępne wiadomości z nauk przyrodniczych.

Na roku II. obok elementarnych i przyrodniczych rozpoczynają się nauki zawodowe i te na III. roku przeważają.

b) Nauka praktyczna ma swą główną podstawę w gospodarstwie szkolnem. Uczniowie są zajęci codziennie w gospodarstwie szkolnem, mianowicie przez 9 miesięcy (t. j. od 1. października do końca czerwea) uczniowie z jednego roku lub dwóch lat naprzemian, a przez 3 miesiące letnie uczniowie wszystkich 3 lat.

Oprócz tego kolejno po 2 uczni obsługuje przez cały tydzień konie, bydło i trzodę, a jeden uczeń pełni ogólną służbę gumienego.

Uczniów III. roku w obsłudze inwentarza używa się do dozoru, oraz do dojenia krów, są oni przewodnikami w tych robotach, a prócz tego prowadzą kolejno rachunkowość gospodarstwa szkolnego przez zapisywanie poszczególnych dat w dzienniku robocizny, w rejestrach gospodarskich, w dzienniku kasowym i księdze kontowej i wykonują raporta tygodniowe obrotów gospodarstwa szkolnego.

Nauczyciele fachowi i instruktor wskazują uczniom właściwe i poprawne wykonywanie robót gospodarskich, oraz wśród roboty dają stosowne wyjaśnienia, zwracając uwagę na zwyczajne błędne wykonywanie, jakoteż na właściwy cel roboty i jej skutek zależnie od stosownej pory wykonania,

Nauczyciel rolnictwa a zarazem dyrektor szkoły kieruje całym gospodarstwem i dozoruje bezpośrednio uprawy roślin, nauczyciel zaś hodowli zwierząt domowych dozoruje bezpośrednio utrzymania inwentarza żywego, gospodarstwa szkolnego i obchodzenia się z nabiałem. Instruktor jest nie tylko nauczycielem robót ręcznych, ale także głównym dozorcą pracujących w gospodarstwie uczniów, przyczem w razie dalszego rozrzucenia robót bywa posiłkowany przez nauczycieli fachowych w czasie wolnym od nauki szkolnej.

Tym sposobem uczą się uczniowie pod okiem nauczyciela i obrabiają całe gospodarstwo szkolne sami bez najemnego robotnika, a przez cały 3-letni peryod nauki ma każdy uczeń dosyć sposobności do nabrania należytej wprawy w wykonywaniu wszelkich prac w gospodarstwie.

IV. Środki naukowe.

1. Głównym środkiem naukowym jest gospodarstwo szkolne na obszarze 30 morgów z odpowiednimi budynkami i własnym inwentarzem. (O gospodarstwie tem dalej pod IX.)

Nadto służą do demonstracyj i ćwiczeń przy nauce:

2. Pólko do uprawy roślin okazowych, na którem na małych grządkach uprawia się te z ważniejszych roślin, których nie ma na polu należącym do gospodarstwa.

3. Zbiór fizyczny obejmuje 222 sztuk różnych okazów; przybyło w roku bieżącym koło podsięberne, szklane naczynie z bocznymi odpływami, śruba powietrzna i elektroskop.

4. Zbiór zoologiczny i hodowlany obejmuje zwierzęta wypchane, szkielety konia i krowy, okazy z masy papierowej, serca, żołądka, wymienia krowy, dolnej części nogi końskiej (do rozbierania), uterus krowy w 4 miesiącu, uterus krowy próznej, szemat kanału przewodowego, nogę bydłą rozkładaną, zdrową nogę konia okrytą skórą, błęd kostny przykryty skórą, błęd kostny na odkrytej nodze, uzębienie konia w 9 stadyach, 4 rasy koni i 9 ras bydła rogatego, model krowy i konia z błędami. Tu należą także preparaty spirytusowe ryb, płazów i owadów, preparat naturalnego żołądka odźwiaczy i końskiego, okazy z gipsu typów zwierząt rasowych (2 konie, 6 krów, 3 barany, 1 świnia) dalej uprząż na konie i woły, miara do oznaczania wagi bydła, przyrządy do mleczarstwa, między tymi separator (Alfa Baby), przyrząd do oznaczania tłuszczu w mleku, centryfuga talerzowa ręczna dra Gerbera, maślnica szklana z 2 cylindrami. Ponadto do zbioru hodowlanego należą: żelazne naczynie do karmienia prosiąt, sysak do karmienia prosiąt, sysak do karmienia cieląt, nożyce do strzyżenia zwierząt, 32

okazy różnych podków, 10 sztuk przyrządów do kucia koni i bydła, apteka domowa dla zwierząt gospodarskich z całym urządzeniem, ważniejsze przybory potrzebne przy ratowaniu chorych zwierząt, jak ciepłomierz lekarski, katetry, trokary, puszczaćdo, bandaże, sznury i t. p.

Narzędzi potrzebnych do sekeyi zwierząt jest 11 sztuk, tudzież 21 tablic wykazujących rozmaite położenie płodu. Przybyło w roku bieżącym gardziel konia rozkładany z mięśniami, arteryami i nerwami, waga do mleka z wiaderkiem, kauczukowy lejek do lewatywy, zakupiono też nowy separator Alfa Baby, który codzień używany bywa.

5. Zbiór botaniczny obejmuje 19 okazów z masy papierowej, tablice ścienne, zielniki roślin pożytecznych i chwastów, zbiory nasion itp.

W tym roku przybyła prasa „Guom“ Nr. 7. do wyciskania soku owocowego, 2 tablice Kirchnera chorób roślin przemysłowych i sikawka do niszczenia mszyc.

6. Zbiór mineralogiczny obejmuje 234 sztuk okazów minerałów, skał i ska-mielin, oraz zbiór gatunków ziem pierwotnych w 36 słojach i zbiór ziem podług Du-ferta w 42 słojach.

Do nauki pszczelnictwa służy pasieka z całym potrzebnym urządzeniem a do nauki sadownictwa mała szkółka drzew, sad, różne przybory i tablice.

7. Biblioteka składa się z dzieł dotyczących:

a) rolnictwa, hodowli zwierząt domowych, pszczelnictwa i sa- downictwa	490 sztuk
b) nauk przyrodniczych	65 „
c) książek do nauki uczniów 360 egzempl.	27 „
d) różnej treści (głównie biblioteka dla uczniów)	626 „
Razem	1208 sztuk

Nadto prenumeruje się: 1 gazetę polityczną, „Gazetę rolniczą“, „Kuryera rol-niczego“, „Ziemianina“, „Rolnika“, „Tygodnik rolniczy“, „Poradnik gosp.“, „Bartnik“, „Encyklopedyę rolniczą“, „Landwirth. Unterrichtszeitung“, „Prakt. Landwirth“, „Eko-lom“, „Prak. Rathgeber im Obst und Gartenbau“, „Ogrodnictwo“, zaś dla uczni: „Niedzielę“, „Zorzę“, „Nowy Dzwonek“, „Przewodnik Kółek roln.“, Wydawnictwo dziełek ludowych polskie i ruskie i „Powściągliwość i praca“.

8. Do nauki i zajęcia uczniów w porach roku, w których przy gospodarstwie mniej zatrudnienia, służy warsztat stolarski i kołodziejski z tokarnią, na którym uczniowie wykonują naprawy narzędzi gospodarskich.

V. Frekwencya uczniów.

W roku szkolnym 1898/9 było na I. roku uczniów 11, na II. 14, na III. 13, czyli razem 38 uczniów.

Według wieku było mających z końcem roku szkolnego 16 lat 3 uczeni, 17 lat 5, 18 lat 15, 19 lat 8, 20 lat 6, 22 lat 1 uczeń.

Z uczniów tych ukończyło przed wstąpieniem do tutejszej szkoły: szkołę lu-dową 1 do 4-klasową 31 uczeni, 5-klasową 3, dopełniający kurs rolniczy 3, pierwszą klasę gimn. 1 uczeń.

Według powiatów było: z czortkowskiego 12, z buczackiego 4, z borsczo-wskiego 4, z rohатыńskiego 3, z trembowelskiego 2, z tarnobrzeckiego 2, z bóbreckiego 1, z brodzkiego 1, z brzeżańskiego 1, z husiatyńskiego 1, z kamioneckiego 1, z pod-hajckiego 1, z przemyskiego 1, z sokalskiego 1, z zaleszczyckiego 1, ze zbaraskiego 1 i z żydaczowskiego 1.

Z uczniów II. roku 2 wystąpiło dobrowolnie z powodu stosunków rodzinnych, a reszta, tj. 12 przeszło na 3. rok nauki. Z I. roku na II. przeszło 11, tj. wszyscy, zaś na obecny rok szkolny 1899/900 przyjęto 14, a 1 jest na własnym koszcie.

Cały kurs nauk ukończyli w ubiegłym roku szkolnym 1898/9 następujący uczniowie:

1. Hnatków Daniel	z postępem	dobrym
2. Jarowy Michał	"	"
3. Miśków Albin	"	"
4. Wszyński	"	"
5. Andruszków Teodor	"	dostatecznym
6. Dawiskiba Józef	"	"
7. Doliński Władysław	"	"
8. Hoszowski Ignacy	"	"
9. Romaniuk Franciszek	"	"
10. Strutyński Dionizy	"	"
11. Wej Piotr	"	"

VI. Wiadomości o byłych uczniach.

Z uczniów, którzy ukończyli szkołę w r. 1898/9 3 pozostało na ojcowiznie a 8 umieściło się przy większych gospodarstwach. Zarząd monopolu tytoniowego idąc w ślady Towarzystwa uprawy tytoniu, ustanowił posady dozorców uprawy tytoniu i poszukuje na te posady przede wszystkim ukończonych uczniów krajowych niższych szkół rolniczych i sześć takich posad otrzymali dawniejsi uczniowie naszej szkoły: Strutyński, Żadurowski, Berezowski, Ilnieki, Czajkowski i Bojeczko. Jako wybitniejsi gospodarze, zasługujący na pochwałę swych służbodawców odznaczają się: Danyłko u p. Noëla w Sosolówce, Cwikliński, praktykant na instruktora w kraj. niższej szkole roln. w Bereźnicy a obecnie instruktor w szkole tutejszej, Harmacki u p. bar. Heidla w Beremianach, Lipowicz u p. Bohdanowicza w Orzechlibach. Zasługuje też na wzmiankę Skrzepiński, który ukończył kurs melioracyjny i jest używany przez Wydział krajowy przy robotach melioracyjnych, oraz K. Wojewoda, który ukończył z odznaczeniem seminaryum nauczycielskie w Samborze. Ten jako celujący uczeń naszej szkoły powinien stanowić bardzo użyteczną siłę jako kierownik szkoły ludowej z charakterem rolniczym — posiada on także 25-morgową własność gruntową w Jagielnicy i z tego też względu gospodarstwo jego może się stać pożytecznym wzorem dla sąsiadów.

Na własnych ojcowiznach z nowych uczniów pozostali: Jarowy w Skale, Dawiskiba w Młyniskach i Strutyński w Świdowie, ostatni dwaj na osieroconych gruntach przez ojców; z dawniejszych gospodaruje w Ostrowie koło Krystynopola na osieroconym przez ojca gruncie Żeglin, a Byk w Baryszu pozostaje przy ojcu na 40-morgowej własności gruntowej i obadwaj wpłynęli już na poprawę ojcowizn zbudowaniem stajen stosownych do utrzymywania nawozu pod bydłem, wprowadzili troskliwsze suszenie koniczyzny na kozłach i kuczkowaniem, oraz zadziwiają sąsiadów uzyskaniem wyższych plonów z pastewnych buraków i tym sposobem przyczyniają się do wskazywania korzystniejszego gospodarowania.

VII. Sprawy internatu.

Przez rozszerzenie sal sypialnych pomieściło się i utrzymało w roku bieżącym 38 uczniów. Sale sypialne są cały dzień zamknięte (z otwartymi oknami) a uczniowie przebywają w dzień — o ile nie są w gospodarstwie zatrudnieni — w 3 salach naukowych.

Pościel uczniów składa się z siennika, prześcieradła, poduszki sieczką napchaną i z 2 koców (1 letni, 1 zimowy).

Ubranie otrzymują uczniowie następujące:

Na 3 lata 1 czapkę wełnianą, 1 kożuszek pokryty i 1 guńkę, na 2 zimy 1 parę spodni sukiennych do pracy, corocznie zaś 1 spodnie i kamizelkę sukienną, tudzież kurtkę i spodnie od święta z trykotu. W miarę zaś zużycia daje się uczniom ubranie letnie do roboty z drelicha i kortu, oraz przez całe 3 lata obuwie (kosztem 551 zł. 10 ct. czyli obuwie na 1 ucznia 13·55 zł.).

Koszt ubrania i oprania jednego ucznia wynosił w r. 1898/9 60 zł. 29 ct.

Stołowanie uczniów odbywa się we własnym zarządzie. Jest to najtańszy sposób wyżywienia uczniów i bardzo odpowiedni przy własnym gospodarstwie, bo produkta tegoż dają się należycie spieniężyć. Wdraża się też w ten sposób uczniów w oszczędne gospodarstwo domowe, bo każdy przez miesiąc pełni kolejno służbę szafarza, wydając do kuchni artykuły spożywcze na wagę według przepisu.

Uczniowie sami zajmują się przeróbką mleka i tym sposobem mają najlepszą naukę praktycznego i należytego obchodzenia się z nabiałem i użycia separatora, tudzież innych poprawnych przyrządów w gospodarstwie nabiałowym.

Koszt żywienia 1 ucznia wynosił w r. 1898/9 74 zł. 15 ct.

Nadzór bezpośredni w internacie wykonuje kierownik szkoły przy pomocy obu nauczycieli i instruktora.

Stan zdrowotny uczniów był pomyślny, ciężkich bowiem i epidemicznych chorób nie było żadnych.

Wizyt lekarskich było 112 o koszcie: lekarz 147 zł., apteka 69 zł. 61 ct. czyli razem 216 zł. 61 ct.

VIII. Budynki szkolne.

W bieżącym roku szkolnym nie zmieniono — poszyto tylko na nowo stodołę i urządza się dla uczniów łazienkę ogrzewaną obok mleczarni, na co Wydział krajowy wyznaczył osobną kwotę. Szopa jeszcze potrzebuje nowego poszycia.

IX. Gospodarstwo szkolne.

1. Obszar ziemi o powierzchni 30 morgów do gospodarstwa szkolnego należący, obejmuje tylko samą rolę, a to: 21 morgów obok budynków szkolnych w jednym kawałku (własność JWgo Karola hr. Lanckorońskiego) i 9 morgów w 4 parcelach blisko siebie w obrębie gminy Ułaskowce położonych, oddalonych około 3 kilometry od budynków szkolnych, a zakupionych na własność szkoły kosztem funduszu krajowego. Tu udało się przez usypanie 2 grobel rękami uczniów wydobyć z nieużytku półmorgowy kawałek ziemi od zalewającego jeziora, który częścią przyłączono do roli, a częścią zasadzono łożyną. W bieżącym roku korzystając z tej okoliczności, że wskutek bezśnieżnej zimy na jeziorze znaczna część ziemi jest od początku wiosny odkrytą, umocniono zewnętrzną groblę zasadzeniem łożyny i z powierzchni jeziora wypełnia się za niskie miejsca na rolę między groblami tak, że poziom wzniesie się do metra wysokości i tym sposobem w przedłużeniu uprawnych parcel uzyska się około morga roli już nie narażonej na zalew z wiosny przez wezbranie wody jeziora z topniejących śniegów. Całe te dość kosztowne ulepszenia wykonuje się tylko robotą uczniów bez użycia gotówki.

W bieżącym roku zakupiono też w tych polach przy jeziorze 1 morg 60°□ roli przytykającej do posiadanego już pola bez użycia na to osobnego funduszu. Zakupno to uskuteczniło własnymi funduszami szkoły, uzyskanymi ze sprzedaży dawnego za ciężkiego siewnika dla włościańskiego gospodarstwa w kwocie 100 zł. i 78 zł. 50 ct. z bieżących dochodów gospodarstwa szkolnego. Tym sposobem powiększyła się własność funduszu krajowego o 1 morg 60 sąż.□ wartości 178 zł. 50 ct. i gospodarstwo szkolne posiadać będzie 31 morgów uprawnej roli, począwszy od 1. lipca 1899 r.

2. Budynki gospodarskie oprócz stodoły i szopy zostały przed trzema laty właściwiej przekształcone i w dogodniejsze miejsce przeniesione tak, że stanowią odrębne obejście gospodarskie. Pierwotnie mieściły się stajnie i komora na paszę oraz chlewy w trzech odrębnych budynkach, podzielonych na ciasne, zadusze klatki, przez co utrudniony był dozór, a bardzo niedogodnym roznoszenie paszy, zawsze możliwe tylko przez dziedziniec. Obecnie w jednej stajni na 4 metry wysokości, jest pomieszczony cały inwentarz żywy, a tak dozór w żywieniu i obchodzeniu inwentarza jakoteż rozdawanie paszy bardzo ułatwione, bez narażania się jak poprzednio na szkolne wpływy niepogody, zawieji i wichrów.

Krowiarnia jest urządzona bardzo wygodnie do przechowywania gnoju pod bydłem, skąd wprost z samej stajni nawóz furami może być wywożony; tła tak w krowiarni jak i pod trzodą chlewną są betonowane. Urządzono też na dworze w cieniu drzew odrębne obory na jałownik i trzodę chlewną, jakoteż zbudowano wczorową gnojarnię obmurowaną, otoczoną poręczami tak, że nawóz może być tratowany przez wypuszczone na nią bydło.

3. Inwentarz martwy używany w gospodarstwie szkolnem obejmuje 2 pługi Sacka: starszy D8M i nowszy D10S z urządzeniem do przekształcenia na podskibnik, 1 pług zwrotny Cleytona, 1 pług 4-skibowy o drewnianej ramie, zbudowany na zasadzie żelaznych pługów Eckerta, 1 kultywator, 1 parę bron żelaznych dyagonalnych, 1 parę bron drewnianych, siewnik 9-rzędowy Sacka, znaczniki, wałek drewniany karbowany, dalej okopywacz, pielnik konny, 2 wozy, młocarnię ręczną sztyftową Cleytona, sieczkarnię, szarpacz do buraków, śrótownik, grabie ręczne mechaniczne, młynek do czyszczenia zboża rafowy i polski (wiałnia) Cleytona, trieur Kühnego, ręczne gracie, motyki, rydle, widły, kosi, mechaniczne klepadło do kos i inne w gospodarstwie potrzebne ręczne narzędzia.

4. Inwentarz żywy składa się z koni roboczych, bydła rogatego i trzody chlewnej. Owiec z braku pastwiska nie utrzymuje się.

a) koni roboczych zwykłych fornalskich, zakupywanych w miarę potrzeby utrzymuje się 4 sztuki.

b) bydła rogatego utrzymuje się 6—8 krów, 3—4 jałówki, 1—2 cieląt, oraz 1 buhaja subwencyjnego rasy Simmenthal (teraźniejszy pochodzi z Horodenki). Do utrzymania krowiarni w należytej ilości i dla odmłodzenia jej przysadza się co roku 1 lub 2 cieliczki — co roku też przybywa 1 krowa pierwiastka a najstarszą lub mniej mleczną krowę sprzedaje się. Dwuletnie jałówki przyucza się do pociągu, aby później jako krowy mogły być użyte do zaprzęgu w pomocniczych sprzężajnych robotach.

Buhaja subwencyjnego rasy simmenthalskiej, który jest obecnie licencyonowany, dopuszcza się według instrukcyi Tow. gosp. do krów włóścian za opłatą, która wraz z subwencją kosztu utrzymania tegoż buhaja pokrywa. Buhaja używa się także umiarkowanie do pociągu, a to do dowózki pasy zielonej, snopów drew, do wywózki gnoju itp.

Mleka od 6 krów utrzymuje się w przecięciu 12000 litrów (w r. 1898/9 doprowadzono do 8 krów, które wydały mleka 19272¹/₂ litrów). Mleko oddaje się na rachunek stołowania uczniom w cenie po 4¹/₂ ct. za litr. W tej samej cenie sprzedaje się zbywające mleko także stronom. Mleko i wyroby nabiałowe wystarczają nietylko na potrzeby zakładu, ale pozostaje jeszcze pewna ilość do spieniężenia, mianowicie od czasu zaprowadzenia separatora Alfa Baby, przy pomocy którego uzyskuje się masło wyborowej jakości.

Trzoda chlewna składa się z knura subwencyjnego (obecnie uzyskano od Tow. gosp. knurka półrocznego, który pozostanie własnością gospodarstwa szkolnego), 5 macior i kilka prosiąt dla odnowienia chlewni.

Knura subwencyjnego rasy Yorkshire według instrukcyi Tow. gosp. dopuszcza się do macior włóścian za dopłatą. Hodowla świń skierowaną jest na sprzedaż prosiąt odsanych, mały dochówek materiału żeńskiego i na opas dla własnej potrzeby. Podstawę żywienia świń stanowią w zimie drobne ziemniaki z gospodarstwa własnego a z kuchni oskrobiny ziemniaczane, zaś dla stosownego unormowania paszy dokupuje się grysu; w lecie znowu głównem pożywieniem jest lucerna, odpadki kuchenne i nabiałowe (mleko zbierane i serwatka).

Etatu służby gospodarskiej niema żadnego, bo uczniowie sami obrabiają i obsługują całe gospodarstwo szkolne, które porachunkiem opłaca zarobek uczniów (około 400 zł. rocznie).

Koszt ten obrobiecia gospodarstwa szkolnego przez uczniów co roku uwidoczniiony jest cyframi w rozehodach gospodarstwa szkolnego (obecnie obsługa koni 12 zł., obsługa bydła rogatego 49 zł. 67¹/₂ ct., obsługa trzody chlewnej 12 zł., robocizna folwarczna 337 zł. 49¹/₂ ct., na polu tytoniowem 22 zł. 20¹/₂ ct., razem w całym roku koszt robocizny uczniów wynosił 433 zł. 37¹/₂ ct.).

Bliższe szczegóły odnoszące się do gospodarstwa szkolnego objęte są osobnym planem gospodarskim, które Dyrekcya na podstawie wskazówek z Departamentu III. Wydziału krajowego w porozumieniu z ówczesnym referentem śp. Strusiewiczem wypracowała i Wydziałowi krajowemu do zatwierdzenia przedłożyła. Według tego planu wprowadzono w gospodarstwie szkolnem następujący podział pól:

A. Pole przy szkole.

I. Płodozmian główny 17 morgów

1. Ugor gnojony z przedplonami (mieszanka, owies).
2. Pszenica podsiana koniczyną i trawami.
3. Koniczyna z trawami — 2 pokosy na siano.
4. „ 1 pokos na siano i dodanie pół nawozu staj.
5. Pszenica.
6. Na silniejszym nawozie połowa buraków, połowa kukurydzy.
7. Jęczmień.
8. Groch — ziemniaki.
9. Żyto — owies.

II. Pole lucernowe morgów 3

Lucerna przez 6 lat		1 m. 800°	}	
Na silnym gnoju buraki				
ziemniaki	1200°		}	
potem marchew i pasze				
zielone	1200°	1 m. 800°	}	
				3 morgi

III. Pole tytoniowe

Na gnoju tytoń		800°	}	
„ okopowe		800°	}	1 morg
		razem		21 morg.

B. Pole przy jeziorze 9 morg.

1. Na gnoju mieszanka na siano.
2. Pszenica.
3. Koniczyna.
4. Pszenica albo kukurydza.
5. Na gnoju kukurydza.
6. Owies.
7. Groch.
8. Żyto.

Wynik gospodarstwa w ubiegłym roku szkolnym 1898/9 był następujący :

I. W dziale producyi rolnej.

Gatunek płodu	Przestrzeń		P l o n							Plon z 1 morga w kilogr.
			w ziarnie			w słomie i plewie	w sianie	w głębiach	w liściach	
	morg.	sążni	czelny	średni	poślad					
żyto	1	1530	2155	—	17	3795	—	—	—	1105
pszenica	4	1300	4989	3	72	10285	—	—	—	1039
jęczmień cesarski	—	1350	1331	1	19	1595	—	—	—	1577
„ chevalier	1	—	1586	3	18	2068	—	—	—	1586
„ hanacki	—	100	62	—	—	75	—	—	—	992
owies lancaster	—	1530	951	—	—	1579	—	—	—	994
„ rychlik	—	186	121	—	—	168	—	—	—	1040
„ węgierski	1	1280	2011	—	—	2788	—	—	—	1117
groch Wiktorya	1	112	1424	—	—	1825	—	—	—	1330
kukurudza cinquant.	3	225	5135	—	—	7379	—	—	—	1635
fasola	—	100	43	—	—	117	—	—	—	688
bobik	—	1113	435	—	—	635	—	—	—	625
wyka	—	524	295	—	—	517	—	—	—	860
ziemniaki	1	725	—	—	—	—	—	19080	—	13160
buraki	1	725	—	—	—	—	—	51000	—	35172
marchew	—	365	—	—	—	—	—	6580	—	28843
mieszanka na siano	1	—	—	—	—	—	1743	—	—	1743
koniczyna siano i nas.	4	1300	31	—	—	—	15528	—	—	{ziarna 62 siana 3229
trawy nasienne	—	200	32	—	—	508	—	—	—	256
kapusty 41 kóp	—	200	—	—	—	—	—	3600	—	26800
tytoń	—	600	—	—	—	—	—	—	241	644
zielona pasza	3	335	—	—	—	—	—	—	—	—
ugor	—	400	—	—	—	—	—	—	—	—
okazowe pole	—	200	—	—	—	—	—	—	—	—
	30	—	23701	7	126	33334	17271	80260	241	

2. W dziale produkcyi zwierzęcej.

a) Krowiarnia. — Stan 30. czerwca 1899 r.: 8 krów, 1 jałówka roczna, 1 cieliczka 9-miesięczna, 1 buhaj subwencyjny.

W ciągu roku sprzedano 3 krowy: „Piękną“, „Ryfkę“ i chorą jałówkę „Zuchwałą“, a natomiast przykupiono „Łanię“.

Udoje mleka:

Nr. I. krowa „Wściubska“ swego chowu od „Maliny“ dała mleka 4176 l., cieliczka urodzona 20. paźdz. 1898 odchowana, wyssała przez 9 tygodni 524 litrów czyli razem 4700 litrów

Nr. II. „Jagoda“, krowa swego chowu od „Pięknej“ dała mleka 3456 $\frac{1}{2}$ „
ocieliła się 11. czerwca 1899 — cielę pojone sprzedano.

Nr. III. „Krasula“, krowa kupiona w r. 1895 dała mleka 1780 $\frac{3}{4}$ „

Nr. IV. „Piękna“, krowa swego chowu straciła mleko i została sprzedaną 12. października 1898 — dała mleka 474 „

Nr. IV. „Pieszczocha“, pierwiastka swego chowu, urodziła cielę 1. czerwca 1899 i dała mleka 327 $\frac{1}{4}$ „

Nr. V. „Siwa“, kupiona w r. 1897, urodziła cielę 28. stycznia 1899, które sprzedano — dała mleka 2324 $\frac{1}{2}$, cielę wyssało 48 $\frac{3}{4}$ 2373 „

Nr. VI. „Żółta“, pierwiastka swego chowu, urodziła cielę 3. paźdz. 1898, które sprzedano, dała mleka 2121 $\frac{3}{4}$, cielę wyssało 52 litr. 2173 $\frac{3}{4}$ „

Nr. VII. „Bucyfał“, pierwiastka swego chowu, urodziła cielę 7. lutego 1899, które sprzedano, dała mleka 1835 $\frac{1}{4}$ l., cielę wyssało 51 l. 1876 $\frac{1}{4}$ „

Nr. VII. „Ryfka“, krowa swego chowu straciła mleko i sprzedaną została 12. paźdz. 1898 — dała mleka 256 $\frac{3}{4}$ „

Nr. VII. „Łania“, krowa kupiona 12. paźdz. 1898 z cielęciem, które sprzedano — dała mleka 1809 „

Krowa na próbę wzięta dała mleka 15 $\frac{1}{4}$ „

Razem 19272 $\frac{3}{4}$ litrów

Wartość 19272 $\frac{3}{4}$ litrów mleka po 4·5 centa 867 zł. 27 ct.

Sprzedano też 2 krowy wybrakowane i chorą pierwiastkę za 229 „ — „

oraz 7 cieląt o wadze 305 $\frac{1}{2}$ kg. 57 „ 14 „

Razem 1.153 zł. 41 ct.

Na separatorze oddzielono mleka 6063·5 litra, z czego uzyskano masła 240·41 kg. - zatem na 1 kg. masła wypadło 25·22 litra mleka w przecięciu.

Na przeróbkę używa się tylko południowe i część rannego mleka, którego zawartość tłuszczu jest mniejszą niż mleka wieczornego.

b) Trzoda chlewna. Stan 30. czerwca r. 1899: 1 knur subwencyjny stary, 1 4 $\frac{1}{4}$ -miesięczny, 2 maciory 6-letnie, 1 dwuroczna swego chowu, 2 maciory z Zarszyna 4-letnie i 1 loszka roczna, 10 prosiąt czterotygodniowych i 2 dwumiesięcznych.

Od 5-ciu macior urodziło się w ciągu roku 84 prosiąt, sprzedano z pozostałemi z przeszłego roku 70 prosiąt za 472 zł. 25 ct.

i pozostało 12 prosiąt — za 1 lochę i 1 loszkę = 260 kg. \times 30 wzięto 78 „ — „

Razem 550 zł. 25 ct.

Nawozem stajennym, wyprodukowanym od powyżej wymienionego inwentarza i 4 koni roboczych, wygnojono:

Na polach głównego płodozmianu (A)	4 morgi	×	200 q	=	800 q
" " " " " " " "	2 "	×	150 q	=	300 q
" " przy " jeziorze (B)	2 "	×	200 q	=	400 q
na polu tytoniowym	0·5 "	×	300 q	=	150 q
na polu lucernowym pod koński ząb, kapustę i buraki	2 "	×	300 q	=	600 q
razem	10·5 morga	=			2250 q

Nawóz utrzymuje się ciągle pod bydłem i podściela się codziennie w stajni obornikiem końskim i świńskim. Sposób ten przechowywania nawozu stajennego wynagradza się wielką jego ilością i znakomitą jakością tak, iż pozwala utrzymać pola szkolne w wysokiej żyzności i dostatecznej wilgoci, której powszechnie w suchym podolskim klimacie brakuje tutejszym bardzo przepuszczalnym gruntom. Stajnia urządzona do utrzymywania nawozu pod bydłem, zasługuje do naśladowania i w innych szkołach rolniczych dla wskazania najlepszego urabiania nawozu stajennego. Chwilowo przechowuje się nawóz stajenny na gnojarni dla wskazania uczniom, jak się w takim razie z nawozem obchodzić powinno. Urabia się też komposty z odchodów ludzkich, plewidel i ziemi, które polewa się gnojówką, ściekającą do zbiornika ze stajen. Kompostu używa się na zasilenie lucerny.

Nawozów sztucznych nie używa się w gospodarstwie szkolnem, bo ma się dostateczną ilość nawozu stajennego, a przy bardzo częstej posusze w klimacie podolskim nawozy sztuczne często zawodzą. Pomimo tego od trzech lat bywają wykonywane próby z nawozami sztucznymi na gruntach obok będącego folwarku w Nagórzance pod jarzynę, a na szkolnych gruntach pod kukurudzę pod kierunkiem stacyi chemiczno-rolniczej w Dublinach, a pod bezpośrednim nadzorem nauczyciela tutejszej szkoły p. Włodzimierza Grodzkiego.

Wyniki tych prób uwidocznione są szczegółowo w sprawozdaniach z działalności krajowej stacyi chemiczno-rolniczej — okazały zaś ogólnie, że w tutejszych stosunkach owies przy wszystkich kombinacjach nawozowych wykazał stratę, bo nadwyżka plonu nie pokrywała kosztów nawożenia. Największa nadwyżka była przy nawożeniu na 1 morg 228 kg. żużli Thomasa, 287 kg. kainitu i 115 kg. saletry chilijskiej — mianowicie w ziarnie 126 kg., w słomie 365 kg.; — jęczmień dał pomysłniejsze wyniki, lecz tylko przy nawożeniu 172 kg. superfosfatu, 115 kg. saletry chilijskiej — bo po odtrąceniu kosztów nawożenia wykazał czystego zysku z 1 morga 5 zł. 69 ct. Przy innych kombinacjach nawozowych była strata. Zauważono, iż jednorazowa dawka saletry w ilości 58 kg. na morg daje lepsze wyniki, bo druga dawka działa bardzo słabo, a przynajmniej nie widać wybitnej różnicy. Kukurudza przy 172 kg. superfosfatu i 58 kg. saletry dała w zysku zwykłą 16 zł. 40 ct. Pszenica uprawiona po łubinie niebieskim, użytym na nawóz zielony, dała podobny plon jak na nawozie stajennym.

Pod względem finansowym przedstawia się wynik gospodarstwa szkolnego w roku 1898/9 jak następuje:

I. Ogólne.

<i>Rozchody.</i>	zł.	ct.	<i>Przychody.</i>	zł.	ct.
Podatek z pola B	10	33	Z bieżących dochodów gospodarstwa szkolnego funduszu krajowemu przy zakupnie 1 morga gruntu z kosztami za 173 zł. 50 ct.	78	50
Ubezpieczenie budynków gospodarskich	37	93			
Do zakupu morga gruntu i wymiar należitości	78	50			
Utrzymanie budynków gospodarskich	14	44			
Razem	141	20	Razem	78	50

II. Inwentarz martwy.

1) Maszyny i narzędzia.

	zł.	ct.		zł.	ct.
Wartość inwentarza martwego 1. lipca 1898	592	97	Wartość maszyn i narzędzi po odnowieniu i dokupieniu 30. czerwca 1899	548	51
Przykupno, odnowienie i utrzy- manie	151	91 $\frac{1}{2}$			
Razem	744	88 $\frac{1}{2}$	Razem	548	51

2) Uprząż.

	zł.	ct.		zł.	ct.
Wartość uprzęży 1. lipca 1898	37	92	Wartość uprzęży 30. czerwca 1899 po odnowieniu i do- kupieniu	32	61
Przykupno, odnowienie i utrzy- manie	30	34			
Razem	68	26	Razem	32	61

III. Inwentarz żywy.

a) Konie robocze.

<i>Rozchody.</i>		zł.	ct.	<i>Przychody.</i>		zł.	ct.
Wartość 1. lipca 1898 (1=90, 1=70, 1=135, 1=25)	320	—	Wartość 30. czerwca 1899 (1=80, 1=60, 1=125, 1=15)	280	—		
Razem	320	—	Razem	280	—		

b) Bydło rogate.

	zł.	ct.		zł.	ct.
Wartość bydła 1. lipca 1898:			Wartość bydła 30. czerwca 1899:		
6 krów 2958 kg. } 4 jałówki 1642 " } 1 cielę 42 " } 4642 × 20	928	40	8 krów 4118 kg. } 1 jałówka 265 " } 1 cielę 9 mies. 238 " } 4621 × 20	924	20
Razem	928	40	Razem	924	20

c) Nierogacizna.

	zł.	ct.		zł.	ct.
Wartość trzody chlewnej 1. lipca 1898:			Wartość trzody chlewnej 30. czerwca 1899:		
1 maciora 118 kg. } 1 " 115 " } 1 " 145 " } 1 " 150 " } 1 " 115 " } 743 × 30	222	90	1 maciora 187 kg. } 1 " 145 " } 1 " 190 " } 1 " 165 " } 1 " 150 " } 1 " 85 " } 960 × 30	288	—
2 loszki 100 " } 8 prosiąt 6-tygodniowych × 5	40	—	1 knur 4 $\frac{1}{2}$ mies. 38 " } 10 prosiąt 4-tygodniowych × 3 2 prosięta dwumiesięczne	30	— 14
Razem	262	90	Razem	332	—

IV. Zapasy pólódów rolnych.

<i>Rozchody.</i>		<i>Przychody.</i>	
	zł. ct.		zł. ct.
Pozostałość z roku 1898:		Wartość dnia 30. czerwca 1899:	
Żyta 12·5×8·5	1 06	Żyta 18·95×6·65	126 02
Pszenicy 122·5×10	12 25	Pszenicy 377 ¹ / ₂ ×9	33 97 ¹ / ₂
Jęczmienia 35×6	2 10	Grochu 479×8	38 32
Owsa 53×7	3 71	Owsa 12·86×5·25	67 51
Kukurudzy 4·247×6	254 82	Kukurudzy cinqu 4991·8×5·40	269 55
Maku 1·75×30	— 52	„ obroczej 100	5 —
Pośladu 132×4	5 28	Poślad 47×3	1 41
Fasoli 20×6·5	1 30	Koński ząb 35×10	3 50
Grysu 42×3·75	1 57	Wyki 232×5	11 60
Wyki 182×7	12 74	Grysu 50×3·50	1 75
Ziemniaków 60×1·6	— 96		
Razem	296 31	Razem	558 63¹/₂

V. Obroty bieżące w ciągu roku 1898/9

1) *Na rachunek produkcji zwierzęcej.*a) *Konie robocze.**Gotówką:*

	zł. ct.
Kucie koni	21 15
Przykupno ziarna na obrok 6842 kg.	347 05
Przykupno słomy 13 kóp + 2·8 q	21 20
Drobne sprzęty (batogi, szeczotki)	2 70
<i>Porachunkiem</i> obsługa	12 —

Z własnego gospodarstwa:

Na paszę siana	6611 kg.
Marchwi	2834 „
Buraków	445 „
Słomy na paszę i ściółkę	4881 „
Razem	404 10

We własnem gospodarstwie:

Roboczych dni parokonnnych	225
Produkcya gnoju 300 q.	— —
	— —

b) *Bydło rogate.**Rozchody.**Gotówką:*

	zł. ct.
Lekarstwa i weterynarz	18 88
Odnowienie inwentarza	9 78
Ubezpieczenie buhaja	1 70
Dokupno krów	82 —
Mleka dla cieląt zbieranego 443 ¹ / ₂ × 2 + niezbiere- nego 65 ¹ / ₂ × 4·5	11 80 ¹ / ₂
Dokupno karmy: ziarna	67 41 ¹ / ₂
„ „ grysu 22·23 q	79 13 ¹ / ₂
„ „ makuchu 17·44 q	55 83
„ „ soli 1·5 q	10 65
„ „ słomy 18·63 q	15 93

*Przychody.**Gotówką:*

	zł. ct.
Za 7 cieląt	57 14
„ 2 krowy (1-a chorą pier- wiaszkę z cieleciem)	229 —
Skokowe od byka 89×50	44 50
Subwencya za buhaja	60 —

Porachunkiem i gotówką:

Za mleko 18597×4·5	836 74 ¹ / ₂
--------------------	------------------------------------

Z własnego gospodarstwa:

Wyprodukowano gnoju 1050 q	
----------------------------	--

Porachunkiem obsługa
496³/₄ dni

	zł.	ct.
	49	67 ¹ / ₂

Z własnego gospodarstwa:

Ziarna	1373	kg.
Siana	10660	"
Słomy	20930	"
Buraków	48801	"
Razem	396	80

zł. ct.

Razem 1227 38¹/₂

c) Trzoda chlewna.

Gotówką:

	zł.	ct.
Koszta sprzedaży	4	33
Dokupno karmy: grysu 640	21	67 ¹ / ₂
" " ziarna 19·10 q	97	18

Porachunkiem:

Mleka zbier. 1756·5×2+7×4·5	35	44
Maślanki 20×1	—	20
Serwatki 246×0·25	—	62
Obsługa 120 dni	12	—

Z własnego gospodarstwa:

Ziarna	1159	kg.
Słomy i plew	7581	"
Buraki	877	"
Ziemniaków	6064	"
Razem	171	44 ¹ / ₂

Gotówką:

	zł.	ct.
Sprzedaż prosiąt 70 sztuk	472	25
" 1 lochy starej 170×30	51	—
" 1 loszki rocznej 90×30	27	—
Dopuszczanie knura 43×20	8	60
Subwencya za knura	16	—

Z własnego gospodarstwa:

Produkcya gnoju 100 q

Razem 574 85

2) Na rachunek produkcji roślinnej:

a) Folwarcznej.

Rozchody:

	zł.	ct.
Gotówką:		
Zakupno nasion	21	20 ¹ / ₂
Ubezpieczenie zboża od ognia i gradu	53	20 ¹ / ₂
Czynsz roczny za grunta odstąpione szkole przez skarb Jagielnicki	50	19
Dzierżawa 1/2 morga gruntu	5	—
Terpentina na wołki	—	72
Porachunkiem:		
Robocizna uczniów 3375·5×10	337	49 ¹ / ₂

We własnym gospodarstwie:

Robocizna sprzężajna parokonnnych dni: 222		
Nawozu stajennego użyto 2100		
Razem	467	81 ¹ / ₂

Przychody:

	zł.	ct.
Gotówką ze sprzedaży i porachunkiem:		
Za stołowanie uczniów:		
Żyta 1·04 q	7	15
Pszonicy 48·82 q	419	85 ¹ / ₂
Jęczmienia 28·32 q	160	96
Kukurudzy 24·34 q	155	79
Owsa 8·385 q	50	30
Grochu 7·28 q	58	28
Fasoli 23 kg.	1	70 ¹ / ₂
Ziemniaków 88·46 q	105	41 ¹ / ₂
Maku 12·36 kg.	3	93 ¹ / ₂
Kapusty 41 kóp	63	—
Bobiku 4 q	20	—
Buraków ćwikłowych 4·80 q	4	80
Brzanki 1·5 kg.	—	37
Razem	1051	56

We własnem gospodarstwie spotrzebowano na siew i paszę:

	<i>siew</i>	<i>pasza</i>	Karna podana przy inwentarzu żywym.
Żyta	157 kg.		
Pszenicy	429 "		
Jęczmienia	141 "		
Owsa	207 "	31 kg.	
Grochu	250 "		
Wyki	20 "	197 "	
Kukurudzy	95 "	78 "	
Koniczyny		31 "	
Traw		7 "	
Fasoli	26 "		
Bobiku	35 "		
Ziemniaków	3770 "		
Buraków		18 "	
Marchwi		2 "	
Koński ząb		58 "	
Mak	1.5 "		

b) Pole tytoniowe.

<i>Rozchody.</i>		<i>Przychody.</i>	
<i>Gótówką:</i>			
	zł. ct.		zł. ct.
Szyby, maty, łąty	10 90	<u>Za 241 kg. liścia tytoniowego</u>	49 09
Szpagat	4 28		
<i>Porachunkiem:</i>			
Robocizna	22 20 ¹ / ₂		
<i>Z własnego gospodarstwa:</i>			
Gnoju 150 q			
Robocizna sprzężajna dni 3			
	<u>Razem 37 38¹/₂</u>		<u>Razem 49 09</u>

Zestawienie.

	<i>Dług</i>		<i>Mienie</i>	
	zł.	ct.	zł.	ct.
I. Ogólne	141	20	78	50
II. Inwentarz martwy 1) maszyny i narzędzia	744	88 ¹ / ₂	548	51
2) uprzęż	68	26	32	61
III. Inwentarz żywy a) konie robocze	320	—	280	—
b) bydło rogate	928	40	924	20
c) trzoda chlewna	262	90	332	—
IV. Zapasy płodów rolnych	296	31	558	63 ¹ / ₂
V. Obroty bieżące w roku 1898/9	—	—	—	—
1) Rachunek produkcji zwierzęcej :				
a) konie robocze	404	10	—	—
b) bydło rogate	396	80	1227	38 ¹ / ₂
c) trzoda chlewna	171	53 ¹ / ₂	574	85
2) Rachunek produkcji roślinnej :				
a) folwarcznej	467	81 ¹ / ₂	1051	62
b) pole tytoniowe	37	38 ¹ / ₂	49	09
Razem	4239	59	5657	40
Po strąceniu wydatków (w tych 433.37 ¹ / ₂ zł. policzonych za robociznę uczeni)	—	—	4239	59
Pozostaje czysty dochód	—	—	1417	81

czyli z 1-go morga 47 zł. 26 ct.

X. Kronika szkoły.

Przy egzaminach rocznych obecny był Radca Wydziału krajowego Dr. Ignacy Szyszyłowicz a w ciągu roku odwiedzał szkołę Radca ministeryalny p. Władysław Struszkiewicz.

Z Dyrekcji kraj. niż. szkoły rolniczej w Jagielnicy.

Jagielnica dnia 6. września 1899 r.

Antoni Swieżawski w. r.

Sprawozdanie

Dyrekeyi kraj. niższej szkoły rolniczej w Kobiernicach za rok 1898/9.

I. Skład grona nauczycieli.

1. Józef Pawłowski, dr. uniwersytetu w Jenie, pr. kierownik szkoły i nauczyciel fachowy.

2. Adolf Poniński, pr. nauczyciel pomocniczy fachowy od 17. sierpnia 1898 r. (poprzednio praktykant nauczycielski przy tutejszej szkole).

3. Józef Zagieczek, pr. nauczyciel do nauk elementarnych od 2. sierpnia 1898 (poprzednio nauczyciel ludowy w Kukizowie).

4. Józef Froń, zastępca nauczyciela fachowego od 17. sierpnia 1898 (po ukończeniu wyższej szkoły rolniczej w Tetschen Liebwerd).

5. Ks. O. Reformat Gabriel Bobrowski, katecheta szkolny od 1. sierpnia 1898 r.

6. Jan Remer, instruktor do robót praktycznych od 1. sierpnia 1898 r. (poprzednio w tymże charakterze w szkole roln. w Bereźnicy).

Teofil Sochaniewicz, krajowy wędrowny nauczyciel weterynaryi, udzielał w kursie 6-tygodniowym nauki o pielęgnowaniu zwierząt domowych w czasie choroby i udzielaniu pomocy w nagłych wypadkach.

II. Uczniowie.

Z początkiem roku szkolnego 1898/9 było 39 uczniów: na III. roku 13, na II. roku 10, na I. roku 16. W ciągu roku wydalonu 5 uczniów, trzech uczniowie opuścili szkołę dobrowolnie.

Ukończyło szkołę 9 uczniów III. roku: 4 z postępem bardzo dobrym, 4 z postępem dobrym i 1 z postępem dostatecznym.

Z II. roku nauki wszyscy uczniowie (10) otrzymali promocyę na rok III.: 2 z postępem bardzo dobrym, 5 z postępem dobrym, 3 z postępem dostatecznym.

Z I. roku nauki 12 otrzymało promocyę na rok II., a mianowicie: 4 z postępem bardzo dobrym, 2 z postępem dobrym, 6 z postępem dostatecznym.

Klasyfikację dokonano na podstawie całorocznych danych o uczniach i na podstawie egzaminu, odbytego w dniu 19, 20. i 21. czerwca 1899 r. w obecności opiekuna szkoły p. Hermana br. Czeza, Rady Wydziału krajowego dra Ignacego Szyszłowieza, ks. Dziekana i kanonika Warmusa i p. Henryka Dołkowskiego.

Według wieku dzielili się uczniowie w ten sposób: 22 lat miało 3, 21 lat miało 3, 20 lat miało 7, 19 lat miało 6, 18 lat miało 14, 17 lat miało 3, 16 lat miał 1, razem 39 uczniów, a więc przeważający wiek lat 18, jak i w roku zeszłym.

Wyznania rzymsko-katolickiego było uczniów 37, grecko-katolickiego 2.

Według stanu rodziców było: synów włościan 31 (80%), oficyalistów prywatnych 4 (10%), dzierżawcy 1 (3%), innych zawodów 3 (7%).

Według zaś powiatów było: z białskiego 9, z łańcuckiego 4, z jasielskiego 3, z brzeskiego 2, z krakowskiego 2, z tarnowskiego 2, z rzeszowskiego 2, sokalskiego 2, z wadowickiego 2, z żywieckiego 2, a zaś po jednym z powiatów bocheńskiego, brzo-zowskiego, dąbrowskiego, wielickiego, pilzneńskiego, przemyskiego, stanisławowskiego i mieleckiego.

Przygotowanie uczniów przed wstąpieniem ich do szkoły rolniczej była głównie szkoła ludowa. Z ukończoną szkołą ludową było 30 uczniów, z 1, 2 i 3 klasą gimn. 7, ze szkołą realną 1, ze szkołą chmielarską 1.

Z 9 uczniów, którzy ukończyli szkołę w b. r., przyjęło obowiązki oficyalistów 6 czyli około 66%, na własny zagon wróciło 2, do wojska wzięto 1.

Na początku roku szkolnego 1898/9 zgłosiło się do szkoły 23 uczniów, z tej liczby przyjęto na I rok 16, na rok II. 2.

III. Podział godzin.

Dzie	Godziny	Rok I. nauki.	Rok II. nauki.	Rok III. nauki.	Uwagi
Poniedziałek	8-9 9-10 10-11 11-12 2-3 3-4	Polskie Polskie Wstęp do uprawy (Fizyka) Wstęp do hodowli (Zoolog.) Geografia Rachunki	Praktyka	Hodowla Hodowla Polskie Rachunki Miernictwo Miernictwo	Od Wielkiej Noey zam. miernictwa mleczarstwo
Wtorek	8-9 9-10 10-11 11-12 2-3 3-4	Praktyka	Rachunki Rachunki Uprawa Polskie Chemia Hodowla	Hodowla Gospodarność Uprawa Uprawa Polskie Rachunki	
Środa	8-9 9-10 10-11 11-12 2-3 3-4	Rachunki Polskie Wstęp do hodowli (Chemia) Wstęp do hodowli (Chemia) Kaligrafia	Hodowla Rachunkow. Rachunki Geografia Polskie	Praktyka	

Dnie	Godziny	Rok I. nauki	Rok II. nauki	Rok III. nauki	Uwagi
Czwartek	8-9 9-10 10-11 11-12 2-3 3-4	Rachunki Rachunki Wstęp do uprawy (Botan.) Wstęp do uprawy (Botan.) Polskie	Praktyka	Uprawa Uprawa Rachunki rolnicze Polskie Hodowla	
Piątek	8-9 9-10 10-11 11-12 2-3 3-4	Praktyka	Uprawa Hodowla Hodowla Rachunki Historya	Hodowla Gospodarność Uprawa Rachunkowość Pogadanki (wiosną i jesien.) Pogadanki (ogrodnictwo)	
Sobota	8-9 9-10 10-11 11-12 2-3 3-4 4-5	Polskie Rachunki Historya Kaligrafia Rysunki Religia	Polskie Uprawa Uprawa Kaligrafia Rysunki Rachunki Religia	Praktyka Religia	

Godziny wykładowe były podzielone między nauczycielami w ten sposób:

		Ilość godzin			Razem
		I.	II.	III.	
1	Dr. J. Pawłowski:				
	Uprawa roślin	—	—	5	
	U zarządzie gospodarskim i rachunkach rolniczych	—	—	6	
	Razem	—	—	11	11
2	A. Poniński:				
	Historya ojezysta	—	1	—	
	Wstęp do hodowli (wiadomości z che- mii i zoologii)	3	1	—	
	Hodowla zwierząt domowych	—	4	5	
	Prowadzenie ksiąg rachunkowych	—	2	—	
	Razem	3	8	5	16

		Ilość godzin			Razem
		I.	II.	III.	
3	Józef Froń:				
	Wstęp do uprawy (wiad. z bot. i fiz.)	3	—	—	
	Uprawa roślin	—	4	—	
	Miernictwo, od Wielk. Nocy mleczarstwo	—	—	2	
	Ogrodnictwo (wiosna i jesień)	—	—	2	
	Razem	3	4	2(+2)	9 (11)
4	Józef Zagiezek:				
	Język polski	5	3	3	
	Rachunki	5	4	2	
	Geografia	1	1	—	
	Historia ojezysta	1	—	—	
	Kaligrafia	2	1	—	
	Rysunki	1	1	—	
	Razem	15	10	5	30
5	Nauka religii	1	1	1	3

P. Teofil Sochaniewicz, krajowy nauczyciel weterynaryi, udzielał weterynaryi wraz z anatomią i fizyologią zwierząt na III. roku w grudniu, styczniu i na początku lutego 1899 r.

IV. Wycieczki.

Uczniowie III. roku kolejno po 2 i więcej odbywali w różnych czasach pod kierunkiem jednego z nauczycieli fachowych wycieczki na sąsiednie jarmarki, jak również na licencye i premiowania bydła. Z końcem roku szkolnego uczniowie kończący szkołę odbyli kilkudniową wycieczkę z kierownikiem szkoły dr. J. Pawłowskim na Śląsk i a zwiedzenia gospodarstw włościańskich.

V. Środki naukowe.

W ciągu roku szkolnego dokupiono następujące środki naukowe:

a) Do biblioteki:

1. Merkbuch der Deutschen Rinderrassen.
2. Rasse und Leistung unserer Rinder. Lehnert.

Nadto prenumerowano: „Biblioteka dzieł wyborowych“, „Gazeta rolnicza“, „Rolnik Szląski“, „Gazeta lwowska“, „Kuryer rolniczy“, „Niedziela“, „Rolnik“, „Tygodnik rolniczy“, „Frick's Rundschau“, „Oesterreichisches Wochenblatt“, „Land- und Forstw. Unterrichtszeitung“, „Zeitschrift für Volkskunde“, „Polak“.

b) Do zbiorów naukowych.

1. Wiatrowskaz,
2. lampka Berceiusa,
3. Ważka z ciężarkami.
4. laktodensymeter,
5. dwa areometry.

Pole doświadczalne.

Podobnie jak w roku zeszłym przeprowadzono doświadczenia z nawozami handlowymi na polu o glebie lżejszej w rotacyi ziarnowej, według programu stacyi doświadczalnej w Dublanach z tą tylko różnicą, że poletka z obornikiem, wapnem i pojedynczymi nawozami handlowymi. Poletka wykazały znaczne różnice tak w ziarnie jak w słomie owsa, którem były obsiane, tak, że działanie superfosfatu i chilijskiej saletry były widoczne.

Demonstracye i doświadczenia z karmą.

W roku szkolnym 1898/9 przeprowadzono doświadczenie nad żywieniem krów ziarnem wyki w celu wykazania wpływu tej karmy na mleczność i zawartość tłuszczu w mleku. Doświadczenia w oborze szkolnej dały następujący wynik: Krowy karmione wyką dawały więcej mleka czyli w tym kierunku wpływ wyki był dodatni, lecz zawartość tłuszczu zmniejszyła się jak również żywa waga bydła.

Szczegółowe sprawozdanie o tem doświadczeniu podano w Tygodniku Rolniczym Nr. 11 z 17. marca 1899 r.

VI. Kronika szkoły.

W 1898/9 roku szkolnym odbył się jak i w roku poprzednim kurs rolniczy dla 10 nauczycieli szkół ludowych z różnych stron kraju. Wykłady, demonstracye i ćwiczenia praktyczne były prowadzone przez nauczycieli fachowych szkoły z pomocą dodanego p. Józefa Fronia w charakterze zastępcy nauczyciela.

W ciągu roku szkolnego zwiedzili szkołę: Członek Wydziału krajowego JW.P. Mieczysław Onyszkiewicz, Opiekun szkoły i jego zastępca br. Herman Czech i p. Karol Hämpeł i Radca Wydziału krajowego dr. Ignacy Szyszyłowicz.

Dla ogólnego kształcenia wychowawców i pobudzenia ich umysłu do samodzielnej pracy, były prowadzone, jak i w roku zeszłym, niedzielne odczyty, odbywane wobec całej szkoły. Odczyty te miewają uczniowie sami, wypracowując je na dowolny przez nich wybrany temat pod kierownictwem jednego z nauczycieli.

VII. Gospodarstwo.

Wskutek nadmiernie słotnej jesieni 1897 r. musiano uprawę oziminy na ilastych, nieprzepuszczalnych gruntach tutejszych niemal całkiem zaniechać. Zaledwie 3 morgi obszaru o glebie lżejszej udało się jako tako uprawić i zasiać żytem. Resztę pól uprawiono dopiero z wiosną 1898 pod owies, groch, tatarakę i ziemniaki. I te jednak zasiewy, dokonane w roli nie przysposobionej pod zimę, dały plon bardzo mały. Ujemny rezultat gospodarstwa w r. 1897/8 odbił się niekorzystnie w roku następnym 1898/9, gdyż niedostatek ściółki i paszy musiano dokupnem pokrywać. Zbiory tegoroczne są nieco lepsze, szczegółowych wyników nie może jednak dyrekcyja podać w chwili składania niniejszego sprawozdania.

W roku 1898 ukończono drenowanie na 12 ha. kosztem 1.238 zł., nie licząc rurek drenarskich, które dostarczył właściciel Kobiernic br. Herman Czech de Lindenwald.

Obora składa się z krów zakupywanych przygodnie po jarmarkach, ale pewne wyrównanie już nastąpiło, gdyż 6 krów i jeden buhaj zostały zapisane do obory zarodowej przez c. k. krakowskie Towarzystwo rolnicze z początkiem 1899 r.

Stan obory z końcem 1898 r. przedstawia się następująco:

9 krów	o wadze 3.216 kg	po 25 ct.	=	804 zł.	
1 buhaj	"	370 " "	45 "	=	166 " 95 ct.
1 jałówka jednor.	"	320 " "	28 "	=	90 "
2 byczki ½ roczn.	"	458 " "	25 "	=	114 " 50 "
3 cieliczki 4 mies.	"	355 " "	40 "	=	142 "
1 byczek 4 tygodn.	"	47 " }	" 25 "	=	21 " 75 ct.
1 " 2 " "	"	40 " }			
Razem				4.807 kg.	= 1.339 zł. 20 ct.

Mleczność bydła przedstawia się jak niżej:

Mleczność w litrach			% tłuszczu			Waga żywa klg.		
max.	min.	średnio	max.	min.	średnio	max.	min.	średnio
2.280	1.620	2.037	5.8%	4%	5%	429	314	357

Średni stosunek ilości mleka do żywej wagi = 6, mleczność obory w 1898 r. jest więc zupełnie zadowalniająca.

Chlewnia jeszcze nieuporządkowana, wysprzedano kilka sztuk z powodu raka i pokrewieństwa. Stan z końcem 1898 r. 2 lochy i 1 wieprz opasowy.

Dyrekcya zamierza przy udziale krakowskiego Towarzystwa rolniczego założyć zarodową chlewnię rasy polskiej, a w części poprawić krzyżowaniem tej rasy z obecnymi lochami angielskimi dla produkowania materiału opasowego.

Inwentarz roboczy składa się z 4 koni.

Z Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Kobiernicach.

Dr. Józef Pawłowski w. r.

Sprawozdanie

Dyrekeyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Suchodole za rok szkolny 1898|9.

Ogólne wiadomości o szkole.

Krajowa niższa szkoła rolnicza w Suchodole pod Krosnem ma na celu kształcenie synów włościańskich na zdolnych praktycznych gospodarzy, oraz wyuczenie ich racjonalnej uprawy lnu i konopi, tudzież poprawnych sposobów wyrobu włókna z tych roślin.

Na podstawie rozporządzenia Wydziału krajowego z dnia 1. sierpnia 1898 r. L. 47.069 ogłoszono w czasopiśmie warunki przyjęcia uczniów, a dnia 15. września 1898 r. została szkoła otwartą.

Warunki przyjęcia kandydatów do szkoły są te same, jak w innych kraj. niższych szkołach rolniczych.

Nauka trwa lat 3. Rok szkolny rozpoczyna się 1. lipca, a kończy się 30. czerwca. Wyjątkowo tylko rok ubiegły z powodu opóźnienia wykonania budowy gmachu szkolnego rozpoczął się nieco później.

Skład grona nauczycielskiego.

1. Edmund Bielski, nauczyciel fachowy i zarazem kierownik zakładu, uczył nauk przyrodniczych 6 godzin tygodniowo, zajmował się wewnętrznem urządzeniem szkoły, gospodarstwa szkolnego i ogrodu, oraz uczył wykonania robót ręcznych.

2. J. Górski, pomocniczy nauczyciel fachowy do uprawy i wyprawy lnu, zastępował instruktora w dozorowaniu uczniów.

5. R. Sygnarski, nauczyciel do nauk elementarnych, uczył języka polskiego, rachunków, geografii i historii, tudzież rysunków, kaligrafii i śpiewu 18 godzin tygodniowo.

4. Ks. Józef Ramocki udzielał nauki religii po 1 godzinie tygodniowo.

Frekwencya uczniów.

Na pierwszy rok nauki zgłosiło się 21 kandydatów, z których Dyrekeya wezwała 18 do egzaminu wstępnego, 3 zaś z powodu braku wymaganych warunków zwróciła podania.

Z wezwanych 18 kandydatów do egzaminu wstępnego przybyło tylko 15 i ci zostali przyjęci na pierwszy rok nauki.

Zaraz z początkiem roku szkolnego wystąpiło ze szkoły 4, w ciągu zaś roku wydalili Dyrekcyja za nieodpowiednie z przepisami szkoły zachowanie się 2, pozostało zatem do końca roku 9. Na pierwszy rok nauki przyjęto 17 nowych uczniów, szkoła liczy zatem obecnie 26 uczniów.

Egzamin roczny.

Egzamin ten odbył się 10. lipca b. r. w obecności członka Wydziału krajowego JW. Mieczysława Onyszkiewicza i Rady Wydziału krajowego dra Ignacego Szyszycowicza z dość pomyślnym wynikiem, gdyż wszyscy uczniowie otrzymali promocję na rok II. Przy egzaminie z nauki religii był obecny delegat rz.-kat. konsystorza przemyskiego Wielebny ks. prałat Marcin Uzarski, proboszcz krośnieński.

Środki naukowe.

Głównym środkiem naukowym jest gospodarstwo szkolne. Z wiosną b. r. założone zostało tuż za zakładem pole okazowe, na którym na 150 dwumetrowych parcelach uprawiane były rozmaite rośliny na okaz, jak trawy, koniczyny i inne rośliny pastewne, nadto zboża jare, rośliny strączkowe i inne.

Ogród szkolny wprawdzie z wystawą południową, lecz na nieprzepuszczalnym podłożu z glebą żwirowatą, był przytem tak zaniedbany i zachwaszczony, że tylko z trudem można go było w tym roku uprawić pod warzywa.

Części ogrodu przeznaczonego na szkółki drzew owocowych nie można było w jesieni zeszłego roku do tego stopnia uprawić, ażeby się dało było zasadzić dziczki, dlatego też zrobiono tylko część robót przedwstępnych, t. j. przekopano ziemię 2 razy, znawozono i w roku bieżącym obsiano mieszankami, pozostawiając założenie szkółki do roku przyszłego.

Na innych częściach ogrodów szkolnych, przeznaczonych do użytku pp. nauczycieli wysadzono z górą 100 sztuk drzewek owocowych.

Dziedziniec przed zakładem, uporządkowano, splantowano całą przestrzeń, wytknięto i porobiono drogi, założono trawniki, poobsadzano rozmaitemi drzewkami i krzewami ozdobnemi.

Środków naukowych do demonstracji z powodu zbyt szczupłych na ten cel przeznaczonych funduszy, bo zaledwie 600 zł., sprawiono dotąd bardzo małą ilość. Dyrekcyja korzystając z przystępnej oferty przedłożonej przez prosektora dublańskiej szkoły, Znatowicza, zakupiła u niego za 270 zł. kilka szkieletów (konia, krowy, barana, lisa i bociana), rozmaite czaszki, kolekcye preparowanych ryb, kilka okazów rozmaitych ptaków i zwierząt. Oprócz tego zakupiono za 147 zł. 20 ct. niektóre przyrządy do nauki i ćwiczeń praktycznych, jak: 2 termometry, 1 trójkąt do tablicy z rączką, 1 liniję do tablicy z rączką, 1 kątomierz duży papierowy, 1 cyrkiel drewniany do tablicy, Poczet królów polskich, wzory kaligraficzne, wzory rysunkowe, 1 łańcuch Béara, 1 nożyce do strzyżenia cieląt, 1 miarę z pływakiem na mleko, 5 miar blaszanych do płynów, dwa hegary, dwa pnie pszczoł, 1 nóż pasieczniczy, 1 kominiek do kadzenia pszczoł oraz kilkadziesiąt sztuk najrozmaitszych narzędzi ręcznych, jak łopaty, grabie, wideł, sierpów, kos, siekier, dłut i t. p. Nadto szkoła tutejsza otrzymała z Gródka po zwinięciu tamże szkoły uprawy i wyprawy lnu niżej wymienione środki naukowe, przedstawiające wartość 83 zł. 10 ct., a mianowicie: 1 model pługa Sacka, 1 barometer, 1 hygrometr sprężynowy, 3 lupy małe, 1 lupa większa na trójnogu, 1 globus, 1 waga wodna, 2 mapy Europy, 1 mapę austr. węg. Monarchii, 1 mapę Galicyi, 1 mapę Polski, 1 atlas do historii naturalnej, 1 termometr i w 5 gablotkach ramowych oszklonych okazy lnu, konopi, juty i chwastów w tychże roślinach się pojawiających.

Wszystkie środki naukowe i przyrządy do ćwiczeń demonstracyjnych razem wzięte przedstawiają wartość 500 zł.

Sprawy internatu.

W myśl rozporządzenia Wysokiego Wydziału krajowego z dnia 29. lipca 1898 L. 46.698 Dyrekcyja zajęła się wewnętrznym urządzeniem szkoły i gospodarstwa szkolnego. Zadanie to wobec niedokończonych wówczas budowli szkolnych było nadzwyczaj utrudnione, a staraniem Dyrekcyi było mieć na początek otwarcia kursu przynajmniej przygotowaną jedną salę naukową i jedną salę sypialną, aby uczniów wstępujących do zakładu można było odpowiednio umieścić. Ciągły ruch budowlany prawie aż do końca listopada r. 1898 trwający utrudniał wewnętrzne urządzenie szkoły, a tem więcej wprowadzenie szkolnego gospodarstwa.

W szkole potrzeba było co chwila przenosić się z jednej sali do drugiej, w gospodarstwie zaś nie było odpowiedniego pomieszczenia dla bydła i inwentarzy gospodarskich.

Wedle polecenia i wskazówek Wydziału krajowego starała się Dyrekcyja wszelkie zamówienia porobić u firm i w warsztatach krajowych.

W warsztacie stolarskim Karola Wehrsteina w Dobromiłu robione były wszelkie sprzęty stolarskie potrzebne do wewnętrznego urządzenia sal naukowych sypialnych, jadalni, w warsztatach ślusarskich Jana Wersteina w Stryju łózka żelazne i umywalnie; w Towarzystwie tkackim „Prządka“ wszelka bielizna, w fabryce wyrobów wełnianych Fr. Zajączka w Kętach koce i sukna potrzebne na umundurowanie; w szkole tkackiej w Krośnie materye bawełniane i niciane na ubrania letnie i do pracy, a u kusiernia Sołtysika w Rymanowie kozuszki; w końcu wszelkie sprzęty gospodarskie, z wyjątkiem machin i narzędzi rolniczych, które trzeba było sprowadzać z zagranicy, sprawiano u miejscowych rzemieślników. Wewnętrzne urządzenie szkoły i internatu, dotyczące umebłowania jest kompletne i obliczone na 40 uczniów, doliczając zaś do tego urządzenie i umebłowanie kancelaryi Dyrekcyi, pokoi gościnnych, pokoju praktykanta, infirmaryi, oraz potrzebne sprzęty dla służby szkolnej, przedstawia się koszt całkowitego wewnętrznego urządzenia szkoły, jak następuje:

1. Urządzenie 3 sal sypialnych, infirmaryi, umywalni, czyszczalni i ubikacyi służby szkolnej:

50 sztuk łóżek żelaznych po 7 zł. 50 ct.	375 zł.,	50	
sztek szafek na suknie po 8 zł. —	400 zł.,	26	
sztek stołków drewnianych	26 zł.,	14	
sztek stołków drewnianych przywiezionych z Gródka —			
2 umywalnie kute z 12 miednicami	69 zł.,	3	
stoły z szufladami po 7 zł. 70 —	23 zł. 10 ct.,	wie-	
szufladła, wiaderka, lampy, obrazy, dzbanki i t. p.			12 zł. 26 ct. 905 zł. 36 ct.

2. Urządzenie 3-ch sal naukowych:

3 stoły dla nauczycieli a 7 zł. 50 ct.	23 zł. 10 ct.		
20 stołów (ławek) dla uczniów z szufladami i zamkami po 8 zł. 70 ct.	174 „ — „		
46 kreseł po 1 zł. 60 ct.	73 „ 70 „		
3 gradusy 22 zł. 20, 3 tablice po 19 zł. —	79 „ 20 „		
razem	33 „ — „		
6 lamp błyskawicznych po 5 zł. 50 ct	18 „ 90 „		
3 obrazy świętych, wieszadła i inne drobne			401 zł. 90 ct.

3. Urządzenie gabinetu szkolnego:

6 szaf na zbiory po 20 zł., 1 gablotka na chemikalia	140 zł. — ct.		
20 zł., razem	48 „ — „		
4 stoły z szufladami	19 „ — „		
1 tablica	11 „ 20 „		
4 ławki po 2 zł. 80 ct.			218 zł. 20 ct.

4. Urządzenie kancelaryi:

1 kasa Wertheimowska	74 zł. 60 ct.		
1 zegar szafkowy	26 " — "		
1 biurko dębowe 40 zł., 1 stół pod sukno 24 zł.	64 " — "		
2 fotele i 6 krzeseł giętych	23 " 60 "		
2 lampy, 2 obrazy, 1 krucyfiks, 2 wieszadła, umywal- nia, tablica na klucze i t. p.	60 " 80 "	249 zł. — ct.	

5. Urządzenie 2 pokoi gościnnych i pokoju
praktykanta gosp.:

2 łóżka żelazne ze spręż. materacami	57 zł. — ct.		
1 łóżko żelazne do siennika	11 " 42 "		
2 szafy na suknie 33 zł. i 2 szafki przy łóżkach 13 zł.	46 " — "		
1 kanapa i 2 foteliki ceratą obite	30 " — "		
2 lustra	18 " — "		
2 stoły olchowe politurowane i 4 krzeselka cieszyńskie	21 " 80 "		
2 poduszki z pierza po 6 funtów	22 " 60 "		
2 koce białe zimowe i 2 koce białe letnie	36 " — "		
2 umywalnie	12 " — "		
wieszadła, wiaderka, lampa, lichtarze i t. p.	27 " 76 "	282 zł. 58 ct.	

6. Urządzenie sali jadalnej i kuchni:

6 stołów 64 zł. 80 ct., 8 ławek 25 zł. 60 ct.	90 zł. 40 ct.		
1 magiel 20 zł., 1 szafarnia duża 30 zł.	50 " — "		
1 szafa na naczynie	15 " — "		
naczynia kuchenne, naczynie słołowe, bielizna słołowa, zegary, lampy i t. p. inne potrzeby jak beczki, szafle, balie, maślnice, szatkownica, maszynka do krajania chleba, wagi i t. p.	244 " 43 "	399 zł. 83 ct.	

7. Pościel, bielizna i garderoba:

50 sienników	110 zł. — ct.		
100 ręczników	25 " 84 "		
150 prześcieradeł	240 " — "		
50 wyspów i 50 podszewek na poduszki	55 " — "		
25 koców zimowych i 25 koców letnich	287 " 50 "		
12 kozuchów na zimę	144 " — "		
11 płaszczy sukiennych z podszewką	151 " 58 "		
12 mundurków	84 " 12 "		
12 spodni mundurkowych	62 " 88 "		
różnych ubrań letnich, trykotowych, drellichowych, czapek, kapeluszy i t. p.	278 " 81 "	1439 zł. 73 ct.	

8. Inwentarz administr. szkolny:

2 konie wartości	315 zł. — ct.		
1 wózek wyjazdowy	126 " — "		
1 sanie	51 " 60 "		
1 para szorów angielskich	70 " — "		
1 para chomąt	40 " — "		
1 wóz do posyłek	60 " — "	662 zł. 60 ct.	

9. Środki naukowe i potrzeby do nauki dla
uczniów sprawione wogóle za sumę 614 zł. 01 ct.

10. Różne ruchomości dla ogólnego użytku
za sumę 297 zł. 70 ct.

Wydano zatem razem na urządzenie szkoły 5470 zł. 91 ct.

Gospodarstwo szkolne.

Całość wydzierżawionych od miasta Krosna gruntów wynosi okrągło 39 morgów,
z których przypada:

pola ornego morgów	28 ¹ / ₂
łąk	3 ³ / ₄

pastwisk morgów	1 ¹ / ₂
drogi, rowy i miedze morgów	1 ¹ / ₂
zakład wraz z ogrodami i obejściem gospodarstwa szkolnego morgów	4 ³ / ₄

Grunta orne w przeważnej części (15 morgów) są glinkowate, tak zwane rzadkie glinki o podglebiu nieprzepuszczalnym gliniastym, stąd pomimo położenia wysokiego i odpowiedniej pochyłości są przeważnie mokre. Inna część gruntów (13 morgów) zawierająca w domieszcze znaczniejszą ilość piasku a spoczywająca na podłożu gliniasto-kamienistym lub gliniastym, nie odznacza się jak poprzednie zbyt dużą wilgocią.

Grunta pierwsze, jeśli mają być z korzyścią uprawiane, wymagają odrenowania.

Łąka ciągnąca się wąskim pasmem w zagłębieniu pomiędzy polami, jest w części podmokłą. Osuszenie rowem otwartym można wykonać małym nakładem.

Gospodarstwo szkolne objęto w roku 1898 w stanie opuszczonym i zaniedbanym. Oprócz zasianego na 5-ciu morgach owsa, podsianego w połowie koniczyną i na 4-ch morgach zasianej wyki, wszystkie inne pola orne zostawione były odłogiem. Zbiór tych plonów, przy bardzo urodzajnym roku przeszłym, był wcale zadawalniający, bo zebrano 56·4 cetn. metr. ziarna owsa i z 2-ch morgów pozostawionych na nasienie 23·8 cetn. metr. ziarna wyki. Oprócz tego zebrano siana 38 q, z ugorów 95 q, paszy z wyki 26 q, razem 159 q siana.

Z końcem września 1898 zasiano 4³/₄ morga (po wyce i część po owsie) żytem ozimem. Ponieważ grunt wogóle był wycieńczony, użyto na każdy morg przeznaczony pod zasiew żyta po 2 q superfosfatu, a na wiosnę r. b. dano jeszcze jako trząskę na każdy morg żyta po 100 kg. w dwutygodniowych odstępach saletry chilijskiej. Zbiór żyta z zeszłorocznego bardzo późnego zasiewu, wypadł jak na ten rok, dość szczęśliwie, gdyż zebrano z 4¹/₂ morgów (1¹/₄ morga skoszono w stanie zielonym na paszę) 57¹/₂ kóp, z których jak próbne omłoty wykazały, powinny się zebrać 46 cetn. metr.; czyli wypadłoby po 10 cetn. metr. z morga.

Zasiewy wiosenne dokonano tutaj bardzo późno, bo z jednej strony nadzwyczaj zaperzone wszystkie pola wymagały wiele pracy przy uprawie, a z drugiej późna i mokra wiosna przeszkadzała ciągle wszelkim robotom. To też i urodzaje zbóż jarych i roślin okopowych są zaledwie mierne, — natomiast wszelkiego rodzaju pasze (konicze, siana, mieszanki) o ile te przy ciągłych deszczach dały się jako tako zebrać, są zupełnie zadawalniające.

Gospodarstwo szkolne wymagało w 1-ym roku wiele wkładów, bo oprócz sprawienia wszystkich inwentarzy tak żywych jak i martwych, potrzeba było zakupić prawie wszystką słomę na ściólkę i część na paszę, zakupić 120 q buraków pastewnych na karmę dla krów, a oprócz tego wszystkie bez wyjątku nasiona do zasiewu jesiennego i wiosennego, nadto oprócz 120 fur nawozu, który udało się Dyrekcyi nabyć w Krośnie za 65 zł., zakupiono ogółem 50 q nawozów sztucznych za sumę około 300 zł.

Stosując się do polecenia Wysokiego Wydziału krajowego, Dyrekcyja zakupiła dla urządzenia i wprowadzenia w ruch gospodarstwa szkolnego:

1. Inwentarz żywy:

4 konie do roboty za 395 zł., 6 krów rasy krajowej czerwonej za 475 zł., 2 świnie młode za 48 zł., razem 918 zł.

2. Inwentarz martwy:

3 wozy kute na żelaznych osiach 238 zł., 1 pług ruchadło z koleśnicami 19 zł., 1 pług Sacka 43 zł., 1 pług przekładany R. Sacka 55 zł., 1 podskibowiec (część składowa tylko do Sacka) 7 zł. 50 ct.; 1 eksterpator 7-0 radlicowy 42 zł. 50 ct., 1 siewnik rzędowy 17-radłkowy R. Sacka 300 zł., 1 przyrząd dla ziarn koniczyny i drobnych nasion do siewnika Sacka 42 zł., 1 szyna siewna do zmiany siewnika rzędowego na szerokorzutny 6 zł. 75 ct., 1 dwuskibowiec (do pługa Sacka) 21 zł. 80 ct., 1 brona zygakowata (3 części) 35 zł., 15 ct., 1 młocarnia ręczna Lanza 93 zł. 65 ct., 1 szarpacz do buraków Hoffera 40 zł., 1 plewnik ręczny Sacka ze wszystkimi radlicami 29 zł. 40 ct., razem 973 zł. 75 ct.

3. Sprzęty gospodarskie, jak drabiny, gnojnice, skrzynie, łańcuchy, putnie i t. p. za sumę 104 zł. 40 ct.

4. Uprząż na zaprzęgi:

2 pary chomąt z lejcami i kantarami 80 zł., 4 uździenice z łańcuszkami 10 zł., razem 90 zł.

Wydano przeto na częściowe sprawienie inwentarzy gospodarczych razem 2086 zł. 15 ct.

Rezultaty gospodarstwa szkolnego nie są obecnie znane i będą mogły być przedstawione dopiero w następnem rocznem sprawozdaniu. Dodatnich rezultatów spodziewać się nie można ani w tym, ani może nawet jeszcze w przyszłym roku, jest jednak pewnem, że po uregulowaniu całego gospodarstwa, po dokonanych melioracyach gruntowych gospodarstwo szkolne w Suchodole będzie się opłacać.

Kronika szkoły.

W roku niniejszego sprawozdania odwiedzinami swemi szkołę zaszczylicili JE. Stanisław hr. Badeni, marszałek krajowy dwukrotnie, JW. August Gorayski, członek Izby Panów, prezes Rady powiatowej krośnieńskiej, JW. Mieczysław Onyszkiewicz, członek Wydziału krajowego, JW. Stanisław Brykczyński zast. członka Wydziału krajowego, JW. Jan Trzeciecki poseł na Sejm krajowy, JW. Stanisław Ostaszewski, prezes okręgowego Towarzystwa rolniczego, Wielebny ks. kanonik Janicki, wiceprezes Rady powiatowej. Z urzędu swego lustrował 3-krotnie szkołę Dr Ignacy Szyszyłowicz, radca Wydziału krajowego. Oprócz wyż wymienionych osób zwiedziło szkołę wielu włościan, którzy przybywali bądź to ze swoimi synami, bądź też specjalnie dlatego, aby szkołę samą zwiedzić.

Suchodół, dnia 5. listopada 1899 r.

Z Dyrekcyi krajowej niższej szkoły rolniczej w Suchodole.

Edmund Bielski w. r.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie za rok szkolny 1898/9.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Celem krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie jest wykształcenie ogrodników uzdolnionych do prowadzenia ogrodów wiejskich. Do tego celu zdąża szkoła nie tylko przez udzielanie wychowankom swoim zawodowej wiedzy, ale także przez ugruntowanie i uzupełnienie wykształcenia ogólnego, jakie ze szkoły ludowej przynoszą i przez pielęgnowanie ich strony moralnej i religijnej.

Do szkoły może być przyjęty każdy kandydat, który :

1. wykaże, że ukończył z dniem przyjęcia przynajmniej 15 rok życia, odbył z dobrym postępem obowiązkową naukę w szkole ludowej, jest fizycznie i umysłowo zdrowy i nienaganych obyczajów ;

2. w terminie przez Dyрекcyę oznaczonym złoży egzamin wstępny, służący do ocenienia, czy kandydat jest wogóle dostatecznie rozwinięty, aby mógł korzystać z nauk w tej szkole udzielanych. Kandydaci, którzy odbyli przynajmniej jednoroczną praktykę ogrodniczą, a czynią zadość wyżej wymienionym warunkom, mają pierwszeństwo do przyjęcia.

Koszta utrzymania ucznia w zakładzie wynoszą 165 zł. rocznie, za co otrzymuje mieszkanie, pościel, wikt, pranie, światło, ubranie, oprócz bielizny i obuwia, w które każdy wstępujący do zakładu zaopatrzone być powinien dostatecznie z domu.

Synowie ubogich rodziców mogą być przyjęci na koszt funduszu krajowego.

Nauka trwa trzy lata, a rok szkolny rozpoczyna się z początkiem kwietnia każdego roku.

Przy końcu każdego półroczu szkolnego składają uczniowie egzamin ze wszystkich nauk udzielanych w tym czasie, jakoteż z nabytej wprawy w wykonywaniu prac i czynności zawodowych.

O wyniku egzaminu zawiadamia kierownik szkoły listownie rodziców lub opiekunów każdego ucznia.

Uczeń, który przy egzaminie rocznym nie otrzymał przynajmniej dostatecznego postępu z każdego przedmiotu nauki, nie może przejść na rok wyższy. Pozwolenia do powtarzania zaniedbanego roku może udzielić Wydział krajowy na przedstawienie kierownika szkoły, jeżeli uczeń wytrwałą pracą i wzorowem zachowaniem się na to zasługuje.

Po ukończeniu całego trzechletniego kursu nauk zdaje każdy uczeń egzamin końcowy czyli główny z całości nauk zawodowych przed osobną komisją egzaminacyjną, a w razie pomyślnego wyniku tego egzaminu, otrzymuje świadectwo „ukończenia nauk“, wystawione według wzoru przez Wydział krajowy zatwierdzonego.

Jeżeli zaś uczeń egzaminu tego z postępowaniem przynajmniej dostatecznym nie złoży, otrzymuje świadectwo odbycia całego kursu nauk ze stopniem niedostatecznym nabytej w szkole wiedzy. Innych świadectw szkoła nie wydaje.

II. Skład grona nauczycieli.

1. Kierownik zakładu i nauczyciel fachowy Wojciech Maciaszek, uczył sadownictwa, warzywnictwa, kwicciarstwa szklarniowego, uprawy chmielu, uprawy wikliny koszykarskiej i pszczelnictwa.

2. Katecheta ks. Franciszek Pałka, udzielał nauki religii.

3. Nauczyciel fachowy Antoni Kurowski uczył: kwicciarstwa gruntowego, hodowli drzew i krzewów ozdobnych, botaniki ogrodniczej, ogólnych zasad ogrodnictwa i zoologii, zastosowanej do ogólnych potrzeb ogrodnika.

4. Nauczyciel do nauk ogólnie kształcących, Wiktor Tabeau, uczył języka polskiego i niemieckiego, rachunków i geometrii, geografii, historii polskiej, fizyki i chemii w zastosowaniu do ogrodnictwa, rysunków, kaligrafii, miernictwa i niwelacji.

5. Instruktor Kazimierz Ligęza dozorował uczniów w zakładzie i podczas zajęć praktycznych.

III. Nauki w szkole udzielane.

Nauka jest teoretyczną i praktyczną i obejmuje następujące przedmioty:

a) Z nauk ogólnie kształcących i podstawowych:

1. religia, 2. język polski, 3. język niemiecki, 4. rachunki i geometrya, 5. geografia i historia, 6. fizyka, 7. chemia, 8. botanika ogólna i szczegółowa, 9. rysunki, 10. praktyczne miernictwo i niwelacja, 11. zoologia, 12. kaligrafia.

b) Z nauk zawodowych:

1. ogólne zasady ogrodnictwa, 2. warzywnictwo, 3. sadownictwo, 4. kwicciarstwo gruntowe i szklarniowe, 5. hodowla drzew i krzewów ozdobnych, 6. zasady zakładania i utrzymywania ogrodów.

c) Z nauk pomocniczych:

1. uprawa chmielu, 2. uprawa wikliny koszykarskiej, 3. pszczelnictwo.

Nauka teoretyczna odbywa się w izbach szkolnych i bywa popieraną demonstracjami w szkole i w ogrodzie. Nauka przedmiotów zawodowych i pomocniczych bywa zawsze demonstrowaną w ogrodzie i stwierdzaną licznymi przykładami tak podczas ćwiczeń praktycznych w ogrodach szkolnych i w ogrodzie miejskim, jakoteż w ogrodach prywatnych, do których uczniowie od czasu do czasu odbywają wycieczki. Podręczników używają uczniowie tylko przy nauce przedmiotów ogólnie kształcących i podstawowych (z wyjątkiem fizyki, chemii i botaniki), nauk zawodowych i pomocniczych uczą się uczniowie z wykładu nauczyciela, który w sposób możliwie najrozumialszy i treściwy nauki udziela, a przy powtarzaniach i demonstracjach według potrzeby uzupełnia i objaśnia.

Naukę praktyczną pobierali uczniowie przedewszystkiem w ogrodach szkolnych, a w ogrodzie miejskim i w ogrodach prywatnych, o ile te dostarczały materiał potrzebny do nauki, a którego ogród szkolny dostarczyć na razie nie mógł.

W ogrodach szkolnych uczyli się uczniowie praktycznie przyrządzania kompostów, uprawy ziemi, rozmnażania, uprawy i przechowywania roślin warzywnych i produkcji nasion, dalej rozmnażania, uprawy i hodowli drzew i krzewów owocowych

i ozdobnych, oraz prowadzenia drzew w formach karłowych, uprawy gruntowych roślin kwiatowych, uprawy chmielu, wikliny koszykarskiej i pszczelnictwa, wreszcie rozmnażania i hodowli roślin szklarniowych, utrzymania trawników, wysadzania kłębów i kwietników kobiercowych.

Nauka teoretyczna bywa udzielana w szkole przede wszystkim w okresie zimowym. W okresie letnim, w którym uczniowie głównie nauką praktyczną są zajęci, odbywa się nauka tylko z przedmiotów ogólnie kształcących i podstawowych, co szczegółowo poniżej jest uwidocznione.

A) W okresie letnim (od 1. kwietnia do 30. września) udzielano następujących przedmiotów:

Nauczyciel	Przedmiot nauki	Tygodniowo			Razem
		I.	II.	III.	
Katecha ks. Fr. Pałka	Religia	1	1	1	3
Kierownik W. Maciaszek	Sprawozdania tygodniowe	1	1	1	1
Naucz. fach. A. Kurowski	Botanika	1	1	—	2
Nauczyciel W. Tabeau	Język polski	2	1	—	3
	„ niemiecki	2	1	—	3
	Arytmetyk i geometrya	2	1	—	3
	Fizyka	1	—	—	1
	Miernictwo i niwelacja	—	2	—	2
	Rysunki	2	2	2	4
	Razem	12	10	4	22

B) W okresie zimowym (od 1. październ. do 31. marca) udzielano następujących przedmiotów:

Nauczyciel	Przedmiot nauki	Tygodniowo			Razem	Ogółem
		I.	II.	III.		
Katecheta ks. Fr. Pałka	Religia	1	1	1	3	3
Kierownik W. Maciaszek	Warzywnictwo	—	2	2	4	
	Sadownictwo	2	2	3	7	7
	Kwieciarstwo szklarniowe	—	—	3	3	
	Uprawa wikliny	—	1	—	1	1
	„ chmielu	—	1	—	1	
	Pszczelnictwo	—	1	—	1	17
Naucz. fach. A. Kurowski	Botanika	2	2	—	4	4
	Zoologia	1	—	—	1	
	Zasady ogrodnictwa	2	—	—	2	2
	Kwieciarstwo gruntowe	2	2	—	4	
	Krzewoznaństwo	—	2	—	2	2
	Teoria zakładania parków	—	—	2	2	
Naucz. W. Tabeau.	Język polski	2	2	1	5	5
	„ niemiecki	2	2	1	5	
	Arytmetyka i geometrya	4	3	1	8	8
	Geografia i historia	2	2	—	4	
	Fizyka	1	—	—	1	1
	Chemia	—	2	1	3	
	Rysunki	2	2	2	4	4
	Kaligrafia	2	1	—	3	
	Razem	25	23	17	68	68

IV. Środki pomocnicze przy nauce.

Do środków pomocniczych przy nauce przybyło: młynek do mielenia i tłoczenia owoców, rozpylacz „Siphonia“ do skrapiania roślin, świder do badania ziemi i zasilania drzew nawozami płynnymi, przyrząd Möllera do wyciskania numerów i liter, oraz maszynka do robienia wazoników, model owocarni i tłocznia do wyciskania soku z jagód, dwie szadkownice, jedna do jarzyn, druga do owoców.

Do zbioru fizykalnego zakupiono: 21 przyrządów dla celów demonstracyjnych, nadto najważniejsze preparata chemiczne do nauki chemii.

Do zbioru zoologicznego przybyło 20 okazów zwierząt użytecznych i szkodliwych.

Księgozbiór został powiększony przez zakupno 10 fachowych dzieł i broszur: p. Karol Skrzypiec darował szkole Leksikon Mayera, p. Wład. Grabieński Dzieje narodu polskiego, 3 tomy, którym Dyrekcya składa za te dary serdeczne podziękowanie. Do biblioteki uczniów zakupiono dwa dziełka.

Z czasopism fachowych prenumerowano: „Ogrodnik polski“, „Bartnik postępowy“, „Wiener illustrierte Gartenzeitung“, „Le Bulletin horticole“, „Le jardin“, „La Revue horticole“. Z czasopism politycznych „Gazetę lwowską“.

V. Frekwencya uczniów.

Z początkiem roku szkolnego 1898/9 zgłosiło się o przyjęcie do szkoły 22 kandydatów, do egzaminu wstępnego przystąpiło 14, z których 11 przyjęto, a mianowicie:

Adlera Ferdynanda,
Czekałowskiego Dominika,
Drożyńskiego Ludwika,
Kawalca Jana,
Knepela Antoniego,
Maciejowskiego Maryana,
Madeja Filipa,
Nowaka Andrzeja,
Nowaka Sebastjana,
Swiszczowskiego Władysława,
Zielińskiego Bolesława.

W ciągu roku wystąpili: Maciejowski Maryan i Zieliński Bolesław, a natomiast zostali przyjęci:

Inglot Franciszek,
Jabłoński Edward,
Kozioł Stefan,
Dżałuk Michał,
Dobrowolski Zygmunt,

Z końcem roku szkolnego było więc na roku I. 14 uczniów. Na drugi rok przeszło 7 uczniów, a mianowicie:

Bator Józef,
Chadałski Roman,
Filaczyński Józef,
Gołębiowski Karol,
Hass Edward,
Hatschier Kazimierz,
Skorupa Tomasz.

Na trzeci rok przeszło 4 uczniów, a mianowicie:

Sroka Józef,
Schubert Józef,
Teliga Tadeusz,
Wejnarski Ignacy.

Na wszystkich trzech latach z końcem roku było 25 uczniów. Wszyscy uczniowie byli religii rzymsko- katolickiej.

Pod względem wieku było :

z ukończonym	15	rokiem	życia	5
"	16	"	"	3
"	17	"	"	5
"	18	"	"	6
"	19	"	"	3
"	20	"	"	2
"	21	"	"	1

Przygotowanie uczniów przed wstąpieniem do szkoły, przedstawia się jak następuje :

z ukończoną	II.	klasą	szkoły	ludowej	3
"	III.	"	"	"	2
"	IV.	"	"	"	8
"	V.	"	"	"	3
"	VI.	"	"	"	1
"	I.	"	gimnazjalną		4
"	II.	"	"		3
"	IV.	"	"		1

Według pochodzenia było :

z powiatu	brodzkiego	1
"	czortkowskiego	2
"	jasielskiego	1
"	krakowskiego	4
"	łańcuckiego	3
"	nowosandeckiego	2
"	pilzneńskiego	1
"	przemyskiego	1
"	rzeszowskiego	1
"	staromiejskiego	1
"	tarnobrzeskiego	1
"	tarnowskiego	1
"	trembowelskiego	1
"	wadowickiego	1
"	wielickiego	1
"	zółkiewskiego	1
z gubernii	warszawskiej	1
	z Czech	1

Pod względem stanu i zajęcia rodziców było :

a)	synów	właścicieli dóbr	1
b)	"	właścicieli realności	2
c)	"	urzędników państwowych	2
d)	"	nauczycieli	1
e)	"	oficyalistów prywatnych	2
f)	"	rolników	8
g)	"	rzemieślników	4
h)	"	ogrodników	2
i)	"	służby państwowej	1
k)	"	" folwarcznej	2

VI. E g z a m i n a.

Z 14 uczniów I. roku złożyło egzamina roczne :

a)	z postępowaniem	dobrym	Adler Ferdynand,
"	"	"	Czekałowski Dominik,

	z postępem dobrym	Krzepela Antoni, Świszczowski Władysław
b)	" dostatecznym	Drożyński Ludwik, Inglot Franciszek
	" "	Jabłoński Edward, Kozioł Stefan,
	" "	Nowak Sebastyan.
c)	" niedostatecznym	Dobrowolski Zygmunt, Dzałuk Michał,
	" "	Kawalec Jan, Madej Filip,
	" "	Nowak Andrzej.

Z siedmiu uczniów II. roku złożyło egzamin :

a)	z postępem bardzo dobrym	Chadałski Roman,
b)	" dobrym	Filaczyński Józef, Gołębiowski Karol,
	" "	Skorupa Tomasz.
c)	" dostatecznym	Bator Józef, Hass Edward,
	" "	Hatschier Kazimierz.
	" "	

Z czterech uczniów III. roku złożyło egzamin roczny :

a)	z postępem bardzo dobrym	Wejnarski Ignacy,
	" dobrym	Sroka Józef
	" "	Schubert Józef,
	" "	Teliga Tadeusz.

Do egzaminu końcowego przystąpiło 4 uczniów i złożyli :

a)	z postępem bardzo dobrym	Wejnarki Ignacy,
b)	" dobrym	Sroka Józef,
	" "	Schubert Józef,
c)	" dostatecznym	Teliga Tadeusz.

VII. Wiadomości o byłych uczniach.

Ligeza Kazimierz jest instruktorem przy tut. szkole ogrodniczej.

Lichański Władysław po ukończeniu instytutu pomologicznego w Pruszkowie i po odbytej praktyce za granicą, przyjął obowiązki ogrodnika u hr. Zamoyskiego w Podzamczu.

Drobner Zygmunt po ukończeniu instytutu pomologicznego w Pruszkowie, udał się na praktykę do ogrodów Gauchera w Stuttgardzie.

Strzyż Jan w Mariendorfie pod Berlinem.

Dobosz Paweł na praktyce w tutejszej szkole.

Urbańczyk Antoni ogrodnikiem u. p. Paderewskiego w Kąsnej.

Koza Michał ogrodnikiem zakładowym w Krynicy.

Gunia Wawrzyniec w Izdebniku.

Berlik Henryk pomocnikiem w ogrodach hr. Rom. Potockiego w Łańcucie.

Jedynak Sebastyan pomocnikiem w ogrodach miejskich w Krakowie.

Szczudło Jan i Rosenblatt Filip pomocnikami w zakładzie ogrodniczym Free-ego w Krakowie.

Białobok Jan pomocnikiem w ogrodach szkoły rolniczej w Czernichowie.

Baran Wojciech pomocnikiem w ogrodach ks. Sanguszki w Gumniskach.

Biodrowicz Jan ogrodnikiem u hr. Krasieckiego w Lisku.

Jewniewicz Klemens pomocnikiem w ogrodzie botan. w Warszawie.

Kuliś Józef ogrodnikiem u p. Dąbskiego w Zaborowie,

Rozdolski Maciej w c. k. ogrodzie botan. we Lwowie.

Zaborowski Józef pomocnikiem ogrodn. w Nawojowej.

Zieloniewski w ogrodach p. Trzecieckiego w Krośnie.

Wilk Jozef	przy wojsku.
Walczak Wojciech	" "
Roziński Zygmunt	" "
Prorok Teofil	" "
Filipek Franciszek	" "
Babraj Franciszek	" "
Banaś Andrzej	" "
Drobner Bolesław	" "

Zajączkowski Antoni na praktyce w ogrodach w Schönbrunie.
 Gromski Antoni pomocnikiem w ogrodach p. Götza w Okocimie.
 Szezęsny Józef " " hr. Załuskiego w Siedliszowicach.
 Victoryn Mieczysław u p. Bielskiego, ogrodnika-pejsażysty Lwów.
 Chwastowicz, Migoń i Schweichler wyjechali do Ameryki.

O innych Dyrekeya bliższych wiadomości nie posiada.

VIII. Sprawy internatu.

W wewnętrznej administracyi nie zaszła od poprzedniego roku żadna ważniejsza zmiana. Uczniowie mieszczą się w jednej wspólnej sypialnej sali, obok której znajduje się pokój instruktora, aby tenże łatwiej mógł nad nimi wykonywać kontrolę.

Do sali sypialnej wchodzi uczniowie tylko w celu udania się na spoczynek, a rano po wstaniu, ubraniu się i odmówieniu modlitwy porannej, dyżurny uczeń zamyka ją, a następnie zamyka i dopiero wieczór o godz. 8^{3/4} otwiera. Bezpośredni nadzór w zakładzie wykonuje kierownik szkoły przy pomocy instruktora.

Utrzymanie uczniów odbywa się we własnym zarządzie pod osobistym nadzorem kierownika zakładu. Wikt, ubranie, jakoteż pościel otrzymują uczniowie takie same, jak to już Dyrekeya w poprzednich sprawozdaniach podała.

Koszta wikt uczniów, ubranie, pościel i pranie, tudzież utrzymanie odpowiedniej służby kuchennej wynosiły 3.107 zł. 81 ct.

Z biblioteki szkolnej korzystają uczniowie w każdą niedzielę i święta z wyjątkiem tych, w które odbywają wycieczki z nauczycielami w celu zwiedzenia obcych ogrodów.

Stan zdrowotny uczniów był zupełnie zadowalniający. W potrzebie udzielał bezinteresownie porady lekarskiej dr. Józef Walczyński, fizyk miejski, za co Dyrekeya czuje się w obowiązku złożyć dr. Walczyńskiemu na tem miejscu serdeczne podziękowanie.

IX. Budynki szkolne.

W zaatakowanej przez grzyb domowy sypialni uczniów wyrzucono podłogę, która zupełnie była zniszczoną, usunięto także dotknięte nim drzewo dokoła ścian do wysokości 1.25 m. po poprzednim zdarciu tynku, poczem wywieziono podsypkę z pod podłogi na 40 cm. głęboko i zastąpiono ją suchem rumowiskiem. Ściany od wewnątrz i z zewnątrz wysmarowano eksikATOREM i podmurowano tak wysoko, jak sięgał grzyb, poczem narzucono tynk od strony wewnętrznej, zewnątrz zaś ściany będą obite deskami. Koszt tej całej naprawy wynosił 600 zł.

W piwnicach nowego budynku pokazała się wilgoć zwłaszcza w porze jesiennej, a w obecnym roku była nawet woda 5 cm. wysoko. Założenie odpowiedniego drenu naokoło budynku jest wskazanem, co przy naturalnym spadku okalającego terenu nie będzie rzeczą trudną i wielkich za sobą kosztów nie pociągnie, a dom uchroni od psucia się i umożliwi przechowywanie jarzyn i wysadków nasiennych.

Szklarnie, nieodzowny środek do nauki, rozmnażania i pielęgnowania roślin szklarniowych, nie zostały dotąd wybudowane, najprzód z powodu opóźnionego dostarczenia planu i kosztorysu przez budowniczego, a następnie, że Wydział krajowy

postanowił nie przystąpić wcale do ich wybudowania, uważając przedstawione plany jako nie odpowiednie dla tych celów, do jakich w szkole Tarnowskiej służyć powinny.

X. Ogród szkolny.

Główny ten środek do nauki sadownictwa, warzywnictwa, krzewoznawstwa, kwaciarstwa gruntowego, uprawy chmielu i wikliny koszykarskiej rozwija się stosownie do warunków gleby bardzo pomyślnie. Drzewa owocowe mateczne tak wysokopienne jakoteż karłowe rosną bardzo dobrze i niektóre odmiany jabłek n. p. Astrachańskie białe i czerwone, Charłamowskie, czeskie, panińskie, cytrynówka zimowa, Jakób Lebel. Peping londyński, królowa renet i renetka ananasowa, a z grusz: Bera Amaulisa, bera clarigeau, Bergamota Hertzicha, Chrześcianka Wiliama, Flamandzka, Kongresówka i Nowa Poiteau zaczynają stale owocować, co oznacza, że odmiany te do gruntu ciężkiego, jaki jest w ogrodzie szkolnym mogą się doskonale nadawać.

Szkółki drzewek owocowych rosną doskonale, na przeszłorocznej wystawie jubileuszowej we Lwowie wyróżniały się z pomiędzy wszystkich wystawionych szkółek, tak pięknym wzrostem, jakoteż gładkością i zielonością kory. To też Towarzystwo ogrodnicze we Lwowie przyznało szkole za nie dyplom uznania, a komitet sędziów wystawy odszczególnił kierownika szkoły medalem złotym. Drzewek takich produkuje szkoła około 1000 sztuk rocznie, które uczniowie sami uszlachetniają i pielęgnują, a sprzedaje takowe po 25, 30 i 35 ct. za sztukę. Popyt za drzewkami z ogrodu szkolnego jest wielki, tak że Dyrekcya ani $\frac{1}{3}$ części zgłaszającym się nie może wystarczyć, a ci, którzy drzewka z ogrodu szkolnego nabyli, są z nich bardzo zadowoleni, o czem świadczą listowne i ustne podziękowania. Zaznaczyć wypada, że drzewka te rozsyłano nie tylko do okolicznych powiatów, ale za Kraków, Lwów, a nawet do Szląska. Zbyt szczupły teren nie pozwala na większą ich produkcję roczną, co ze względu na praktykę uczniów byłoby bardzo pożądane. Dyrekcya odniosła się do magistratu miasta Tarnowa z prośbą o odstąpienie kilku morgów przytykających do ogrodu szkolnego na rozszerzenie szkółek, na co otrzymała przychylną odpowiedź. Magistrat zapewnił bowiem o gotowości odstąpienia 5 morgów bezpłatnie na powyższy cel.

Gdyby się okazała możność korzystania z ofiarności gminy, to tak powiększone szkółki byłyby w stanie corocznie 5—10 tysięcy drzewek po cenach własnej produkcji odstępować na potrzeby kraju.

Co do roślin warzywnych to te udawały się i udają znakomicie i na każdej wystawie ogrodniczej najwyższe otrzymywały nagrody. W zeszłym roku też na jubileuszowej wystawie ogrodniczej we Lwowie zostały odznaczone dyplomem honorowym.

Jakkolwiek w ogrodzie szkolnym uprawia się rok rocznie rozmaite gatunki i odmiany roślin kuchennych w celu zapoznania uczniów ze sposobami rozmnażania, pielęgnowania i przechowywania tychże, to w roku ubiegłym ze względu na wystawę hodowano ich dwa razy tyle, co miało ten skutek: najprzód poznano wiele nowych odmian, a następnie robiono obserwacje porównawcze, przez które przyszło się do przekonania, że są odmiany jarzyn, które na tutejszym gruncie o wiele lepsze wydały rezultaty, niż wiele innych dotąd hodowanych.

Kolekcya drzew i krzewów ozdobnych, służących do obsadzania ogrodów spacerowych obejmuje 200 przedstawicieli, mianowicie 60 drzew a 140 krzewów, rozmieszczona jest na 500 m². Przestrzeń ta okazuje się za małą, gdyż rozrośnięte drzewa i krzewy stykają się już z sobą i wymagają rzadszego posadzenia.

Mały chmielnik i plantacya wilkiny koszykarskiej, która obejmuje 15 odmian, prosperują także bardzo dobrze.

Wuniek produkcji ogrodowej był następujący:

Sprzedano drzewek owocowych za	393 zł. 55 ct.
" " ozdobnych i krzewów za .	99 " 25 "
" " kwiatów za	157 " 39 "
" " jarzyn	179 " 06 "
Oddano rachunek. za jarz. do kuchni przez lato	76 " 55 "
" " " " na zimę .	128 " 10 "
Razem	<hr/> 1.038 zł. 90 ct.

* więc o 261 zł. 16 ct. więcej niż w roku zeszłym.

Na wiele roślin kuchennych niema wcale zbytu a hodowane być muszą ze względu na naukę uczniów.

XI. Kronika szkoły.

Egzamin z okresu letniego odbył się 10. października w obecności delegata Wydziału krajowego p. Józefa Brzezińskiego, delegata konsystoryalnego, ks. Walentego Gadowskiego, delegata Rady powiatowej i Rady miejskiej.

Egzamina roczne odbyły się w dniach 20. 21. i 22. marca a egzamin końcowy w dniu 23. i 24. marca w obecności delegata Wydziału kraj., p. Józefa Brzezińskiego, delegata konsystoryalnego ks. kan. Fran. Walczyńskiego, delegata Rady powiatowej p. Dietla, właściciela dóbr i delegata Rady miejskiej.

Odpowiedzi uczniów były bardzo dobre.

W ciągu roku lustrował zakład c. k. Radca dworu p. Władysław Struszkiewicz, członek Wydziału kraj. p. Mieczysław Onyszkiewicz i Radca Wydziału krajowego dr. Ignacy Szyszyłowicz.

Zwiedzić raczyli szkołę i ogród szkolny p. Juliusz Olszowy, profesor wyższej szkoły rolniczej w Dublanach, w towarzystwie kilku słuchaczy tejże szkoły, p. Andrzej Kędzior, dyrektor biura melioracyjnego i członkowie Towarzystwa zawodowych ogrodników we Lwowie.

XII. Wycieczki uczniów.

W niedziele i dnie świąteczne, o ile pogoda na to pozwalała, odbywali wszyscy uczniowie w celu pouczenia się, wycieczki w okolice Tarnowa i do pobliskich ogrodów, a w szczególności do Gumnisk, które to w ostatnich latach znacznie upiększone i rozszerzone, były znakomitą środkiem demonstracyjnym dla uczniów.

Z Dyrekcyi krajowej szkoły ogrodniczej

w Tarnowie dnia 30. lipca 1899.

Wojciech Maciaszek w. r.